

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1949

ΑΡΙΘ. 98.

ΗΛΙΕ ΜΟΥ, ΓΙΑ ΧΑΜΗΛΩΣΕ...

"Ηλιε μου, για χαμήλωσε, για σκύψε παρακάτου,
νά δης κακό πού γίνηκε στην Ήρμη τούτη χώρα,
νά δης τὰ δάση πούκαψαν σὰ νάτανε λαμπάδες,
νά δης τὰ σπίτια πούκαψαν σὰ νάτανε λαμπάδες,
νά δης γιοφύρια πούρριξαν πού ό χρόνος τὰ σεβάστη,
νά δης καί τί δέν έκαψαν καί τί δέν έγκρεμίσαν,
νά δης τί μέγας χαλασμός στην Ήρμη τούτη χώρα...

"Ηλιε μου, για χαμήλωσε, για σκύψε παρακάτου,
νά δης κακό πού γίνηκε στην Ήρμη τούτη χώρα,
νά δης τó αίμα πούτρεξε σά θολερó ποτάμι,
νά δης τó δάκρυ πούτρεξε σά θάλασσα μεγάλη,
νά δης τόν πόνο τó βαθύ πού σπάραξε τὰ στήθη,
νά δης τó πένθος, τó χαμό, τίς μαυροφορεμένες
μανάδες πού μοιρολογᾶν καί κλαίν για τὰ παιδιά τους.

"Ηλιε μου, για χαμήλωσε, για σκύψε παρακάτου,
 να δης τί κλαίω τώρα 'γώ και τί μοιρολογάω.
 Τί 'γώ δέν κλαίω για κεινούς που ξάπλωσαν στο χῶμα,
 μηδὲ για κείνους πῶμειναν και τούς μοιρολογᾶνε.
 Γιατί δέν κλαίω τὰ σπίτια 'γώ, δέν κλαίω τὰ γιοφύρια,
 δέν κλαίω τὰ δάσα πουῦκαψαν σὰ νάτανε λαμπάδες.
 Γιοφύρια πάλι θὰ χτιστοῦν και δάσα θὰ φυτρώσουν
 και σπίτια χτιζονται στη γῆς με λάσπη και με πέτρα.
 Κι' οἱ ζωντανοί, σιγά-σιγά, θὰ τούς ἀλημονήσουν
 τούς πεθαμένους ἀδερφούς, τ' ἀποθαμένα ἀγόρια.
 "Αχ, ἔτσι ὁ κόσμος πλάστηκε, ν' ἀλλάζη κάθε τόσο,
 δάσα παλιά νὰ καίγονται, καινούργια νὰ φυτρώνουν...

"Αχ, τί νὰ κλάψω τώρα 'γώ, τί νὰ μοιρολογήσω!
 Μόν' μιὰ καρδιά που χάλασαν και τὴ μοιριάσαν μίσος,
 μόν' μιὰ καρδιά που μάθανε πῶς δέν ὑπάρχει ἀγάπη,
 πῶς δέν ὑπάρχει δὰ στοργὴ μηδὲ και καλοσύνη.
 Μόν' μιὰ καρδιά που σπείρανε στο χῶμα της τὸ πάθος,
 μόν' μιὰ καρδιά π' ἀπόμεινε σὰ νάταν ἔρημη χώρα.
 Μόν' μιὰ καρδιά μοιρολογῶ, μόν' μιὰ καρδιά 'γώ κλαίω

"Ηλιε μου, για χαμήλωσε, για σκύψε παρακάτου,
 για γιατρέψέ τη τὴν καρδιά που πλήγωσαν δῶ χάμου,
 για ζέστανέ τη τὴν καρδιά που πάγωσε δῶ χάμου,
 γι' ἀνάστησέ τη τὴν καρδιά που πέθανε δῶ χάμου...

"Ηλιε μου, για χαμήλωσε... "Ηλιε μου σύ, Χριστέ μου!

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ

Τό θέμα τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς καταγωγῆς τοῦ διαφωτιζόμενον ἀπό τὰς συγχρόνους ἐπιστημονικάς ἀντιλήψεις παρουσιάζει σήμερον ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον.

Τώρα ποῦ ἡ «μάχη» διὰ τὴν σημασίαν τῆς ἐξελιξέως κατέπαυσε, εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἐξετασθῆ μετὰ ψυχραίων καὶ ἀντικειμενικὸν βλέμμα καὶ τὸ εἰδικώτερον θέμα τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ ὀξεῖα ἀντίθεσις τῶν ἀντιμαχομένων μερῶν προέκυψεν ἐκ τῆς πείσμονος ἐκλαϊκευτικῆς προσπάθειας τῶν ὀλιστῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Εἰς τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελιξέως εὗρισκον τὴν συμπλήρωσιν τοῦ «κεκηνότος τοῦ ρυθμοῦ» τῆς ὀλιστικῆς τῶν κοσμοθεωρίας. Πράγματι ὁ ὀλισμὸς χωρὶς τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελιξέως ἦτο ἀδύνατον νὰ σταθῆ. Διὰ τοῦτο δὲ ἀκριβῶς, καὶ εὐθὺς ὡς τὸ λογικὸν οἰκοδόμημα τοῦ Darwin εἶδε τὸ φῶς, εὗρε μεταξὺ τῶν ἀπὸ δύο ἤδη αἰῶνων ἐκτρεφόμενων ὀλιστῶν (ἐλευθερόφρονες — διαφῶτισις — ἐγκυκλοπαιδισταί, θετικισταί), πολλοὺ περισσοτέρους ἐνθέρμους ὑποστηρικτὰς ἀπ' αὐτὸν ἢ τοὺς δυνατοὺς νὰ ἐλπίσῃ. Ἀκριβῶς δὲ μερικοὶ ἀπὸ αὐτοῦ, δαρβινικώτεροι καὶ αὐτοῦ τοῦ Δαρβίνου, εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὸν παρέσυραν νὰ ὑποστηρίξῃ εἰς τὰς τελευταίας ἐκδόσεις τῶν ἔργων του ἐν σχέσει μετὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου θέσεις, τὰς ὁποίας δὲν ἐτόλμησε οὐδὲ κανὼν νὰ βίξῃ εἰς τὰς ἀρχικάς.

Οἱ ὀλισταὶ αὐτοὶ δὲν ὑπελόγησαν βεβαίως ὅτι θὰ ἦτο δυνατὸν ποτὲ ἢ θεωρεῖν τῆς ἐξελιξέως μετὰ ἐξαντλητικὴν ἔρευναν τῶν συναφῶν μετὰ τὴν μεταβολὴν τῶν εἰδῶν προβλημάτων νὰ στραφῇ ἐναντίον τῆς ὀλιστικῆς κοσμοθεωρίας. Ἐκφρασις, π. χ., ὡς ἡ σημιουπενή ὑπὸ τοῦ ἀνθρωπολόγου Weismel, τὸ 1942, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἡ ἐξέλιξις εἶναι νοητὴ μόνον ὡς ἔργον μιᾶς νοούσης δυνάμεως... αὐτὸ εἶναι τὸ μέχρι τοῦδε ἀποτέλεσμα τῆς ὀλιστικῆς ἐρεῦνης τῆς ἐξελιξέως», δὲν ἦτο δυνατὸν ποτὲ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὸν νοῦν τῶν ὀλιστῶν τοῦ 19ου αἰῶνος. Διὰ τοῦτο καὶ μετὰ πάθους εἶχαν ἐπιδοθῆ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν τεκμηρίωσιν ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν προπαγανδιστικὴν ἐκλαϊκευσιν τῆς θεωρίας τῆς καταγωγῆς.

Ἡ σφοδρότης τῶν ἐπιθέσεων, ἡ μονομέρεια τῶν ἀντιλήψεων, ἡ μέχρι πλαστογραφίας τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων

χωροῦσα ἐπιμονή, ἡ πεισματώδης καὶ ἀπροκάλυπτος ἐπίθεσις ἡ γινομένη ἐν ὀνόματι τῆς δαρβινεῦς θεωρίας, πρὸς κρήμινισιν παντὸς μὴ ὀλιστικοῦ (μετὰ τὴν ὀλιστικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως) στοιχείου, ἦτο φυσικὸν νὰ προκαλέσῃ ἀντιδράσεις.

Ὁ ἀγὼν ὠξύνθη βεβαίως ἀρκετὰ, μέχρις οὗτο εὐθὺς μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος ἤρχισε νὰ ἀμβλύνεται μαζὺ μετὰ τὴν προχωροῦσαν χρεωκοπίαν τοῦ ὀλισμοῦ.

Ἐπῆρχε μέχρι πρότινος ἡ πεποίθησις ὅτι ὁ ἀνθρώπος προῆλθε διὰ καταγωγῆς ἐκ τῶν ἀνθρωπομόρφων πιθήκων. Ἡ πίστις εἰς τὴν τοιαύτην ἀντίληψιν ἦτο τόσο ἰσχυρά, ὥστε ἐὰν ἐτόλμη κανεὶς νὰ διατυπώσῃ μιαν ἀντίρρησην ἐπ' αὐτῆς, ἐθεωρεῖτο ἀμέσως ὡς προκατειλημμένος, ἀσυγχρόνιστος, ὀπισθοδρομικὸς κ.λ.π. Ἡ νοοτροπία αὐτὴ ἐσχηματίσθη χάρις εἰς μιαν οὐστηματικὴν καὶ ἐπιμονὴν διάδοσιν τῆς ἰδέας ὅτι μικρά, ἐλαχίστη διαφορά ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἀνθρωπομόρφων πιθήκων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Διὰ νὰ μὴ περιπλακῶμεν εἰς τὸν λαβύρινθον τῶν ἐντυπωσιακῶν καὶ προπαγανδιστικῶν μᾶλλον παρά ἐπιστημονικῶν ἀφορισμῶν τοῦ Haeckel, περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ δώσωμεν ὡς τύπον σκέψεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διὰ τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα, μιαν μετὰ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικῆς σοβαρότητος διατυπωμένην γνώμην τοῦ Thomas Huxley: «οἰονδήποτε σύστημα ὀργάνων, ἔγραφε, καὶ ἂν μελετηθῆ, ἡ σύγκρισις τῶν μεταβολῶν των εἰς τὰς σειρὰς τῶν πιθήκων ὀδηγεῖ εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ συμπέρασμα — ὅτι αἱ διαφοραὶ κατασκευεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τῶν γορίλλαν καὶ τῶν χιμπατζῆν δὲν εἶναι τόσο μεγάλα ὅσον ἐκεῖναι ποὺ χωρίζουν τὸν γορίλλαν ἀπὸ τοὺς κατωτέρους πιθήκους». (Franz Weidenreich - Apes, Giants and Man - Chicago 1947 p. 5).

Πρὸ 38 δὲ μόλις ἐτῶν ὁ Klaatsch ὑπεστήριξε ὅτι οἱ Νέγροι κατὰγονται ἀπὸ τὸν γορίλλαν, οἱ Μογγόλοι ἀπὸ τὸν οὐραγοτάγκον καὶ οἱ λευκοὶ ἀπὸ τὸν χιμπατζῆν.

••

Ἡ ὑπόθεσις ὁμοῦς ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸ τέλος δεκτὴ ἀπὸ τοὺς περισσοτέρους εἰδικούς ἐπιστήμονας ἦτο ἡ τοῦ κοινού

ένδιαμέσου τύπου, μεσάζοντος μεταξύ των Homiidae (άνθρώπων) και των Simiidae (άνθρωπομόρφων πιθήκων), ο οποίος και θα έπαιξε τόν ρόλον του συνδετικού κρίκου μεταξύ των δύο αυτών οικογενειών.

Πρός τήν κατεύθυνσιν αὐτὴν ἐστράφησαν οἱ ἐργασίαι τῶν ἐρευνητῶν κατὰ τὰ τελευταία ἔτη. Τὰ πορίσματα δὲ τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν ἐρχόμεθα ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν.

Τὰ κλασσικὰ ἔργα τῶν Fr. Weidenreich: Apes, Giants and Man (Chicago 1947), τοῦ Marcellin Boule: Les Hommes fossiles (Paris 1946), τῶν Broom καὶ Schepers: The South Africa Fossil Apemen - The Australopithecinae (Pretoria 1946), κατὰ δευτέρον δὲ λόγον τὰ ἔργα τῶν Ear-

nest Albert Hooton: Up From the Ape New York 1947) (καὶ Max Westenhöfer: Der Eigenweg des Menschen Berlin 1942) προσφέρονται ὡς πολύτιμος βοήθος διὰ τὴν λεπτομερῆ παρακολούθησιν τῶν ἀδικόπων ἀναθεωρήσεων ποῦ γίνονται εἰς τὰς ἀντιλήψεις τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν γαλήνιον μακαριότητα τῶν ἀφελῶν οἱ ὁποῖοι θεωροῦν ὡς τελεσιδικῶς λελυμένον τὸ ὑπὸ συζήτησιν πρόβλημα, ἐρχεται νὰ διαταράξῃ καὶ μὴ ἀπλῆ περαστικὴ ἀνάγνωσις τῶν προσφάτων συμπερασμάτων τῶν παλαιοντολόγων ἐρευνητῶν. Ἡ ἀναταραχὴ αὕτη εἶναι ἀπαράιτητος δι' ὄλους ἐκείτους οἱ ὁποῖοι θὰ ἤθελαν νὰ ἀνασυνθεοῦν μὲ τὸ σύγχρο-

*Ανακαλύψεως		*Ονόματα ἀνακαλυψάντων	Εὑρεθέντα ἀπολιθώματα	*Όνομα δοθὲν εἰς τὸ εὑρεθὲν ἀπολιθωμα
*Έτος	Τόπος			
1856	Neanderthal (Düsseldorf)	Fuhlrott	Κρανίον καὶ μακρὰ δοτᾶ	Homo neanderthalensis
1890	Java (Kedung Liris)	Dubois	Κάτω σιαγῶν	Pithecanthropus erectus
1891	Java (Trinil)	"	Κρανίον	Pithecanthropus erectus I
1908	Mauer	Schoetensack	Κάτω σιαγῶν	Homo heidelbergensis
1912	Pildown	Dawson	Κρανίον (σιαγῶν)	Eoanthropus Dawsoni
1921	Broken hill	Zwigen	Κρανίον καὶ μακρὰ δοτᾶ	Palaeanthropus rhodesiensis
1924	Taungs	Dart	Κρανίον	Australopithecus africanus
1925	Τιβεριάς (Γαλιλαίας)	Turville Petre (Keith)	Κρανίον	Homo neanderthalensis
1928	Ehringsdorf	Weindenreich	Κρανίον	Homo primigenius
1929	Choukoutien	Davidson Black	15 κρανία	Sinanthropus pekinensis
1931-2	Java (Njandong)	Openoorth	11 κρανία	Homo soloensis
1934	Κίνα (Hong Kong)	Koenigswald	3 γομφιοί	Gigantopithecus Blacki ἢ Gigantanthropus
1936	Sterkfontein	Broom	Κρανίον	Plesianthropus transvaalensis
1936	Java (Djetis)	Koenigswald	Κρανίον	Homo modjokertensis
1936	Java (Sangiran)	"	Κάτω σιαγῶν	Pithecanthropus erectus
1937	Καρμήλιον ὄρος (Παλαιστίνη)	Bate, Garrod, Mc Cown	Κρανία	Palaeanthropus palaestinus (Tabut & Skull Group)
1937	Java (Sangiran)	Koenigswald	Κάτω σιαγῶν	Pithecanthropus robustus
1938	Komdraai	ἑνας μικρὸς μαθητῆς	*Ἄνω καὶ κάτω σιαγῶν	Paranthropus robustus
1938	Java (Sangiran)	Koenigswald	2 κρανία	Pithecanthropus erectus II
1939	Java (Sangiran)	"	Κρανίον καὶ ἄνω σιαγῶν	Pithecanthropus robustus
1941	Java (Sangiran)	"	Κάτω σιαγῶν	Meganthropus palaeojavanicus
1948	Rusinga	Ζεῦγος Leakey	Κρανίον	Proconsul africanus

νον γνήσιον ἐπιστημονικὸν πνεῦμα, τοῦ ὁποίου οὐσιώδεις στοιχεῖον εἶναι ἡ ἀμφιβολία, τὸ ἀνικανοποίητον, ἡ ἀνηουχία, ἡ ὁποία καὶ παρακινεῖ εἰς ἀκατάπιστον διερεῦνησιν τῶν ἐπιστημονικῶν προβλημάτων καὶ εἰς συνεχῆ ἀναθεώρησιν τῶν ἐπιστημονικῶν πορισμάτων, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀδιακόπως προσκομιζομένων νέων παλαιοντολογικῶν στοιχείων.

Μὲ τὰ βιβλία λοιπὸν αὐτὰ ὡς ὁδηγοὺς θὰ δώσωμεν τώρα, μίαν ὄντομον σκιαγραφίαν τῆς θέσεως τῶν ζητημάτων τῶν σχετικῶν μετὰ τὴν φυλογενετικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἐν πρώτοις ὁ πίναξ τῆς προηγουμένης σελίδος μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῶν κυριωτέρων παλαιοντολογικῶν εὐρημάτων, σύμφωνα μὲ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν καθ' ἣν ἀνεκαλύφθησαν.

Δὲν πρέπει νὰ νομισθῆ ὅτι ὁ κατάλογος αὐτὸς περιλαμβάνει τὴν πλήρη σειρὰν τῶν εὐρεθέντων ἀπολιθωμάτων. Δύναται ἐν τούτοις νὰ παρουσιασθῆ ὡς πλήρης ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ὅτι συγκεντρώθησαν εἰς αὐτὸν τὰ σπουδαιότερα καὶ τὰ περισσότερον ἐνδιαφέροντα τὴν φυλογενετικὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρώπου εὐρήματα.

Ἡ ἐξέτασις ἐνὸς ἐκάστου ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι θὰ ἀπῆιτι χῶρον πολὺν ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατεθῆ, προϋποθέτει καὶ γνώσεις ἀνθρωπολογίας λεπτομερεῖς. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου μία ταυατὴ ἀνάλυσις θὰ ἦτο ὀχι μόνον ἀνισαρὰ ἀλλὰ καὶ ἀνωφελής. Διότι ἡ συζήτησις τῶν λεπτομερειῶν θὰ ἀπέσπα ἀναποφεύκτως τὴν προσοχὴν μας ἀπὸ τὰ κύρια σημεῖα, διὰ τὰ τὴν διασκορπίσῃ εἰς πλείστα ὄσα ἀνευ οὐσιώδους σημασίας ζητήματα. Ἄν ληθῆ ἐπὶ πλέον ὅπ' ὄψιν ὅτι πολλὰ ἐκ τῶν ζητημάτων τούτων δὲν προσφέρουν τίποτε εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς φυλογενετικῆς σειρᾶς τοῦ γένους *Homo*, ἐν τοιοῦτον ἐγχείρημα θὰ ἦτο ἀπλῆ ματαιοπονία.

Ἄντὶ τούτου λοιπὸν θὰ δοκιμάσωμεν νὰ ἀναπαραστήσωμεν ἐδῶ τὴν φυλογενετικὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας τῶν *Hominiidae* μετὰ βάσιν τὰ πορίσματα τῶν εἰδικῶν, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν κατόπιν ἐξαντλητικῆς μελέτης τῶν εὐρεθέντων ἀπολιθωμάτων.

Ὁὺτὸ ὁ καθηγητῆς Franz Weidenreich κατατάσσει τὰ περιλαμβανόμενα εἰς τὸν ἀνωτέρω κατάλογον εὐρήματα εἰς τρεῖς ὑποοικογενείας εἰς τὰς ὁποίας καὶ δίδει τὰ ὄνόματα *Archanthropinae*, *Palaeanthropinae* καὶ *Neanthropinae*. Ἀπὸ τὰς τρεῖς αὐτὰς ὑποοικογενείας ἀπαρτίζει τὴν οἰκογένειαν τῶν *Hominiidae*. Εἰς μίαν ἰδιαιτέραν ὑποοικογένειαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Australopithecinae* τοποθετεῖ τὸν *Austra-*

lopithecus africanus, τὸν *Plesianthropus transvaalensis* καὶ τὸν *Paranthropus robustus*. Τὸν δὲ *Proconsul* κατατάσσει εἰς τοὺς πιθήκους¹.

••

Ἐάν θελήσωμεν νὰ ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ κυρίως ἐνδιαφέρον ζήτημα, τὸ ζήτημα δηλαδὴ τοῦ ποῦ εἰς αὐτῶν εἶναι ἡ πρώτη μορφή ἡ ὁποία δύναται δικαιολογημένως νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἄνθρωπος, θὰ χρειασθῆ ἀπαραιτήτως νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὸν ψυχισμὸν τὸν ὁποῖον παρουσίαζεν ἐκάστη ἐξ αὐτῶν. Αἱ μορφολογικαὶ διαφοραὶ ὅταν ἐξετασθοῦν μετὰ τὴν κριτικὴν ἀυστηρότητα τῆς συγχρόνου Βιολογίας δὲν δύνανται, ὅπως θὰ ἴδωμεν, νὰ ἔχουν τὴν σημασίαν ἡ ὁποία ἀπεδόθη εἰς αὐτὰς κατὰ τὸ παρελθόν. Αἱ μεγάλα μορφολογικὰ διαφορὰ αἱ ὁποῖα ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἀνθρωπίνων φυλῶν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπου νὰ ἀρνηθῶμεν εἰς οἰανδήποτε ἐξ αὐτῶν μίαν θέσιν ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἐκ τῶν τριῶν ὡς ἄνω ὑποοικογενειῶν ἡ τῶν *Archanthropinae* θεωρεῖται ἡ περισσότερον πρωτόγονος. Εἰς οὐτὴν ὑπάγονται οἱ: *Gigantopithecus* - *Meganthropus*, οἱ διάφοροι *Pithecanthropus* καὶ ὁ *Sinanthropus*. Τὰ εἶδη αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὴν βάσιν τοῦ φυλογενετικοῦ δένδρου τῶν *Hominiidae*. Διεφημίθησαν λοιπὸν ἀπὸ πολλοῦς, ὅταν πρωτοανευρέθησαν, ὡς οἱ τόσο ἀναμενόμενοι ἐνδιάμεσοι τύποι. Τὰ ὄνόματα *Pithecanthropus* καὶ *Gigantopithecus* μορτίρουν περὶ τῶν ἐλπιδῶν ποὺ ἐστηρίχθησαν εἰς αὐτὰ. Ὅταν ὅμως συγκεντρώθησαν στοιχεῖα ἀρκετὰ καὶ ἐκόπασεν ὁ πρώτος θορυβώδης ἐνθουσιασμός, τὰ πράγματα παρουσιάσθησαν πολὺ διαφορετικὰ. Ἡ εὐσυνειδητὸς μελέτη τῶν στοιχείων αὐτῶν ἀπεδείκνυεν ὅτι ὁ ψυχισμὸς τῶν ὄντων αὐτῶν δὲν πρέπει νὰ ἦτο κατώτερος τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

Καὶ ὁ τύπος τῶν *Pithecanthropus* ἀκόμη, εἰς τὸν ὁποῖον κατὰ τὸν Koenigswald ἡ κρανιακὴ χωρητικότης κατέρχεται καὶ εἰς τὰ 750 κυβικά ἑκατοστά, περιλαμβάνει ὄντα τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ὀλοκλήρου ἄνθρωποι. Ὁ καθηγητῆς τῆς ἀνθρωπολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard, Earnest Hooton παραθέτει τὰ ἐξῆς συμπεράσματα τοῦ Tilney ἀπὸ τὸ ἔργον του (*The Brain*, Vol II, p. 883-884) ἐξαχθέντα ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐνδοκρα-

1) Περὶ τοῦ *Proconsul africanus* λεπτομέρεια εὐρίσκονται εἰς τὸ βιβλίον «Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως καὶ ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου» Ἀθῆναι, 1949, σ.57

νιακῶν ἀποτυπωμάτων τοῦ Pithecanthropus:

1) ἀνάπτυξις περισσότερον ἐκτεταμένης ἀλοθητικῆς καὶ κινητικῆς ἱκανότητος.

2) ὄρθια στάσις

3) χρῆσις τῆς χειρὸς δι' ἐργασίαν καὶ ἀνάπτυξις δεξιότητος

4) ἀξήσις τῆς ὀπτικῆς καὶ ἀκουστικῆς εὐαισθησίας.

5) ἀνάπτυξις ὀμιλίας

6) ἐμφάνισις τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος καὶ τῶν ἀνθρώπων ψυχικῶν ἰδιοτήτων².

Ἄν λοιπὸν ὁ Pithecanthropus παρουσιάη ὅλας τὰς ψυχικὰς ἰδιότητες ποῦ ἔχει καὶ ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, οὐδεὶς λόγος ὑπάρχει πλέον διὰ νὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὸν ψυχισμὸν τῶν ἐμφανῶς ἀνωτέρων τοῦ ὁλοσπίων ἀνθρωπίνων τύπων, διότι τότε θὰ ἔπρεπε—διὰ νὰ τοὺς δώσωμεν μίαν θέσιν εἰς τὴν a priori κατασκευασθεῖσαν κλίμακα τῶν ὄντων—νὰ τοὺς χαρακτηρίσωμεν ὡς... «ὑπερανθρώπους». Ἄλλα φυσικὰ ἐδῶ δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ γελοιοποιήσωμεν τὴν ὑπόθεσιν. Διὰ τοῦτο περιοριζόμεθα εἰς τὸ νὰ ἀναφέρωμεν τὴν γνώμην τοῦ καθηγητοῦ Dobzhansky ἐξαχθεῖσαν ἀπὸ τὴν μελέτην τῶν μορφολογικῶς νεωτέρων ἀνθρωπίνων τύπων. «Ἡ ἐκ τοῦ πολιτισμοῦ τεκμηρίωσις, γράφει, ὑποβάλλει τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ οὐσιωδὴς ἀνθρωπίνη ὄργανωσις τῶν νοητικῶν ἱκανοτήτων ἀνέκυψεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἀρχῆς (quite early) ἐν τῇ ἐξελίξει τοῦ ἀνθρώπου»³.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὸ πρόβλημα τῶν Australopithecinae, ἡ ἐξέτασις τῶν ἐνδοκρανιακῶν ἀποτυπωμάτων, βιδεῖ ἀπάντησιν ὡς πρὸς τὴν θέσιν τῶν ὁσποιν πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς τὰ ὄντα αὐτὰ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ψυχισμοῦ των.

Ὁ μελετήσας αὐτὰ καθηγητὴς Broom βιδεῖ ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἐξῆς πληροφορίας: «Τὰ ὀλίγα δείγματα ἰδῶν Australopithecinae ποῦ ἔχομεν. ἔχουν πιθανῶς ἐγκέφαλος μεταξὺ 460-650 κυβικῶν ἐκατοστῶν». «Ὁ Adloff ἐθεώρησεν ἤδη τὸν Australopithecus ὡς ἀνθρώπινον ὄν καὶ ὁ Dart (ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἀνεκάλυψε) προσέκλινεν ἐπίσης πρὸς τὴν ἀποψιν αὐτήν. Ὅταν διετυπώνοντο αἱ ἀπόψεις αὐταί, τίποτε δὲν ἦτο γνωστὸν περὶ τῶν ὀπισθοκρανιακῶν ὄστων κάποιου ἐκ τῶν Australopithecinae. Τώρα γνωρίζομεν σημαντικὸν ἀριθμὸν ὄστων καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι τόσοσα πολὺ ἀνθρώπινα, ὥστε δυνάμεθα μετὰ πεποιθήσεως νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι...

περιεπάτου ἐπὶ τῶν ὀπισθίων ποδῶν, καὶ ὑπάρχει λόγος νὰ πιστεύσωμεν ὅτι αἱ χεῖρες των ἦταν τόσοσ ἀνθρώπιναι, ὥστε νὰ φαίνεται σχεδὸν βέβαιον ὅτι ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὸν χειρισμὸν ἐργαλείων»⁴. λέγει ὁ ἀνακαλύψας τὸν Plesianthropus καθηγητὴς Broom. Συνεχίζει δὲ ὅς ἐξῆς: «Ὁ Plesianthropus, ὁ Paranthropus καὶ ὁ Australopithecus, δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς τύποι ἀρχεγόνου ἀνθρώπου ἀκριβῶς ὄλιγον τι πλέον πρωτογόνου ἀπὸ τὸν Pithecanthropus»⁵.

Ὁ δὲ Schepers ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἀποτυπωμάτων τοῦ ἐγκεφάλου ἐπὶ τῆς ἔσῳ ἐπιφανείας τοῦ κρανίου συμπεραίνει «ὅτι ἡ ὕψη τοῦ ἐγκεφάλου ἐνισχύει τὴν ἀποψιν ὅτι τὰ Νοτιοαφρικανικὰ αὐτὰ ἀνθρωπόμορφα ἦσαν δίποδα καί... ὅτι ταῦτα εἶχον κάποιο εἶδος ὀμιλίας» καὶ διαπιστώνει ὅτι «πρέπει νὰ ὑπῆρξαν ἀληθῆ ἀνθρώπινα ὄντα, ἀδιάφορον πόσον πιθανοειδῆς παρέμεινεν ἡ ἐξωτερικὴ των ἐμφάνισις»⁶.

Ἐκ τούτων ἐξάγεται ὅτι καὶ τὰ Australopithecinae εἶχον τὰς ἰδιαιτέρας ἐκείνας ψυχικὰς ἱκανότητας ποῦ εἶναι χαρακτηριστικαὶ διὰ τὸν ἄνθρωπον. Διὰ τοῦτο ὁ καθηγητὴς Paul Chauchard γράφει ὅτι «ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἦτο ἐν πρωτόγονον ὄν τὸ ὁποῖον φαίνεται πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς· εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ ὄργανισμός του ἦτο ἀκριβῶς ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἰδικὸν μας· εἶχε τὸν ἴδιον ἐγκέφαλον· τοῦ ἔμεινε μόνον νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις τὰς ὁποίας νὰ χρησιμοποίησῃ διὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν κόσμον καὶ τὸν ἑαυτὸν του καὶ νὰ ἐπινοήσῃ τὸν συμβολισμὸν τῆς ὀμιλίας· εἶχε τὴν χεῖρα, ἔμεινε μόνον νὰ κατασκευάσῃ τὸ ἐργαλεῖον... Ὅπως ἡμεῖς, καὶ ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἦτο προικισμένος μὲ συνειδητὴν σκέψιν, ἐπομένως καὶ μὲ ἔλευθερίαν»⁷.

Καὶ τὰ Australopithecinae λοιπὸν κατὰ τὸν καθ. Broom «ἦσαν ἀσφαλῶς συνδεδεμένα μὲ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ δὲν εἶχαν καθόλου καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς ζῶντας ἀνθρωποειδεῖς (πιθήκους)» (σ. 142).

Ἐπομένως ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐμφανίσεώς του ὁ ἄνθρωπος παρουσίαζεν ἀναμφιβόλως τὸν ψυχισμὸν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου, ἦτο μὲ δλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως «ἄνθρωπος». Περὶ τοῦτου μαρτυρεῖ ἐπαρκῶς καὶ ἡ ἀνεύρεσις ἀμυγδαλοσχημῶν λίθων, τῶν ἠωλίθων (τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἄνθρωπος,

4. R. Broom — G. W. H. Schepers, The South Africa Fossil Ape-men, The Australopithecinae, Transvaal, 1946, P. 142.

5. Αὐτόθι σ. 143.

6. Αὐτόθι σ. 143.

7. Paul Chauchard - Physiologie de la Conscience Paris 1948 p. 113.

2 Earnest Albert Hooton - Up From the Ape - New York, 1947, p. 292.

3 Th. Dobzhansky καὶ M. F. Ashley - Natural Selection and the Mental Capacities of Mankind - Science, June, 1947.

παρὰ τὰς ἀμφισβητήσεις, φαίνεται ὅτι ἐχρησιμοποίει ὡς ἐργαλεῖα) ἐντὸς γεωλογικῶν στρωμάτων πολὺ μεγαλύτερας ἡλικίας ἀπὸ τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν ἀρχαιότεράν ἀκόμη ἀνθρωπίνων ἀπολιθωμάτων. Κατὰ τὸν Du Noüy «ἡ πρώτη ἔνδειξις τοῦ νέου προανατολισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου (τοῦ ψυχισμοῦ του δηλαδὴ) παρεσχέθη ἀπὸ τὰ ἀρχέγονα τεχνουργήματα ἀπὸ χονδροειδῆ ἐκ πυρολίθου ἐργαλεῖα καὶ ἀπὸ τὰ ἴχνη τοῦ πυρός»⁸. Ἄλλ' ἴδου ὅτι ἡ ὑπάρξεις ἐργαλείων, ἡ μαρτυροῦσα περὶ τοῦ ψυχισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, φαίνεται προγενεστέρα καὶ αὐτῶν τῶν παλαιότερων ἀνθρωπίνων ἀπολιθωμάτων. Δυνάμεθα νὰ εἰπῶμεν ὅτι αὕτη χάνεται μέσα εἰς τὰ βάθη τῶν γεωλογικῶν αἰώνων, πρῶγον τὸ ὅποιον ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τὴν γνώμην τοῦ Dobzhansky ὅτι ἡ ἀνωτέρα διανοητικότης τοῦ ἀνθρώπου ἀνέκυψε ἐοῦθις ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐμφάνσεώς του ἐπὶ τῆς γῆς⁹. Ὁ ψυχισμὸς τοῦ ἀνθρώπου «εἶναι εἰς μέσα εἰς τοὺς ἀπομακρυσμένους χρόνους» ὁ ἄνθρωπος τὸν κατέχει δυνάμει, τὸσον εἰς τὰς πλέον ἀπομακρυνόμενας ἐποχάς, ὅσον μπορεῖ νὰ καυχηθῆ δι' αὐτὸν καὶ σήμερον. Εἰς ὅλας τὰς περιόδους, ἡ ἀνθρωπίνη διανοητικότης φαίνεται ἰκανὴ νὰ φθάσῃ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν περιστάσεων τῆς στιγμῆς εἰς τὴν τελειότεραν ἀνάπτυξιν, μέχρι τῆς μεγαλοφυΐας... Φαίνεται ὅτι εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μιᾶς ἐξελίξεως τῆς ὕλης, ἀλλ' οὐδόλως τοῦ πνεύματος. Ἐπομένως διὰ νὰ συλλάβωμεν τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν παρουσιάσθη ὁ ἄνθρωπος, πρέπει νὰ στραφῶμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῶν πρωτογόνων ἐκδηλώσεων τῆς διανοητικότητος ταύτης¹⁰. «Τὸ πῦρ ὑπῆρξεν ἡ πρώτη ἐπιστημονικὴ κατὰκτησις τῆς ἀνθρωπότητος, ὅπως τὸ κόψιμο τοῦ πυριτολίθου ὑπῆρξε τὸ πρῶτον βιομηχανικὸν προϊόν»¹¹. Καὶ τῶν δύο ὁμοῦ αὐτῶν ἡ ἀρχὴ χάνεται μέσα εἰς τὸ βάθος τῶν αἰώνων καὶ ὑπάρχουν δειγμάτων ὅτι ἡ χρῆσις των εἶναι ἀρχαιότερα καὶ αὐτῶν τῶν παλαιότερων ἀνθρωπίνων ἀπολιθωμάτων!

.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐρεύνης ἀντιλεγόμενων σημείων ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς καταγωγῆς θὰ σημειώσωμεν κατὰ τρόπον διαγραμματικὸν τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα διακρίνουν τὸν ἄνθρωπον

ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους καὶ κατωτέρους πιθήκους, οἱ ὁποῖοι συνήθως θεωροῦνται ὡς ἔχοντες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον στενὰς φυλογενετικάς σχέσεις μὲ τὸν ἄνθρωπον. Τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ μὴτη ἔχει προεξέχουσαν ὀστείνην γέφυραν (bridge) καὶ μίαν καλῶς ἀνεπτυγμένην, ἐπιμηκυσμένην καὶ ἰδιότυπον κατάληξιν (ἄκρον). 2) Ὑπάρχει μία μέση αὐλαξ εἰς τὸ μέσον τοῦ ἄνω χείλους τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὰ χεῖλη ἔχουν ἀναδιπλωθῆ πρὸς τὰ ἔξω οὕτως ὥστε ὁ βλεπνογόνος τοῦ στόματος νὰ φαίνεται ὡς μία συνεχῆς ἐρυθρὰ διπλοταινία. 3) Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ὀστεώδη προεξοχὴν εἰς τὴν κᾶνν σιαγόνα, τὸ γένειον. 4) Ἡ σπονδυλικὴ στήλη τοῦ ἀνθρώπου ἔχει μίαν κυρτότητα ἐμφανῆ, ἡ ὁποία καλεῖται ὀσφυϊκὸν κῦρτωμα. 5) Ὁ μέγας δάκτυλος εἰς τὸν πόδα τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι ἀντιτακτὸς πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν ἴδιαν μὲ αὐτοὺς γραμμῆν, ἀντὶ νὰ εἶναι τοποθετημένος μακρὰν εἰς τὰ πλάγια, ὅπως ὁ ἀντίχειρ. 6) Ὁ ποὺς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸ μήκος καὶ ἔγκρισιν εἶναι βολωτός. 7) τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει πολὺ ἀραιὸν τρίχωμα καὶ στερεῖται τελείως ἀπτικῶν τριχῶν. 8) Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι 2 1/2 ἕως 3 φορές μεγαλύτερος τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ γορίλλα, ὁ ὁποῖος ἔχει τὸν ὀγκωδέστερον ἐγκέφαλον ἀπὸ ὅλους τοὺς πιθήκους. 9) Ὁ κυνόδους εἰς τὸν ἄνθρωπον προεξέχει ὀλίγον ἢ καθόλου ἀπὸ τὸ ἐπίπεδον τὸ ὅποιον σχηματίζουν αἱ καταλήξεις τῶν λοιπῶν ὀδόντων, μὲ ἀποτελέσμα τὴν ἀπουσίαν τῶν διὰ τοὺς πιθήκους χαρακτηριστικῶν χασμάτων εἰς τὸ ὀδοντικὸν τόξον τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω σιαγόνος.¹²

Ἐξ αὐτῶν διαφαίνεται εὐκόλως πόσον ἐλάχιστα εἶναι τὰ πραγματικὰ κριτήρια τὰ ὁποῖα διαθέτομεν διὰ τὴν κατάταξιν τῶν κατὰ καιροὺς εὐρισκομένων ἀπολιθωμάτων. Διότι ἂν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἑξῆς χαρακτηρισμοὺς αὐτοὺς εἶναι ἐντελῶς ἀδύνατον νὰ μελετηθοῦν ἐπὶ τῶν ἀπολιθωμάτων (π.χ. ἄκρον ρινός, τρίχων σῶματος, αὐλαξ ἄνω χείλους κ.τ.λ.) τὰ μόνον ἀπομένοντα εἶναι ἡ κάμφσις τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ἡ προεκβολὴ τῆς ρινικῆς κήψης, τὸ γένειον, ἡ κατασκευὴ τοῦ ποδός, οἱ κυνόδους καὶ ὁ ὄγκος τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐκ τούτων ὁμοῦς πάλιν περὶ μὲν τῆς κατασκευῆς τοῦ ποδός καὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἀσφαλεῖς πληροφορίας ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εὐρεθέντων ἀπολιθωμάτων, εἰς δὲ τὸν ὄγκον τοῦ ἐγκεφάλου

8. Lecomte Du Noüy - Human Destiny, 1947 p. 43-9. Ἴδε καὶ σχετικὴν ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν Ἑλλην. Ἀνθρωπολογικὴν Ἐταιρίαν Πρακτικὰ 1947, καθ' ἡγήτω Ἰ. Κοῦμαρη: Σκέψεις ἐπὶ τοῦ ὁμοιομόρφου τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου.

10. Georges Goury—Origine et Evolution de l'Homme—Paris 1948 p. 62.

11. Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 90.

12) Earn. Alb. Hooton - Up from the Ape, New York, 1947, p. 38.

λου, δὲν ἐπιτρέπεται, ἂν θέλωμεν νὰ παραινόμεθα ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς θετικῆς ἐπιστήμης, νὰ διδῶμεν πολὺ μεγάλην σημασίαν. Πράγματι ποίαν σημασίαν δύνανται νὰ ἔχη ἡ κρανιακὴ χωρητικότης, ὅταν τοῦ μὲν γορίλλα ὁ ἐγκέφαλος εἶναι δυνατόν νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὰ 750 κυβ. ἐκ.¹³, ἐνῶ εἰς τοὺς Πυγμαίους (συγχρόνους μικροσώμους ἀνθρώπους) κατέρχεται μέχρι τῶν 700 κυβ. ἑκατοστῶν¹⁴. Τί σημασίαν δύνανται νὰ ἔχη τοῦτο ὅταν λάβωμεν ὡς ὄψιν ὅτι οἱ μὲν Πυγμαῖοι μὲ τὰ 700 κυβ. ἐκ. τοῦ ἐγκεφάλου των εἶναι τέλειοι ἄνθρωποι, ὁμοίουν τὰς αὐτὰς γλώσσας μὲ τὰς λοιπὰς ἀνθρωπίνους φυλάς, πιστεύουν, ὄχι εἰς εἰδῶλα, ἀλλ' εἰς ἕνα Θεόν - Δημιουργόν καὶ ἔχουν τὸν θεσμόν τῆς μονοθεΐας,¹⁵ ἐνῶ οἱ γορίλλαι μὲ τὰ 750 κυβ. ἐκ. των παραμένουν ζῶα μὲ ὄλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς τούτου πῶς θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ἡ ἐπιστημονικὴ μᾶς εὐσυνειδήσια νὰ λησμονώμεν ὅτι καὶ σήμερα ἀκόμη δὲν παύουν νὰ παρουσιάζονται περιπτώσεις ἀνθρώπων μικροκεφάλων τῶν ὁποίων τὰ κρανία εἶναι συχνὰ ἴσα ἢ καὶ μικρότερα ἀπὸ τὸ κρανίον τοῦ ἡμιανθρώπου¹⁶, τὸ ὁποῖον ἔχει μέσην χωρητικότητα 400 μόλις κυβικῶν ἑκατοστῶν;

Ἐπομένως ἀπομένουν ὡς κριτήρια διὰ τὴν κατάταξιν τῶν ἀπολιθωμάτων οἱ κυνόδοκτοι, τὸ γένειον καὶ ἡ προεξοχὴ τῆς ρινικῆς κήψης ὡς τὰ βασικὰ διακριτικὰ γνωρίσματα κατὰ τὴν μελέτην τῶν ἀπολιθωμάτων. Τελευταίως προστίθεται εἰς αὐτὰ καὶ ἡ μελέτη τῶν ἐνδοκρανιακῶν ἐγκεφαλικῶν ἀποτυπωμάτων. Ἄν τώρα ληφθῇ ὡς ὄψιν ὅτι εἰς τὸ κλασσικὸν ἔργον *Les hommes fossiles* τοῦ Marc Boule μόνον ὁ χαρακτήρ τῶν κυνόδοντων θεωρεῖται ἀξίος προσοχῆς, οἱ δὲ ἄλλοι δύο οὐδὲ κἂν ἀναφέρονται ὡς διακρίνοντες τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοὺς πιθήκους¹⁷, ἂν ἀκόμη ληφθῇ ὡς ὄψιν ὅτι ὅλα τὰ μέχρι τοῦτε εὐρεθέντα ἀπολιθώματα καὶ ὡς πρὸς τοὺς κυνόδοντας καὶ ὡς πρὸς τὰ κρανιακὰ ἀποτυπώματα εἶναι σαφῆς ἀνθρώπινα, πῶς δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν εἰς αὐτὰ διὰ νὰ ὀρίσωμεν φυλογενετικὰς σειρὰς κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐξελιξεως τοῦ ἀνθρώπου; Θὰ ἀντιταχθῇ ἴσως ὅτι δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται τὸ *habitus* τῶν ἀπολιθωμάτων, τὸ πάχος τῶν ὀστέων, αἱ προεξοχαὶ τῶν ὀστέων κ. λ. π.

13. W. Zimmermann - Vererbung «erworbener Eigenschaften» Jena 1938, S. 90.

14. Max Westenhöfer. *Der Eigenweg des Menschen*, Berlin, 1942 S. 80 - 81.

15. *Revue Scientifique*, Paris - Juin 1938 - *Les Pygmées et l'origine de l'homme* - H. V. Valois, p. 32.

16. *Farrn. Alb. Hooton* - *Up from the Ape* - New York - 1947, P. 146.

17. Marc. Boule - *Les hommes fossiles*, Paris, 1946, p. 70 - 74.

Ἀλλὰ καὶ τότε δυνάμεθα νὰ εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ βάσις τῶν χαρακτήρων τούτων καθοριζομένη φυλογενετικῆς σειρᾶς ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πραγματικότητα;

•••

Ἰδοὺ καὶ μία ἄλλη πιθανότης τὴν ὁποῖαν ἴσως δὲν ὕψωπεύθημεν ποτέ. Ὁμιλήσαμεν εἰς τὸ γενικὸν ἄρθρον περὶ ἐξελιξεως, περὶ «ὁμολόγων μεταλλαγῶν»¹⁸ εἰς τὰς ὁποίας ἐστηρίχθη ὁ καθηγητὴς Hartmann διὰ νὰ σκεφθῇ «ὅτι αἱ ἐσωτερικαὶ συνθήκαι τῶν γεννητῶν διατάσσονται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτρέπουν μόνον τελειῶς ὀρισμένους μεταλλαγὰς»¹⁹.

Ἐπενθυμιζόμεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ τὰς περὶ εἰδους ἀντιλήψεις εἰς τὰς ὁποίας ὁ διάσημος Ρώσος γενετιστὴς Νικολάι Ἰβάνοβιτς Βαβίλωφ²⁰ κατέληξε μετὰ πολυετεῖς ἐργασίας σχετικὰς μετὰ «διαφορικῆν συστηματικῆν» καὶ «εναφορικῆν φυτογεωγραφίαν». Διὰ τῶν ἐρευνητῶν αὐτῶν διεπιστώθη ἡ ὑπαρξίς «ὁμολόγων σειρῶν» ἐντὸς τῶν εἰδῶν τοῦ Λιναίου. «Τὸ λιναῖον εἶδος θεωρεῖται σημεῖον ὡς σύστημα ἴδιον κληρονομικῶν μορφῶν, τῶν στοιχειωδῶν εἰδῶν, ἢ εἰδῶν τοῦ Jordan, συνδεόμενον μεθ' ὀρισμένου γεωγραφικοῦ περιβάλλοντος, διεπόμενον δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου τῶν ὁμολόγων σειρῶν παραλλαγῆς»^{20α}.

Ἐρχεται τώρα ὁ καθηγητὴς Weidenreich καὶ δίδει μίαν πολὺ παραστατικὴν εἰκόνα μιᾶς σειρᾶς μεταλλαγῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν μορφολογίαν τῶν σιαγόνων, τῶν ὀστέων τοῦ κρανίου, τῆς χωρητικότητος αὐτοῦ, ἀκόμη καὶ τῆς προσωπικῆς γωνίας, ἐντὸς τοῦ εἰδους *Canis familiaris*, ἀκριβῶς ὁμοίων μετὰ τὴν σειρὰν τῶν μεταλλαγῶν τὴν ὁποῖαν παρουσιάζουν οἱ χαρακτιρῆσαι ὄσοι εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν *Homipidae*²¹. Περὶ τῆς σειρᾶς ὁμοίων μεταλλαγῶν τοῦ κυνός εἶναι γνωστόν ὅτι δὲν ἀποτελοῦν σειρὰν ἢ ὁποῖα νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα καταγωγῆς τῆς μιᾶς ἐκ τῆς ἄλλης, διότι προήλθον ἐκ μεταλλαγῶν ἀνεξαρτήτων ἀλλήλων. Ἀλλὰ τότε δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἰμεθα περισσό-

18. «Ακτίνες» - Φεβρουάριος 1949, τεύχος 89 σ. 72

19. Max Hartmann - *Allgemeine Biologie*, Jena 1933, S. 68.

20. Ὁ Βαβίλωφ, Ἀκαδημαϊκὸς καὶ Διευθυντὴς τοῦ Ἰνστιτούτου Γενετικῆς τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐπιστημῶν τῆς Ρωσίας, ἐπειδὴ κατέληγεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι παρουσιάζεται εἰς τὴν φύσιν διευθυνομένη ἐξέλιξις, ἐθεωρήθη ὡς ἐχθρὸς τοῦ Διαλεκτικοῦ Ἰλισμοῦ καὶ «ἐξεκαθαρίσθη» κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ τελευταίου πολέμου.

20α. Στ. Παπαδάκη - Ὁ ὄργανισμὸς ὡς δλον - «Αθῆναι» 1940, σ. 24.

21. Franz Weidenreich - *Apes, Giants and Man*, Chicago, 1947, p. 44 - 45.

τερον διστακτικοὶ καὶ δταν ἀντιμετωπίζωμεν τὸ πρόβλημα τῶν ἐξελικτικῶν σειρῶν τοῦ ἀνθρώπου; Ποίος δύναται νὰ μᾶς βεβαιώσῃ περὶ τῆς συνεξαρτήσεως τῶν μεταλλακτικῶν αὐτῶν μορφῶν; Ἡ χρονικὴ διαδοχὴ; Ἄλλὰ τὸ post hoc δὲν μᾶς λέγει τίποτε περὶ τοῦ propter hoc. Διατί νὰ λησμονῶμεν συστηματικῶς τὰς εἰδικὰς συνθήκας διαβιώσεως τῶν πρώτων ἀνθρώπων ποῦ ἦτο δυνατόν νὰ προκαλέσουν τὰς νέας αὐτὰς μορφὰς διὰ μεταλλαγῆς; Λησμονοῦμεν π.χ. τὴν καὶ πειραματικῶς διαπιστωθεῖσαν ἐπίδρῃσιν τῆς ὑψηλῆς καὶ χαμηλῆς θερμοκρασίας διὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν μεταλλαγῶν. Λησμονοῦμεν τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν χαμηλῶν θερμοκρασιῶν τῶν ἐποχῶν τῶν παγετιῶν τῶν ὅποια (ἀπὸ τῆς ἀρχῆς σχεδόν τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς παλαιολιθικῆς ἐποχῆς) διεδέχοντο αἱ ὑψηλαὶ θερμοκρασίαι τῶν ἐνδιαμέσων ἐποχῶν. Αὐταὶ αἱ ἐπιδράσεις θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ προκαλέσουν τὴν ἐμφάνισιν τῶν μορφῶν τούτων; Πρὸς ἐπίπρῳσιν τῶν ἀνωτέρω ἀναφέρμεν καὶ τὰς σκέψεις δύο κορυφαίων συγχρόνων καθηγητῶν διατυπωθεῖσας εἰς ἓνα Colloquium τοῦ Διεθνoῦς Κέντρου Συνθέσεως διὰ τὴν Ἐπιστήμην.

Ὁὗτος ὁ Guyenot ἔλεγεν εἰς αὐτὸ τὰ ἐξῆς «αἱ μεταλλαγαὶ τῶν περὶ ἡμᾶς τῆς *Drosophila* δύνανται νὰ καταταχθοῦν εἰς μίαν σχεδόν συνεχῆ σειράν προοδευτικῆς μικρύνσεως, οὕτω πως τύποι πολλοὶ διάφοροι συνδέονται διὰ μίαν σειράν μορφολογικῶς ἐνδιαμέσων τύπων, οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι καθόλου φυλογενετικῶς ἐνδιάμεσοι, ἀφοῦ ὅλοι αὐτοὶ οἱ τύποι προέρχονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν κανονικὴν *Drosophila* μὲ μακρὰς πτέρυγας. Τὸ μορφολογικὰ κριτήρια δὲν ἔχουν λοιπὸν ἀναγκαστικῶς μίαν φυλογενετικὴν σημασίαν. Ἐπομένως ἡ ἀπὸ ἀπόψεως ἀνατομικῆς τοποθέτησις τοῦ *Pithecanthropus*, μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν ἀνθρωποειδῶν, οὐδόλως ἀποδεικνύει ὅτι ὁ *Pithecanthropus* ἀποτελεῖ μέλος τῆς εὐθείας γραμμῆς τῆς ἐνούσης τοῦς πιθήκους μὲ τὸν ἀνθρώπον». Ὁ δὲ καθηγητὴς *Caulery* ἀπήνησε: «Αἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. Guyenot εἶναι πολλὴ ἀκριβεῖς. Τὸ γεγονός ὅτι, εἰς τὴν μέσην Πλειστόκαινον, εὐρίσκομεν τρεῖς ἀνθρωπίνας φυλάς, ἔρχεται πιθανῶς πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ἀνεξαρτήτου προελεύσεως τῶν»²³.

Ἐκτὸς ὁμοῦς τούτων δὲν πρέπει νὰ λητμονοῦνται καὶ αἱ διασταυρώσεις μεταξὺ τῶν μεταλλανέντων ἀτόμων. Ὁ καθηγητὴς *Heribert Nilsson* ὁρμημένος ἐκ τῶν ἀφορμῶν τὰς ὁποίας τοῦ δίδει ὁ

κλάδος τὸν ὁποῖον θεραπεύει (Γενετικὴ - Συστηματικὴ) γράφει ὅτι εἰς μίαν καὶ μόνην στιγμὴν δυνατόν νὰ παραχθοῦν ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διασταύρωσιν χιλιάδες καὶ ἑκατομμύρια παραλλαγῶν, ὡς ἓνα μεγάλο ποικίλον σύνολον μὲ ὄρια καθωρισμένα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν μίαν σφαιράς. Δυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν τὰς παραλλαγὰς αὐτὰς σύμφωνα μὲ τὸν τύπον ἐμφανίσεως τῶν εἰς σειράς παραλλαγῶν, ἀλλὰ προφανῶς αἱ παραλλαγὰ αὐταὶ δὲν παρήχθησαν ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅπως ἀκολουθοῦν κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν σειρῶν. «Κατατάσσομεν ὅλα τὰ πράγματα σύμφωνα μὲ τὴν ὁμοιότητά των, ἀλλὰ ἡ ὁμοιότης δὲν ἀποτελεῖ διὰ τοῦτο καμμίαν ἀπόδειξιν διὰ μίαν οὐλοδήποτε ὁμοιότητα ἐκ καταγωγῆς, ἀλλ' ἀπ' ὧς διὰ μίαν ὁμοιότητα κατασκευῆς»²⁴. Εἰς ἄλλο δὲ σημείον συμπεραίνει: «ὅταν καλοῦμεν τὰς συστηματικὰς σειρὰς ἐξελικτικὰς, τότε τοῦτο ἴσως εἶναι μόνον — sit venia verbo — μία ποιητικὴ περιγραφή τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐρεύνης»²⁵.

***

Ἐν πάσῃ ὁμοῦς περιπτώσει τὴν ἀνεπάρκειαν τῶν κριτηρίων διὰ τὴν θεμελίωσιν ἐξελικτικῶν σειρῶν μὲ ἀπαιτήσεις ἐπιστημονικῆς ἀκριβείας ἀποδεικνύει καὶ ἡ σωρεία τῶν ἀντιλήψεων ἐπὶ τοῦ εἰδικoῦ αὐτοῦ θέματος. Ἀναλόγως τῶν προϋποθέσεων ἐκ τῶν ὁποίων ἀναχωροῦν οἱ διάφοροι ἐρευνηταὶ κατασκευάζουν τὰ γενεαλογικὰ δένδρα τοῦ ἀνθρώπου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔχομεν δύο μεγάλας παρατάξεις ἐρευνητῶν. Αὐτοὺς ποῦ δέχονται τὴν μονοφυλετικὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν παράταξιν ἡ ὁποία δέχεται πολυφυλετικὴν τὴν καταγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλὰ καὶ μῶσα εἰς τὴν κάθε παράταξιν τὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ὑπάρξῃ πλήρης συμφωνία ὡς πρὸς τὰ διαγραφόμενάς ἐξελικτικὰς σειρὰς. Διὰ νὰ δώσωμεν μίαν ἰδέαν τῶν διαφόρων ἀντιλήψεων ποῦ ὑποστηρίχθησαν κατὰ καιροὺς θὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς ἐξ αὐτῶν ὡς περισσότερο χαρακτηριστικὰς. Ὁ *Klaatsch* ἐπὶ παραδειγματι ὑπεστήριξεν ὅτι οἱ λευκοὶ (*Homo albus* ἢ *H. indoeuropaeus*) κατὰγονται ἀπὸ τὸν χιμπατζῆν (*Pan troglodytes*), οἱ Νέγροι *Homo niger* ἢ *H. aetiopicus* ἀπὸ τὸν *Gorilla* (*Gorilla gorilla*) καὶ οἱ Μογγόλοι (*Homo flavus* ἢ *Homo mongolicus*) ἀπὸ τὸν *Oryzaoryctacon* (*Pongo pygmaeus*). Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἡ ἀντίληψις τοῦ *Klaatsch*

23. N. Her. Nilsson - Der Entwicklungsgedanke und die Moderne Biologie-Leipzig, 1941, S. 6.
24. Αὐτόβι σ. 13.

δὲν εἶχε στηρίγματα ἐγκατελείφθη²⁵. Ὁ ἀνάτομος J. Kolmann θέλων νὰ ἀποδείξη τὴν ἐκ πυγμαίων καταγωγήν τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν ἀπέκλειε τὸν Pithecanthropus ἀπὸ τῶν προγονικῆν σειρὰν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἔθετε εἰς ἓνα πλάγιον κλάδον. «Τοῦτο, λέγει ὁ καθηγητῆς Weidenreich, εἶναι ἓνα χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τοῦ βαθμοῦ μέχρι τοῦ ὁποῦ παραθεωρήθησαν ἢ ἀντικατεστάθησαν τὰ παλαιοντολογικὰ δεδομένα μὲ καθαρῶς θεωρητικὰ κατασκευάσματα ὅταν τὸ θέμα ἦτο ἡ καταγωγή τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅταν τὰ γεγονότα δὲν ἦσαν σύμφωνα μὲ τὰς ἐκ προτέρου σχηματισθείσας ἀντιλήψεις. Ἡ εἰρωνεία τῆς ἱστορίας αὐτῆς εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὴν ἴδιαν θέσιν πού εἶχεν ἀνακαλυφθῆ ὁ ἀποδοκιμασθεὶς ἄνθρωπος τῆς Ἰάβας (Pithecanthropus), ἔρχονται τώρα μαρτυρίαι ὅτι δὲν ἦσαν πυγμαῖοι, ἀλλὰ γίγαντες οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἶναι μία ἀκόμη εἰρωνεία ὅτι τὰ περισσότερον πρωτόγονα καὶ ἐπὶ πλέον, τὰ περισσότερον ἀνέλπιστα καὶ πλεον ἐνδιαφέροντα ἀνθρώπινα εὐρήματα πού εὐρέθησαν ποτὲ προέρχονται ἀπὸ μίαν θέσιν ἢ ὅποια, παρὰ τὰς πολλὰ ὑποσχόμενας ἀνακαλύψεις τοῦ Dubois, ἐθεωρήθη ἐπὶ μακρὸν ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπολόγους τῆς παλαιᾶς σχολῆς ὡς ἄνευ ἐνδιαφέροντος μακρυῆ τοποθεσία, πού δὲν ἤξιζε νὰ ἀπασχολῆσθῃ τὴν ἔρευναν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου»²⁶.

Κατόπιν δὲ τούτου κατασκευάζει καὶ ὁ Weidenreich τὴν ἰδικὴν του ἐξελικτικὴν σειρὰν, νομίζων ὅτι καμία προκατάληψις δὲν τὸν ὤθησε πρὸς τοῦτο, διὰ νὰ ἔλθῃ μετ' ὀλίγου ὁ συνάδελφός του ἀνθρωπολόγος Hooton μὲ ἀρκετὴν ὅσιν εἰρωνείας νὰ θαυμάσῃ «τὸ θάρρος τοῦ καθηγητοῦ Weidenreich». Τὸ θάρρος πού εἶχε νὰ ἀναπαραστήσῃ ἀπὸ τρεῖς σπασμένους ὀδόντας τοῦ Gigantopithecus, ὄλους τοῦ ἄλλου ὀδόντας του, τὴν σιαγόνα, ὄλον τὸ πρόσωπον καὶ τὴν κρανιολογίαν του κάψαν ἀκόμη, μὲ σκοπὸν νὰ δώσῃ περισσότερα στηρίγματα εἰς τὴν ἰδικὴν του ἐξελικτικὴν σειρὰν. «Ἄλλὰ εἶχε τρία ἄχαρα, γράφει ὁ καθηγητῆς Hooton, μὲ τὰ ὁποῖα ἤθελε νὰ κάμῃ ὄλες τίς πλίθρες τοῦ γιγαντιαίου αὐτοῦ οἰκοδομηματοῦ»²⁷.

Τέλος καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀργεντινοῦ Παλαιοντολόγου Ameghino ὁμιλεῖ πολὺ σαφῶς εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο χάρις εἰς τὴν χωρὶς κανένα φραγμὸν τὸλην του. Ἐσχημάτισε τὴν γνώμην ὅτι ἡ νό-

τιος Ἀμερικῆ εἶναι ἡ κοιτὶς ὄλων τῶν θηλαστικῶν, ἐπομένως καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Κατεσκεύασε λοιπὸν ὄπως ἐνόμιζε καλύτερον τὴν ἐξελικτικὴν σειρὰν τοῦ ἀνθρώπου. Εἰς τὴν ἀρχὴν ἐτοποθέτησε τὰ μικρὰ ἀνθρωποειδῆ τῆς Παταγωνίας Homunculus καὶ Anthropops. Διὰ νὰ τὰ συνδέσῃ ὄμως μὲ τὸ γένος Homo ἐθεώρησεν ἀπαραίτητον νὰ παρεμβάλλῃ ἐνδιάμεσως τέσσαρας τύπους εἰς τοὺς ὁποίους ἔδωσε τὰ ἐξῆς ὀνόματα: Tetraprothomo argentinus, Triprothomo, Diprothomo platensis καὶ Prothomo.

Ὁ Marc. Boule λοιπὸν λέγει διὰ τὸν τελευταῖον ὅτι ὁ Prothomo «οὐδέποτε ὑπῆρξε παρὰ μόνον εἰς τὸ μυαλὸ τοῦ Ameghino»²⁸. Καὶ διὰ τὸν Diprothomo γράφει: «Καὶ αὐτὴν τὴν ὀφρᾶν, ὁ Ameghino ἠπατήθη οἰκτρῶς»²⁹. Διὰ δὲ τὸν Tetraprothomo γράφει ὅτι «ἦτο ἓνα νέον δνειρον! τοῦ Ameghino»³⁰. «Αἱ γενικαὶ θεωρίαι τοῦ Ameghino, γράφει ὁ Boule εἶναι ριζικῶς ἐσφαλμένοι καὶ ποτὲ δὲν εὐρέθη εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν τὸ ἐλάχιστον εἰσάναον ἐνὸς ἀπολιθωμένου Hominiidae πού νὰ διαφέρῃ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους ἀνθρώπους»³¹.

Δυνάμεθα ὕστερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ διαπιστώσωμεν εὐκόλως ὅσα ὁ καθηγητῆς τῆς Βιολογίας Rabaud ἔγραφε: «ἂν τὰ στρωματογραφικὰ δεδομένα παρέχουν ἐνίοτε ἐνδείξεις περὶ τῆς διαδοχῆς τῶν μορφῶν, αἱ ἐνδείξεις αὐταὶ εἶναι πολὺ κεφαλαιώδεις καὶ τὰς περισσότερας φορές ἡ κατάταξις εἰς μίαν σειρὰν στηρίζεται εἰς καθάρως μορφολογικὰ κριτήρια, τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ μίαν a priori ἰδέαν. Ἀναλόγως πρὸς τὰ κριτήρια πού υλοθετοῦν καταρτίζουν τὴν σειρὰν κατὰ μίαν ὀρισμένην τάξιν ἢ κατὰ τὴν ἀντίθετον πρὸς αὐτὴν, ἐξ ἰσοῦ ἀληθοφανῆ, χωρὶς ποτὲ ἐν ἀκριβὲς γεγονόσιν νὰ χρησιμεύῃ ὡς ἐπικύρωσις πού νὰ διδῇ κάποια βεβαιότητα εἰς τὰ συμπεράσματά μας»³². Πράγματι δὲν λείπουν καθόλου καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ὄπως ὁ καθηγητῆς τῆς Ζωολογίας Paul Büchner, ὑποστηρίζουν ὡς πιθανώτερον τὴν ἐκδοχὴν ὅτι οἱ πιθηκοὶ κατάγονται ἀπὸ δυνα οὐσιωδῶς ὅμοια μὲ τὸν ἀνθρώπον!³³

Ὅλα αὐτὰ ἔκαμαν τοὺς συγχρόνους ἐπιστήμονας νὰ εἶναι περισσότερον προσεκτικοὶ εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν γενεαλογικῶν δένδρων. Εἶναι περίεργον ὅτι ὅταν μὲν πρόκειται νὰ κατασκευά-

28. Marc. Boule, Les hommes fossiles, Paris, 1946, p. 526

29. M. Boule μν. ἔργον p. 527

30. Et. Rabaud, Elements de Biologie générale, Paris, P. 3-4.

31. Paul Büchner, Spezialisierung und Entwicklung, Leipzig, 1940, S. 34.

25. Fr. Weidenreich - Apes, Giants and Man, Chicago, 1947, p. 24-25.

26. Fr. Weidenreich μν. ἔργον p. 48.

27. Earn. Hooton, μν. ἔργον p. 420.

σωμεν τοὺς βασικοὺς κλάδους τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου, κατὰ τὸν καθηγητὴν Nilsson, παρουσιάζονται ὀλιγώτεροι δυσκολία.

«Ἡ διὰ καταγωγῆς ἐρμηνεία (τῶν φαινομένων τῆς ἐξελίξεως) γράφει παρά ταῦτα ὁ καθηγητὴς Guyenot, γίνεται πολὺ περισσότερον ὑποθετικὴ ὅταν ἀντιμετωπίζωμεν τὴν πιθανὴν καταγωγὴν τῶν Βατραχιῶν, τῶν Πτηνῶν, τῶν Θηλαστικῶν, τῶν Τρωκτικῶν ἢ τῶν Κυριοζῶων. Αἱ ὀμάδες αὗται ἐν τούτοις ἐνεφανίσθησαν εἰς ἐποχὰς κατὰ τὰς ὁποίας τὰ σχηματιζόμενα ἀποθέματα περιείχον ὑπολειμματα ἀπολιθωμάτων ἱκανὰ νὰ μᾶς δώσουν πληροφορίας τινάς. Ὡς πρὸς τὴν διαφοροποίησιν, ἡ ὁποία χάνεται μέσα εἰς τὸ σκότος τῶν ἔτων, τῶν Σπογγοζῶων, τῶν Κοιλεντερωτῶν, τῶν Ἐχινოდέρμων, τῶν Μαλακίων, τῶν Σκωλήκων, τῶν Ὀστρακοδέρμων, ὡς καὶ τῶν Σπονδυλωτῶν κ.λ.π., ὡς πρὸς τὰς πιθανὰς σχέσεις μεταξὺ τοῦ ζωϊκοῦ καὶ φυτικοῦ βασιλείου, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἀγνοία μᾶς εἶναι ἀπόλυτος. Αἱ φυλετικαὶ ἀναπαραστάσεις ποὺ προετάθησαν εἶναι καθαρὰ φαντασιώδεις· δὲν εἶναι ἐδολογοφανεῖς παρά μόνον ἂν πιστεύωμεν εἰς μίαν κοινὴν καταγωγὴν ὅλων τῶν ζῶντων ὄντων».³² Παρ' ὅλον λοιπὸν ποὺ ἡ κατασκευὴ τῶν βασικῶν κλάδων τοῦ γενεαλογικοῦ δένδρου εἶναι «εὐκολωτέρα», παρουσιάζει ἐν τούτοις μεγάλας δυσκολίας.

«Εἶναι δυσκολώτερον ὁμῶς, γράφει ὁ καθηγητὴς Nilsson, νὰ παραστήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν ἀπὸ τοῦ γένους *Taraxacum*, πρὸς τὸ γένος *Sonchus* ἢ ἀντιστρόφως, διότι ὅταν ἀναλογιζόμεθα τοῦτο ἢ κάτι παρόμοιον, εὐρίσκομεν ὅτι πρωτόγονοι καὶ ἐξειλιγμένοι ἰδιότητες εἶναι ὅσον ἀνάμικτοι, ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποφασίσωμεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος. Τὸ τελικὸν συμπέρασμα εἶναι πάντοτε ὅτι καὶ τὰ δύο γένη ἐξειλιγθησαν ἀπὸ μίαν κοινὴν βασικὴν μορφήν. Κατὰ τὴν λύσιν τῶν ἐξελικτικῶν προβλημάτων, αἱ ἐξαιρέσεις ἀπὸ τὸν ἀναφερθέντα τρόπον δὲν ὑπερβαίνουν τὸ ἐν ἐπιτοῖς χιλίοις».³³ Οὕτε καὶ ἡ περίπτωσις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ ἐξαιρέσιν τοῦ γενικοῦ αὐτοῦ κανόνος. Πράγματι ὁ καθηγητὴς Broom ὁ ὅποιος κατὰ τὸν Loren C. Eiseley τοῦ Oberlin College «ὁμοιάζει μὲ τοὺς ἀληθινούς ἐπιστήμονας, εἶναι ταπει-

νὸς εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν γνωμῶν του καὶ εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεπαρκείας τῶν συγκεντρωθέντων δεδομένων» (Science 26 Ἰουλίου 1946) καταλήγει τελευταίως εἰς τὸν σχηματισμὸν ἑνὸς γενεαλογικοῦ δένδρου πιθήκων καὶ ἀνθρώπου βάσει τῆς ἀναφερθείσης ἀνωτέρω ἀρχῆς, ὅπῃ τοῦ καθηγητοῦ Nilsson³⁴. Τὸ γενεαλογικὸν ὁμῶς τοῦτο δένδρον εἶναι κενὸν εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἔπρεπε νὰ εὐρίσκεται ἡ «κοινὴ βασικὴ μορφή». Τὰ αὐτὰ χαρακτηριστικὰ παρουσιάζει καὶ τὸ προσφάτως σχεδιασθὲν γενεαλογικὸν δένδρον ἀνθρώπου καὶ πιθήκων εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Georges Gouyr ὑπὸ τὸν τίτλον *Origine et Evolution de l'Homme* (Paris, 1948 p. 23) καὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Dale διδόμενον προσφάτως³⁵. «Ἄς σημειωθῆῃ δὲ ὅτι τοῦτο εἶναι ἓνα πολὺ σὺνηθες φαινόμενον εἰς τὰ σχεδιαζόμενα γενεαλογικὰ δένδρα. Δὲν ἔβλομεν νὰ ἐξαγάγωμεν γενικώτερα συμπεράσματα ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου. Ἐβλομεν μόνον νὰ συμπληρώσωμεν τὴν γνώμην τοῦ Eiseley. Κατ' αὐτὴν αἱ ἔρευναι τοῦ Broom, ὁ ὅποιος ἀνήκει εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην συντροφίαν τῶν σκαπανέων τῶν ὁποίων αἱ ἀνακαλύψεις ἀφήνουν ἀνεξίτηλα ἴχνη ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐποχῆς των καὶ συχνὰ μετασχηματίζουσι τὰς ἐκδοχὰς τῆς, «ἀνοίγουν νέους δρόμους», καὶ «οἰαيدήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ τελικαὶ μᾶς ἐρμηνεῖαι ἐπὶ τῆς προεστορίας τοῦ ἀνθρώπου, αἱ ἐντατικαὶ αὐταὶ ἐπανεξετάσεις, μᾶς ἐξάγουν ἀπὸ τὴν συνήθη τακτικὴν καὶ μᾶς ὠθοῦν νὰ σκεπτιζόμεθα ἐπὶ τῶν νέων γραμμῶν». (Science, 25 Ἰουλίου, 1946). Ἄς μὴ λησμονώμεν δὲ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὅτι ὁ κοινὸς πρόγονος *Hominidae* πιθήκων ἀναζητεῖται ἀκόμη.

Τὴν «τόλμην» λοιπὸν καὶ τὸ «θάρρος» διαδέχονται σήμερον αἱ προσεκτικαὶ «ἐπανεξετάσεις» τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων ἢ διαρκῆς ἀναθεώρησις τῶν ἐξ αὐτῶν συμπερασμάτων. Ἡ συναίσθησις τῆς ἀνεπαρκείας τῶν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ἐπιστήμης εὐρίσκομένων ἀπολιθωμάτων κάμνει τοὺς ἐπιστήμονας πολὺ διστακτικούς κατὰ τὴν ἔκφασιν τῶν γνωμῶν των, μέχρι σημείου ὥστε καὶ ὅταν ἀκόμη ἀποφασίσουν νὰ τὰς διατυπώσουν, πρῶτον ποὺ ἀμφιβάλλουν δι' αὐτάς νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι.

(Συνεχίζεται)

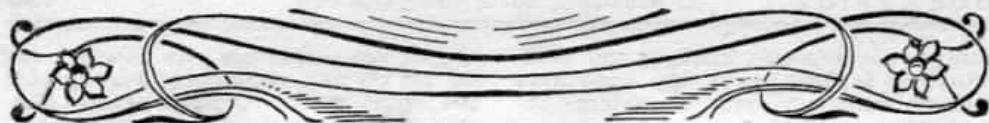
Ι. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΔΗΣ

32. Emile Guyenot - L'origine des especes - Paris, 1947, p. 123

33. Her. Nilsson, Mv. ἔργον S. 15 - 16.

34. R. Broom and G. W. H. Schepers, μν. ἔργον p. 139.

35. Al. Dale - Social Biology - London, 1949, p. 38.

Η ΑΤΟΜΙΚΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑ(*)

Ο Βόρις είχε ακούσει από τόν Μπέρμαν ότι κατά την προσεχρή συνάντησιν τῶν «ἐρευνητῶν» ἐπρόκειτο νά συζητηθῆ ἡ φύσις τοῦ ἀτόμου γενικῶς καί ἡ ἀτομική δύναμις εἰδικῶς, καί ὅτι κάποιος Δρ. Charles Johnson, ὁ ὁποῖος εἶχε διεξαγάγει ἐπιστημονικά ἐρεῦνας καί εἶχε λάβει μέρος εἰς τήν ἀνάπτυξιν τῆς ἀτομικῆς βόμβας, θά ἦτο παρῶν καί θά ὠμίλει περὶ τῆς πυρηνικῆς φύσεως. Ἀκριβῶς πρὶν ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος εἰς τήν Εὐρώπην, τὸ 1939, ὁ Βόρις εἶχε ακούσει διαδόσεις περὶ τῆς διασπάσεως τοῦ ἀτόμου, ἀλλά κατόπιν κάθε πληροφορία περὶ πυρηνικῆς φύσεως ἐσταμάτησεν. Ὅταν ἤρχισε ὁ πόλεμος τῆς Γερμανίας κατὰ τῆς Ρωσίας, τὸ 1941, κατέταγῃ εἰς τὰς μαχομένας δυνάμεις τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, καί δὲν ἐγνώριζε τίποτε σχετικῶς μὲ τὴν ἐργασίαν ἢ ὁποία ἐγίνετο εἰς τὰ Ἴνστιτούτα ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Ἐξεπλάγη ὅταν ἤκουσε διὰ τὴν ἀτομικὴν βόμβαν ἢ ὁποία ἐρρίφθη εἰς τὴν Χιροσίμα τὸ 1945, καί ἀμέσως ἀντελήφθη ὅτι αὐτὸ ἦτο ἓνα γεγονός μεγίστης σπουδαιότητος καί ὅτι ἠμποροῦσε νά μεταβάλλῃ δλόκληρον τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

Μετὰ τὴν τηλεφωνικὴν του συνομιλίαν μὲ τὸν Μπέρμαν καί ἔπειτα ἀπὸ τὰ κανονικά μαθήματα μουσικῆς, ὁ Βόρις ἐπῆγε εἰς τὴν Κεντρικὴν Δημοσίαν Βιβλιοθήκην διὰ νά μελετήσῃ κάτι περὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Ἐδιάβασε μερικά ἄρθρα περιοδικῶν καί ἐπῆρε μαζί του ἓνα ἀντίτυπον τῆς μελέτης τοῦ Smyth περὶ «ἀτομικῆς ἐνεργείας». Ἐδιάβασε τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ βιβλίου ξαπλωμένος εἰς τὸ κρεβάτι του. Ἡ ἀνάγνωσις ἦτο πολὺ ἐνδιαφέρουσα, καίτοι ἓνα μέρος τοῦ βιβλίου ἀνεφέρετο εἰς τὰς τεχνικὰς δυσκολίας ποῦ συναντῶνται εἰς τὰς σχετικὰς πολυπλόκους λειτουργίας. Ἀπὸ

καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ θόρυβος τῆς πόλεως ποῦ ἠκούετο ἀπ' ἔξω τοῦ ὑπενθύμιζε ὅτι ἐδιάβαζε περὶ μιᾶς δυνάμεως ἢ ὁποία μίαν ἡμέραν θά ἠμποροῦσε εἰς κλάσμα τοῦ δευτερολέπτου, νά σταματήσῃ κάθε ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν.

Εἰς τὴν συνάντησιν ὁ Βόρις ἐγνώρισε τὸν Δρ Johnson. Εἶχεν ὑπερβῆ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του. Ὁ Βόρις παρετήρησε ὅτι ὁ Johnson τοῦ ἔρριψε ἓνα λαθραῖον βλέμμα, ὅταν ἤκουσε τὸ ρωσικόν του ὄνομα καί ἔμαθε ὅτι ὁ Βόρις μόλις πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἔλθει εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Ὁ Βόρις ἐταράχθη ὀλίγον, ἀλλὰ παρεδέχθη ὅτι εἰς καιρὸν διεθνῶν προστριβῶν, ἔνας ἐπιστήμων πρέπει νά προσέξῃ καί αἰ ὕποψιαι ἐδικαιολογοῦντο. Μὲ καλὴν καρδίαν ἐδέχθη τὴν θέσιν ποῦ τοῦ ἐδίδοτο εἰς μίαν κατάστασιν διὰ τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος προσωπικῶς δὲν ἠσθάνετο εὐθύνην.

Ὁ Οὐίλσον ἤρχισε τὴν συζήτησιν λέγων ὅτι θά συζητητεῖτο τὸ ζήτημα τῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀτόμων καί τῆς ὕλης, καθὼς καί αἱ τελευταῖαι ἀποκαλύψεις εἰς τὸν τομέα τῆς πυρηνικῆς φύσεως. Ὁυχαρίστησε τὸν Δρα Johnson διότι ἐτίμησε τὴν συγκέντρωσιν διὰ τῆς παρουσίας του καί τὸν ἐβεβαίωσε ὅτι δὲν θά τοῦ ἐζητεῖτο ν' ἀποκαλύψῃ τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶχεν ἤδη δημοσιεύσῃ εἰς ἐπιστημονικά περιοδικὰ καί βιβλία ἢ εἰς ἀνακρινώσεις τῆς Κυβερνήσεως. «Πρὶν εἰσελθῶμεν βαθύτερον εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἀτόμων», εἶπε, «πρέπει νά μάθωμεν περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ των, τὸ ὁποῖον ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξε τὸ ἀντικείμενον ἐρεῦνης. Δὲν ἐπέρασαν πολλὰ ἔτη ἀφ' ὅτου ὁ Rutherford εἶχεν εὑρεῖ ὅτι τὸ ἄτομον εἶχεν ἓνα μικροσκοπικὸν πυρῆνα ὁ ὁποῖος καθώριζε τὰς ἰδιοτήτας του. Δὲν εἶναι περιεργὸν τὸ ὅτι ἦτο πολὺ δύσκολον νά εὑρῇ κανεὶς τὴν ἐξωτερικῶς μικρὰν αὐτὴν καρδίαν τοῦ ἀτόμου. Ἦτο ὡς νά ἐζητοῦσε νά εὑρῇ μίαν βελόνα μέσα εἰς ἓνα σωρὸν ἀχύρων. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νά εἰσελθῶμεν

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ καθηγητοῦ Gustav Strömberg «The Searchers». Οἱ ἔρευνηταὶ (David McKay Co, Philadelphia).

εις τὴν ἱστορίαν τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν ἀνακαλύψεων τῶν ἀτομικῶν ἰδιοτήτων, καὶ ἠμποροῦμεν ν' ἀσχοληθῶμεν ἀμέσως μὲ τὴν ἔκθεσιν τῶν νέων ἀντιλήψεων περὶ τῆς ὕλης τῶν ἀτόμων. Ὁ φίλος μας Νέλσον ὑπεσχέθη νὰ μᾶς εἴπῃ ὀλίγα πράγματα περὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν.

Ὁ Νέλσον ἐκύτταξε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐκάθηντο γύρω στὸ τραπέζι καπνίζοντες τὰ ποῦρα των ἢ τίς πίπες των, καὶ ἤρχισε νὰ ὀμιλῇ ὡσάν νὰ εὑρίσκετο εἰς τὴν ἔδραν τῆς αἰθούσης τῶν παραδόσεων του. «Αἱ νεώτεροι ἰδέαι περὶ ἀτόμων βασίζονται ἐπὶ τῆς ὑπάρξεως σωμάτων, τὰ ὁποῖα εἶναι τρόπον τινὰ οἱ οἰκοδομικοὶ λίθοι τῶν ἀτόμων, ὅπως ἀκριθῶς τὰ ἄτομα εἶναι οἱ οἰκοδομικοὶ λίθοι τῆς ὕλης γενικῶς. Τὸ πρῶτον ἀνακαλυφθὲν σωματίον ἦτο τὸ ἠλεκτρόνιον, τὸ ὁποῖον ἦτο φορτίον ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς αὐτῆς πάντοτε ποσότητος καὶ ἐξαιρετικῶς μικροσκοπικῆς μάζης. Τὸ δεῦτερον εἶδος σωματίου τὸ ὁποῖον ἀνεκαλύφθη ἦτο τὸ σωματίον α' τὰ σωματία αὐτὰ ἐκπέμπονται ἀπὸ τὸ ράδιον καὶ εἶναι ὅμοια μὲ τοὺς πυρῆνας τῶν ἀτόμων τοῦ ἡλίου. Ἐχουν θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον ἀκριθῶς τὸ διπλάσιον ἀπὸ τὸ ἀρνητικὸν φορτίον τῶν ἠλεκτρονίων, ποὺ ἔχουν μᾶζαν σχεδὸν τέσσαρας φορές μεγαλύτεραν τῆς μάζης ἑνὸς ἀτόμου τοῦ ὕδρογόνου. Τὸ ὕδρογόνον εἶναι τὸ ἀπλούστερον εἶδος ἀτόμου. Ἀποτελεῖται ἀπὸ ἕνα μικροσκοπικώτατον πυρῆνα μὲ θετικὸν ἠλεκτρικὸν ἴσον μὲ τὸν ἀρνητικὸν τοῦ ἠλεκτρονίου. Ὁ πυρῆν αὐτὸς ὀνομάζεται πρωτόνιον καὶ ἔχει μᾶζαν περίπου 1840 φορές μεγαλύτεραν τοῦ ἠλεκτρονίου.

»Υπὸ τὰς συνήθεις συνθήκας, τὸ ἀέριον τοῦ ὕδρογόνου συνίσταται ἐκ μορίων, ἑκαστον τῶν ὁποίων εἶναι σύνθεσις δύο ἀτόμων ὕδρογόνου, καὶ ἐπομένως τὰ μόρια αὐτὰ ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο πρωτόνια καὶ δύο ἠλεκτρόνια. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ μερικὰ ἀπὸ τὰ μόρια τοῦ ὕδρογόνου διασπῶνται εἰς ἄτομα ὕδρογόνου. Αἱ ἰδιότητες τῶν ἀτόμων τοῦ ὕδρογόνου ἠμποροῦν νὰ ὑπολογισθοῦν διὰ τῆς φασματοσκοπικῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐκπεμπομένου ὑπ' αὐτῶν φωτός, καὶ ἐν γένει αἱ πλεῖσται

τῶν γνώσεων τὰς ὁποίας ἔχομεν περὶ τῆς ὕλης τοῦ ἀτόμου προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ἀτόμων ἐκπεμπομένου φωτός ὑπὸ διαφόρους συνθήκας. Ἐφ' ὅσον πρέπει νὰ ὑπάρχῃ μία ἠλεκτρικὴ ἑλιξις μεταξὺ τοῦ πυρῆνος μὲ θετικὸν ἠλεκτρισμόν, πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ δυνάμεις ἀντισταθμίζουσαι τὴν ἑλξιν αὐτὴν. Εἰς τὸ ἄτομον ὕδρογόνου τοῦ τύπου τοῦ Bohr, τὰ ἠλεκτρόνια ὑποτίθεται ὅτι κινοῦνται εἰς τροχιάς περὶ τοῦ πυρῆνος καὶ ἡ ἠλεκτρικὴ ἑλιξις ἀνισταθμίζεται τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ μίαν κεντρόφυγα δύναμιν. Ὁ τύπος αὐτὸς μᾶς ἐνθυμίζει τὸ ἡλιακὸν σύστημα, ὅπου ὁ ἡλιος λαμβάνει τὴν θέσιν τοῦ πυρῆνος καὶ ἡ γῆ κινεῖται εἰς τὴν τροχίαν της, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἑλξεως καὶ τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως.

»Τὸ φῶς τὸ ἐκπεμπόμενον ὑπὸ ἑνὸς ἀτόμου ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐκπομπᾶς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἀκτινοβολίας ὄρισμένης συχνότητος, καὶ ἡ ἐνέργεια ἡ ὁποία περιέχεται εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς ἐκπομπὰς αὐτὰς εἶναι ἴση πρὸς τὴν συχνότητα πολλαπλασιαζομένην ἐπὶ μίαν παγκόσμιον σταθερὰν ὀνομαζομένην quantum δράσεως. Ἡ ἐνέργεια τὴν ὁποίαν χάνει τὸ ἄτομον κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτὴν ἔχει πάντοτε ὄρισμένης τιμᾶς, ἐκάστη τῶν ὁποίων ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ εἰδικὴν φασματικὴν γραμμὴν. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει δι' ἄτομα τὰ ὁποῖα ἀπορροφῶν ἐνέργειαν. Ἡ ἐκπομπὴ καὶ ἡ ἀπορρόφησις τοῦ φωτός, ἐπομένως, συνεπάγεται ὄρισμένης μεταβολᾶς εἰς τὸ περιεχόμενον ἐνεργείας ἑνὸς ἀτόμου, καὶ αἱ εἰκόνας τῶν ἀτόμων, συνεπῶς, συνίστανται ἀπὸ ἕν σύστημα ἐπιπέδων ὄρισμένης ἐνεργείας. Ἡμποροῦμεν νὰ συγκρίνωμεν τὸν τύπον ἑνὸς ἀτόμου τοῦ ὕδρογόνου μὲ μίαν σειρὰν βαθμίδων ποὺ ἔχουν τὴν ἴδιαν ἀπόστασιν μεταξύ των. Ὄταν ἐκπέμπεται τὸ φῶς καὶ τὸ ἄτομον χάνει ὄρισμένον ποσὸν ἐνεργείας, τὸ ἠλεκτρόνιον πίπτει ἀπὸ μίαν ὕψηλότεραν πρὸς μίαν χαμηλότεραν βαθμίδα καὶ ὅταν τὸ φῶς ἀπορροφᾶται, ἡ προστιθεμένη ἐνέργεια ἀναδιβάζει τὸ ἠλεκτρόνιον ἀπὸ μίαν χαμηλότεραν πρὸς μίαν ὕψηλότεραν βαθμίδα. Ὄταν ἡ ἀπορροφημένη ἐνέργεια φθάνει εἰς ὄρισμένον ποσόν,

τὸ ἠλεκτρόνιον ἐξαιρεῖται τελειῶς ἀπὸ τοῦ ἄτομον, τὸ ὁποῖον τότε λέγομεν ὅτι ἔχει ἰονισθῆ. Τότε τὸ ἄτομον φέρει θετικὸν ἠλεκτρισμόν, ἀφοῦ ὁ θετικὸς ἠλεκτρισμὸς τοῦ πυρῆνος δὲν ἀντισταθμίζεται πλέον ἀπὸ τὸν ἀρνητικὸν ἠλεκτρισμὸν τοῦ ἠλεκτρονίου.

»Εἰς τὰ ἄλλα χημικὰ στοιχεῖα οἱ πυρῆνες εἶναι βαρύτεροι καὶ αἱ μᾶζαι τῶν εἶναι περίπου ἀκέραια πολλαπλάσια τῆς μάζης τοῦ πρωτονίου. Ἐχουν ὅλοι θετικὸν ἠλεκτρισμόν, εἰς ποσὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀκριβῶς πολλαπλάσια τῶν ἠλεκτρικῶν φορτίων τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ὄταν δὲν ὑπόκεινται εἰς ἐπιδράσεις, οἱ πυρῆνες τῶν ἀτόμων περιβάλλονται ἀπὸ ἓνα σύστημα ἠλεκτρονίων τοῦ ἰδίου ἀριθμοῦ μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονάδων φορτίου τοῦ πυρῆνος, καὶ τὸ ἄτομον τότε ὡς σύνολον εἶναι ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον. Τὰ ἠλεκτρόνια φαίνονται τοποθετημένα κατὰ στρώματα πέριξ τοῦ πυρῆνος, καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ἠλεκτρόνιον ἢ στρώμα προσδιορίζει τὰς χημικὰς ἰδιότητες τοῦ ἀτόμου. Μία περιγραφή τῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀτόμου θὰ ἐγείμιζε πολλοὺς τόμους, ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι αὐτὴ ἢ σύνοψις τῶν ἰδεῶν πού ἔχομεν σήμερον διὰ τὰ ἄτομα ἠμπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀφετηρία διὰ τὴν συζήτησίν μας».

Ὁ Οὐίλσον ὁ ὁποῖος ἤξευρε καλῶς τὰς δυσκολίας τῆς ἐν ὀλίγοις περιγραφῆς τῆς πολυπλόκου κατασκευῆς τῶν ἀτόμων, ἠδ' ἠχαρίστησε τὸν Νέλσωνα διὰ τὴν εἰσήγησιν του καὶ παρεκάλεσε ν' ἀρχίσῃ ἢ συζήτησιν.

Ὁ κριτικὸς Μπέρμαν ἦτο ἀμέσως ἔτοιμος διὰ τὴν ἐπίθεσιν ἐναντίον τῆς εἰκόνας πού παρουσίασεν ἢ εἰσήγησις. Μὲ ἓνα κάπως ἐπιθετικὸν τρόπον εἶπεν: «Ἄς υποθέσωμεν ὅτι ἓνα ἄτομον τοῦ ὕδρογόνου συγκροτεῖται μὲ ἓνα ἄλλο ἄτομον κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ ἠλεκτρόνιον τοῦ ὁποῖου κινεῖται πέριξ τοῦ πυρῆνος νὰ σταματήσῃ τὴν κίνησίν του. Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ πέσῃ τὸ ἠλεκτρόνιον αὐτὸ ἐπὶ τοῦ πυρῆνος καὶ νὰ σχηματίσῃ ἓνα ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον σῶμα μεγάλης σταθερότητος; Ἐγὼ ἀκούσει ὅτι ἀνακαλύπτονται τέτοια σωματῖα καὶ ὅτι ὀνομάζονται οὐδετερόνια. Ἐπὶ πλέον, τί ἐμποδίζει τὸ σύστημα τῶν ἠλεκτρονίων πού εὐρίσκονται ἐκτός ἐνός

βαρύτερου ἀτομικοῦ πυρῆνος ἀπὸ τοῦ νὰ δευθετηθοῦν εἰς σχηματισμοὺς διαφόρους ἀπὸ ἐκείνους πού ἀνεφέρατε; Μόνοι αἱ ἠλεκτρικαὶ δυνάμεις, δὲν ἠμποροῦν νὰ κρατήσουν τὰ ἠλεκτρόνια εἰς οἰανδήποτε μοναδικὴν κανονικὴν διαρρυθμίσιν, καθόσον τοῦλάχιστον γνωρίζω. Καὶ ποῖα εἶναι ἢ αἰτία τῶν λεγομένων ἠλεκτρικῶν δυνάμεων;»

Ὁ Νέλσον εἶχε πολλάκις ἀκούσει τοιοῦτου εἶδους ἐρωτήσεις ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς του καὶ εὐρίσκετο πάντοτε εἰς δυσκολίαν προκειμένου νὰ δώσῃ ἱκανοποιητικὴν ἀπάντησιν. «Τὸ μόνο πού ἠμπορῶ νὰ κάμω», εἶπεν, «εἶναι νὰ ἀναφέρω ἀπλῶς γεγονότα καὶ νὰ μὴ προσπαθῶ νὰ ἐξηγήσω διὰ ποῖον λόγον ἢ φύσιν ἐνεργεῖ κατ' αὐτὸν τὸν ἰδιαίτερον τρόπον. Εἶναι γεγονὸς ὅτι τὰ ἄτομα ἐκπέμπουν καὶ ἀπορροφοῦν φῶς μὲ ὀρισμένην συχνότητα καὶ ὅτι ἐπομένως, τὸ περιεχόμενον τῆς ἐνεργείας αὐτῆς μεταβάλλεται ἀποτόμως καὶ κατὰ ὀρισμένα ποσὰ. Δὲν περιέγραψα τὴν ὕψην τῶν ἀτόμων. Προσεπάθησα νὰ περιγράψω τὴν ὕψην ἐνὸς τύπου ἀτόμου, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ ἱκανοποιητικῶς ν' ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν παρατηρουμένην διαγωγὴν τῶν ἀτόμων.

Κανεὶς δὲν γνωρίζει τὴν αἰτίαν τῶν ἠλεκτρικῶν δυνάμεων ἢ ἄλλων δυνάμεων εἰς τὴν φύσιν. Ὡς πρὸς τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποῖαν ἓν ἠλεκτρόνιον δὲν συντίθεται πρὸς τὸν ἀντιθέτως φορτισμένον πυρῆνα, ἴσως αὐτὴ νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι τοιαῦτα συνθέσεις συμβαίνουν πραγματικῶς ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συνθήκας».

Ὁ Johnson, ὁ νέος ἐπισκέπτης, ἔλαθε τότε τὸν λόγον: «Δὲν νομίζω, εἶπεν, ὅτι τὰ οὐδετερόνια ἠμποροῦν νὰ εἶναι ἀπλοῦν ἀποτέλεσμα τῆς συνθέσεως ἐνὸς πρωτονίου καὶ ἐνός ἠλεκτρονίου. Εἰς τὴν συνήθη κλίμακα μετρήσεως ἢ μᾶζα ἐνός πρωτονίου εἶναι 1,0076 καὶ τοῦ οὐδετερονίου εἶναι 1,0089. Ἡ μᾶζα ἐνός ἠλεκτρονίου ἐπὶ τῆς κλίμακος αὐτῆς εἶναι 0,0005 Ἡ σύνθετος μᾶζα τοῦ συστήματος πρωτονίου-ἠλεκτρονίου εἶναι ἐπομένως μικροτέρα τῆς τοῦ οὐδετερονίου. Ἡ μᾶζα ἐνός ἀτόμου ἢ σωματίου εἶναι τὸ μέτρον τῆς ἐσωτερικῆς ἐνεργείας. Ἐάν σταματήσωμεν ἓν περιφερό-

μενον ἠλεκτρόνιον, τοῦτο χάνει ἐνέργειαν, ἐνῶ ὁ σχηματισμὸς ἐνὸς οὐδετερονίου παρουσιάζει κέρδος εἰς ἐνέργειαν. Παρ' ὄλον ὅτι τὰ φορτία τοῦ ἠλεκτρονίου καὶ τοῦ πρωτονίου εἶναι ἀντίθετα, χρειάζεται ἐνέργεια διὰ νὰ γίνῃ ἡ σύνθεσις των ὡς ἐάν ὑπῆρχον ἀπωθητικαὶ δυνάμεις εἰς μικρὰν ἀπόστασιν. Γενικῶς ἡ ἐνέργεια ἔχει τάσιν νὰ διαχύνεται μᾶλλον παρά νὰ συγκεντρώνεται περισσότερον ἀπὸ ὅ,τι ἤδη εἶναι. Ἡ ἀντίθετος μετατροπὴ, δηλαδή ἡ μετατροπὴ ἐνὸς οὐδετερονίου εἰς ἓν θετικῶς ἠλεκτρισμένον πρωτόνιον καὶ ἓν ἀρνητικῶς ἠλεκτρισμένον ἠλεκτρόνιον, σχετίζεται μὲ ἀποδέσμευσιν ἐνεργείας καὶ ἡμπορεῖ ἴσως νὰ συμβῆ ἄνευ ἐξωτερικῆς βοήθειας. Τοιοῦτοι μετασχηματισμοὶ ὑποτίθενται ὅτι εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἐκπομπῆς τῶν ἠλεκτρονίων εἰς αὐτομάτους ραδιοενεργούς ἀποσυνθέσεις. Ἐνα πρωτόνιον ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ μετατραπῆ εἰς οὐδετερόνιον καὶ θετικὸν ἠλεκτρόνιον, ἀλλὰ τοιαύτη μετατροπὴ ἡμπορεῖ μόνον νὰ συμβῆ ἐάν πρῶτον ἀπορροφηθῆ ὠρισμένον ποσὸν ἐνεργείας.

Ὁ Μπέρμαν ὠμίλησε καὶ πάλιν. «Νομίζω», εἶπε, «ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῆ ὁ σταθερὸς σχηματισμὸς τῶν ἠλεκτρονίων εἰς τὸ ἄτομον, ὡς ἀποτελεσμα ἐλκτικῶν καὶ ἀπωθητικῶν δυνάμεων, καὶ ἂν ἀκόμη παραδεχθῶμεν ἀναστροφὴν τῶν δυνάμεων αὐτῶν εἰς μικρὰς ἀποστάσεις. Τὸ σύστημα τοῦ ἐπιπέδου ἐνεργείας μου φαίνεται πλέον βασικὸν ἀπὸ τὰ ἠλεκτρικὰ φορτία. Ἡμποροῦμεν ἄρα γε νὰ γνωρίζωμεν μὲ κάποιαν βεβαιότητα ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια πραγματικῶς κινούνται ἀπὸ ἓν ἐπίπεδον εἰς ἄλλο;»

«Συμφωνῶ μαζί σας», ἀπήντησε ὁ Νέλσον, «ὅτι τὸ σύστημα τῶν ἐπιπέδων ἐνεργείας εἶναι βασικώτερον τῶν θέσεων καὶ τῶν κινήσεων τῶν ἠλεκτρονίων τὰ ὅποια βεβαίως, δὲν ἡμποροῦν ποτὲ νὰ εἶναι ἀντικείμενα ἀπ' εὐθείας παρατηρήσεως. Μάλιστα, εἰς τὰς πλέον προσφάτους θεωρίας περὶ τῆς ὕψης τοῦ ἀτόμου δὲν ὁμιλοῦμεν πλέον περὶ κινουμένων ἠλεκτρονίων, τὰ ὅποια ἔχουν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἀναλυθῆ εἰς ἓν «νέφος» ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐντὸς ἐνὸς ἐκάστου πεδίου ἐνεργείας.

Ἡ μέθοδος αὐτῆ τῆς παραστάσεως ἔχει πολλὰ πλεονεκτήματα ἀπὸ μαθηματικῆς ἀπόψεως, καίτοι δὲν μᾶς παρέχει καμμίαν εἰκόνα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐκπομπῆς καὶ τῆς ἀπορροφήσεως τοῦ φωτός.

Ὁ Βόρις ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς συναντήσεως εἶχε ἀφιέρῳσι πολλὴν σκέψιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ὕψης καὶ τῶν ιδιοτήτων τοῦ ἀτόμου. Εἰς τὸν γόνιμον νοῦν του εἶχεν ἀρχίσει νὰ δημιουργηθῆ μία ἰδέα, μία ἰδέα ἡ ὅποια κατ' ἀρχὴν τὸν ἐξέπλησε λόγῳ τῆς ἀπλότητός της. Ἦκουσε τὰς γνώμας τῶν παρισταμένων μὲ μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ ἰδιαιτέρως τὰς γνώμας τοῦ Μπέρμαν καὶ τοῦ Νέλσον. Ἐπίσης τοῦ ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον ἐκεῖνο πού εἶπεν ὁ Johnson, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἔχει μίαν φυσικὴν τάσιν εἰς τὸ νὰ διαχύνεται, πράγμα πού εἶχε μάθει ὅταν ἐμελετοῦσε θερμοδυναμικὴν, ἀλλὰ πού ποτὲ δὲν εἶχε σχετίσει μὲ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἀτόμων. Τώρα ἐνόμισε ὅτι τοῦ ἐδίδετο μία καλὴ εὐκαιρία νὰ μάθῃ τί ἀντίδρασιν θὰ προεκάλλουν αἱ νέαι ἰδέαι εἰς τοὺς ἐπιστήμονας οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐκεῖ παρόντες.

«Ἄς ὑποθέσωμεν», εἶπε, «ὅτι δὲν ὑπάρχουν καθόλου ἠλεκτρόνια εἰς τὰ ἄτομα, ἀλλὰ ἀπλῶς ἓνα σύνθετον πεδίου κυτταροειδοῦς κατασκευῆς, καὶ ὅτι ἐπομένως ἡ κατασκευὴ τοῦ πεδίου εἶναι τελείως ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὴν παρουσίαν τῶν ἠλεκτρονίων».

Ὁ Νέλσον ἄφησε νὰ φανῆ ἡ δυσἀρέσκειά του ἐκ τῆς τολμηρᾶς αὐτῆς σκέψεως τοῦ νέου Ρώσσο, λέγων: «Χωρὶς ἠλεκτρόνια ἔξω ἀπὸ τὸν πυρῆνα δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ ἀρνητικὸν φορτίον ἠλεκτρισμοῦ διὰ ν' ἀντισταθίῃ τὸ θετικὸν ἠλεκτρικὸν φορτίον τοῦ πυρῆνος. Ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ πεδία παράγονται ἀπὸ ἠλεκτροφόρα σωματῖα μὲ ὠρισμένον ἠλεκτρικὸν φορτίον, θετικὸν ἢ ἀρνητικόν».

«Ἐάν ἀντελήφθην ὀρθῶς», εἶπεν ὁ Βόρις, «πρὸ ὀλίγου περιεγράψατε τὸ νέφος τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ εἰς ἓν ἄτομον ὕδρογόνου καὶ εἶπατε ὅτι ἔχει ἓνα εἶδος κυτταροειδοῦς κατασκευῆς, εἰς τὴν ὁποίαν κάθε μόνιον ἔχει τὴν ἰδικὴν του δυναμικὴν ἐνέργειαν καὶ ὅτι τὸ ἠλεκτρόνιον κινεῖται

ἀπὸ τὸ ἕνα κύτταρον εἰς τὸ ἄλλο, ὅταν ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀτόμου ἀλλάξῃ. Νομίζω ὅτι τὸ μόνον πρᾶγμα ποῦ ἀληθινὰ γνωρίζομεν περὶ τῶν ἀτόμων εἶναι αἱ τιμαὶ τῶν ἐπιπέδων τῆς ἐνεργείας τῶν. Δὲν νομίζω ὅτι ἔχομεν δικαίωμα νὰ ἐφαρμόζωμεν τὰς συνηθισμένας μας ἰδέας περὶ τῆς ὕλης ἐπὶ τῶν ἠλεκτρονίων τῶν ἄλλων σωματίων. Μερικοὶ λέγουσιν ὅτι τὸ ἠλεκτρόνιον δὲν εἶναι τίποτις ἄλλο παρά «ἠλεκτρισμός», ὅ,τι δῆποτε καὶ ἂν σημαίῃ ἡ λέξις αὕτη, ἢ ἕνα μικρὸ κομμάτι ἠλεκτρισμένης ὕλης. Μοῦ φαίνεται παράλογον, ἐφ' ὅσον λέγομεν ὅτι ἡ ὕλη ἀποτελεῖται ἀπὸ σωματίων νὰ λέγωμεν ἔπειτα ὅτι τὰ σωματίων ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὕλης».

Ὁ Νέλσον ἐπιεράχθη ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν τοῦ νέου, ἀλλὰ διετήρησε τὴν ψυχραιμίαν του καὶ εἶπεν: «Ὅταν λέγωμεν περὶ τὰ σωματίων, ὅπως τὰ ἠλεκτρόνια καὶ οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες, εἶναι ὕλικά, ἐννοοῦμεν ἀπλῶς ὅτι ἔχουν μάζαν καὶ ροπὴν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ ὄγκοι τῆς ὕλης. Ἐλέχθη ὅτι τὰ ἴδια τὰ ἠλεκτρόνια ἔχουν κατασκευασθῆ ἀπὸ μίαν λεπτοτάτην οὐσίαν, ἀλλὰ τίποτε δὲν κερδίζομεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀνεξακρίβωτον ὑπόθεσιν».

Ὁ Οὐίλσον, ὁ ὀδηγὸς τῆς συγκεντρώσεως, ἔμεινε σιωπηλὸς κατὰ τὸ διάστημα τῆς συζητήσεως αὐτῆς. Ἐδειξε μεγάλον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ προβλήματα τὰ ὅποια παρουσιάσθησαν καὶ εἰδικῶς διὰ τὴν πρότασιν ποῦ ἔκαμε ὁ Βόρις. Ὁ φιλοσοφικὸς του νοῦς ἐσκέπτετο κατὰ πόσον εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ ὀμιλῇ διὰ τὴν ὑπαρξίν τῶν ἠλεκτρονίων εἰς τὰ άτομα, δηλαδὴ τῶν ἠλεκτρονίων ὅπως τὰ γνωρίζομεν ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἐπὶ τῶν ὀργάνων μας, ἢ ἐπὶ τῶν ὕδροσταγόνων εἰς τὸν θάλαμον Wilson. Ἐπὶ τέλους τί πραγματικῶς γνωρίζομεν περὶ ἠλεκτρονίων καὶ ἄλλων σωματίων; Διατί νὰ ἐνεργοῦν ἄλλοτε μὲν ὡς σωματίων καὶ ἄλλοτε ὡς κύτταρα; Ἀντελήφθη ὅτι δὲν ἦσαν ἔτοιμοι νὰ συζητήσουν τὰ προβλήματα αὐτὰ καὶ ἤθελε νὰ δώσῃ εἰς τὸν προσκεκλημένον τῶν καιρῶν διὰ νὰ ὀμιλήσῃ περὶ πυρηνικῆς φυσικῆς.

Διὰ τοῦτο ἐσταμάτησε τὴν συζήτησιν περὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἰδιοτήτων τῶν ἀτόμων,

λέγων: «Εἰς τὴν τελευταίαν μας συγκέντρωσιν κατεδείχθη ὅτι τὰ ἠλεκτρόνια δὲν κινοῦνται ἀπὸ θέσεως εἰς θέσιν, καὶ νομίζω ὅτι τὸ αὐτὸ ἰσχύει ἐκτὸς τῶν ἀτόμων. Ἄλλὰ δὲν νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν τίποτε ἐπὶ πλέον εἰς ὅ,τι ἐλέχθη τότε. Θέλω τώρα νὰ παρακαλέσω τὸν προσκεκλημένον μας Δρα Johnson νὰ μᾶς εἴπῃ κάτι περὶ πυρηνικῆς φυσικῆς καὶ περὶ τῆς ἀναπτύξεως ἢ ὅποια παρατηρεῖται ἐσχάτως εἰς τὸν σπουδαῖον αὐτὸν κλάδον τῆς ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάπτυξις αὐτῆ ὠδήγησε εἰς τὴν ἀποδέσμευσιν τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως, μιᾶς δυνάμεως τὴν ὅποιαν ἡμεῖς, ὅπως ὁ Προμηθεὺς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, κυριολεκτικῶς κατεβιβάσαμεν ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἤρχισαμεν νὰ τὴν χρησιμοποιῶμεν. Ἄν καὶ εἶναι λυπηρὸν νὰ ἐνθυμούμεθα ὅτι ἡ πρώτη χρῆσις τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἔγινε διὰ καταστρεπτικῶς σκοποῦς, ἤμποροῦμεν νὰ ἐλπίζομεν ὅτι ἐν τέλει θὰ χρησιμοποιηθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τὸ καλὸν ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος. Μερικοὶ ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἶναι ἐξοικειωμένοι μὲ τὴν νεωτέραν φυσικὴν καὶ παρακαλῶ ἐπομένως τὸν Δρα Johnson νὰ ἐξηγήσῃ τὸ θέμα μὲ ὅσον τὸ δυνατόν εὐκολωτέρους ὅρους».

Ὁ Johnson ἤρχισεν ἀμέσως. «Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν οὐδετερονίων, τὸ 1932, ἦτο γενικῶς παραδεκτὸν ὅτι ὁ ἀτομικὸς πυρὴν ἀποτελεῖται ἀπὸ πρωτόνια καὶ ἠλεκτρόνια, τῶν πρώτων ἐχόντων φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, καὶ τῶν δευτέρων ἀρνητικοῦ, ἴσης ποσότητος. Ἐπειδὴ ἡ μάζα τοῦ ἠλεκτρονίου εἶναι πολὺ μικρά, ὁ ἀριθμὸς τῶν πρωτονίων προσδιορίζει καὶ τὴν μάζαν τοῦ πυρῆνος. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς μειωμένος κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἠλεκτρονίων, δίδει τὸ καθαρὸν φορτίον θετικοῦ ἠλεκτρισμοῦ τοῦ πυρῆνος. Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς ὀνομάζεται ἀτομικὸς ἀριθμὸς καὶ εἶναι ἕν ἀπὸ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκάστου χημικοῦ στοιχείου. Ὅπως εἶπεν ὁ Δρ Νέλσον ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἠλεκτρονίων εἰς ἕνα ἠλεκτρικῶς οὐδέτερον ἄτομον ἴσοῦται πρὸς τὸν ἀτομικὸν αὐτὸν ἀριθμὸν. Μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν οὐδετερονίων χρησιμοποιεῖται μία τροποποιημένη εἰκὼν τῶν ἀτομικῶν πυρῆνων, ἢ ὅποια ἔχει πολὺ

καλὴν ἐφαρμογὴν. Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν οἱ πυρῆνες ἀποτελοῦνται ἐκ πρωτονίων καὶ οὐδετερονίων. Ὁ ἀριθμὸς τῶν πρωτονίων καθορίζει ἀμέσως τὸν ἀτομικὸν ἀριθμὸν καὶ προσδιορίζει τὰς χημικὰς ἰδιότητες καὶ τὸ πλεῖστον τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ στοιχείου τὸ ὁποῖον μελετῶμεν. Τὸ ἄθροισμα τῶν ἀριθμῶν τῶν πρωτονίων καὶ τῶν οὐδετερονίων προσδιορίζει τὴν μάζαν τοῦ πυρῆνος καὶ ὀνομάζεται ἀτομικὴ μάζα.

»Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ πυρῆν ἑνὸς κοινοῦ ἀτόμου σιδήρου ἀποτελεῖται ἐξ 26 πρωτονίων καὶ 30 οὐδετερονίων, ἐπομένως ἡ ἀτομικὴ μάζα εἶναι 56, καὶ ὁ ἀριθμὸς 26 προσδιορίζει τὴν ἰδιότητά του ὡς σιδήρου. Περίπου 92 τοῖς ἑκατὸν ὄλου τοῦ σιδήρου, ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶναι τοιοῦτου εἶδους. Περίπου 92 τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀτόμων τοῦ μεταλλεύματος τοῦ σιδήρου ἔχουν ἀτομικὴν μάζαν 54 καὶ περιέχουν μόνον 28 οὐδετερόνια καὶ δύο τοῖς ἑκατὸν ἔχουν ἀριθμὸν μάζης 57 καὶ περιέχουν 31 οὐδετερόνια. Ὅλα αὐτὰ εἶναι σταθερὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι τύποι ἀτόμων τοῦ σιδήρου, τὰ ὁποῖα ἔχουν μικροτέρας ἢ μεγαλύτερας ἀτομικὰς μάζας, καὶ ἐπομένως περιέχουν μικρότερον ἢ μεγαλύτερον ἀριθμὸν οὐδετερονίων. Τὰ ἄτομα αὐτὰ εἶναι ἄσταθῆ καὶ διαρκοῦν ἐπὶ μίαν χρονικὴν περίοδον κυμαινόμενῃ μεταξὺ ὀλίγων στιγμῶν καὶ ἐνὸς ἢ δύο μηνῶν, ἀλλὰ ἢμποροῦν νὰ παρατηρηθοῦν ὅταν παράγονται εἰς ἕνα κυκλοτρόν, ἢ ὅταν ὁ σιδηρὸς ἔχει βομβαρδισθῆ μετ' οὐδετερόνια. Γενικῶς ἢμποροῦμεν νὰ εἰπωμεν ὅτι ὅταν ἕν ἄτομον εἶναι ὑπερβολικὰ ἐλαφρόν, δηλαδὴ ὅταν ἡ ἀναλογία τῶν οὐδετερονίων πρὸς τὰ πρωτόνια εἶναι μικρότερα ἐκείνης πού ὑπάρχει εἰς τοὺς σταθεροὺς τύπους, τὸ ἄτομον αὐτὸ ἐκπέμπει εἴτε ἕνα πρωτόνιον εἴτε ἕνα σωματίον καὶ διὰ τῆς λειτουργίας αὐτῆς ἀξάνεται ἢ ἀναλογίᾳ, καὶ τὸ ἄτομον μεταβάλλεται εἰς ἕνα ἄλλο, μικροτέρου ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ.

Ἐάν ἕνα ἄτομον ἔχει πάρα πολλὰ οὐδετερόνια, διὰ νὰ διατηρηθῆ σταθερὸν συνήθως ἐκπέμπει ἕνα ἠλεκτρόνιον καὶ ὡς ἀποτέλεσμα ἐπέρχεται ἀντίστοιχος μείωσις τῆς ἀναλογίας τῶν οὐδετερονίων πρὸς τὰ πρω-

τόνια, ἀλλὰ ἢ μάζα τοῦ πυρῆνος παραμένει ἢ ἴδια. ἢμποροῦμεν νὰ παραστήσωμεν τὴν μεταβολὴν αὐτὴν ὡς παραγωγὴν ζεύγους ἠλεκτρονίων ἐντὸς τοῦ πυρῆνος, ἕν ἐκ τῶν ὁποίων ἔχει τὸ σὺνηθες ἀρνητικὸν φορτίον. Τοιαῦτα θετικὰ ἠλεκτρόνια ἢ ποζιτρόνια, ἔχουν παρατηρηθῆ εἰς τὴν φύσιν, ἀλλὰ παραμένουν ὑπὸ ἐλευθέραν μορφήν δι' ἐλάχιστον χρόνον. Εἶναι, ἐπομένως, φυσικὸν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἕνα ποζιτρόνιον ἐντὸς ἐνὸς ἀτομικοῦ πυρῆνος συνδέεται ἀμέσως μετ' ἕνα οὐδετερόνιον καὶ σχηματίζει ἕνα πρωτόνιον, καὶ ὅτι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα ἐντὸς τοῦ πυρῆνος εἶναι, ἐπομένως, ἢ ἀπώλεια ἐνὸς οὐδετερονίου καὶ ἢ προσθήκη ἐνὸς πρωτονίου. Τὸ ἀρνητικὸν ἠλεκτρόνιον ἐκφεύγει ἀπὸ τὸν πυρῆνα καὶ ἢμπορεῖ νὰ παρατηρηθῆ ἀμέσως. Αἱ αὐτόματοι μεταβολαὶ σχετίζονται πάντοτε μετ' ἕνα ἀπώλειαν εἰς τὴν μάζαν τοῦ πυρῆνος ἢ ὁποῖα ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκβληθέντων σωματίων καὶ τὴν ἐκπεμφθεῖσαν ἀκτινοβολίαν. Ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια πάντοτε διασκορπίζεται, καὶ εἰς οὐδεμίαν περιπτώσιν παρατηρηθῆ αὐτόματος ἀδξησης εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἐνεργείας.

Τὰ οὐδετερόνια δὲν ὑπάρχουν συνήθως ὑπὸ ἐλευθέραν μορφήν εἰς τὴν φύσιν ἐπειδὴ ἔχουν τὴν τάσιν νὰ δημιουργοῦν συνδυασμοὺς μετ' ἄλλα τὰ εἶδη τῶν ἀτομικῶν πυρῆνων. Τὰ οὐδετερόνια ἐκπέμπονται ἀπὸ μερικὰ ἐκ τῶν ἐλαφροτέρων χημικῶν στοιχείων ὅταν ταῦτα βομβαρδισθοῦν μετ' ὀσμῆς α. Ἡ συνηθεστέρα πηγὴ οὐδετερονίων εἶναι τὸ μῆγμα ραδίου καὶ βηρυλλίου εἰς τὸ ὁποῖον τὰ σωματῖα α τοῦ ραδίου μεταβάλλουν τὰ ἄτομα τοῦ βηρυλλίου εἰς ἄτομα κοινοῦ ἀνθρακος, καὶ ἐκπέμπονται οὐδετερόνια μεγάλης ταχύτητος. Ὅταν τὸ μῆγμα περιβληθῆ μετ' ἕνα οὐσίαν πλουσίαν εἰς ὕδρογόνον, ἢ ταχύτης τῶν ἐκπεμπομένων οὐδετερονίων ἢμπορεῖ νὰ ἐλαττωθῆ διὰ συγκρούσεων πρὸς τὰ ἐλαφρὰ ἄτομα.

Τὰ οὐδετερόνια δὲν ἔχουν ἠλεκτρικὸν φορτίον, καὶ διὰ τοῦτο ἢμποροῦν εὐκόλως νὰ διεισδύσουν διὰ τοῦ νέφους τῶν ἠλεκτρονίων τὰ ὁποῖα περιβάλλουν τοὺς ἀτομικοὺς πυρῆνας εἰς τὴν κοινὴν ὕλην καὶ τοὺς προστατεύουν ἀποτελεσματικῶς ἀπὸ ἠλεκτρο-

φόρα σωμάτια μετρίας ταχύτητος. Οὐδετερόνια κινούμενα ἐντὸς τῆς ὕλης πρέπει, ἐπομένως, ἀργὰ ἢ γρήγορα, νὰ κτυπήσουν ἐπάνω εἰς ἓνα ἀτομικὸν πυρῆνα. Ἐάν κινούνται πολὺ γρήγορα, διαπερνοῦν τὸν πυρῆνα, ὅπως μία ταχεῖα βολὴ διαπερνᾷ τὸ γυαλὶ ἑνὸς παραθύρου χωρὶς νὰ τὸ θρυμματίσῃ. Ἡ πληγὴ αὕτη, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ πυρῆνος θεραπεύεται ταχύτατα καὶ δὲν ἀφίνει ἴχνη διαρκείας. Ἐάν ἡ ταχύτης τοῦ οὐδετερονίου ἐλλαττωθῇ ἐκ τῶν συγκρούσεων, χρειάζεται περισσότερον χρόνον τὸ οὐδετερόνιον διὰ νὰ διαπεράσῃ τὸν πυρῆνα, καὶ τὰ ἀποτελέσματά του εἶναι τότε περισσότερον καταφανῆ. Τὸ οὐδετερόνιον ἢ μπορεῖ νὰ προσκολληθῇ ἐπὶ ἑνὸς πυρῆνος ἢ ἢ μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐκπομπὴν σωμάτων διαφόρων τύπων. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἢ μπορεῖ νὰ διασπᾷ ἢ νὰ θρυμματίσῃ τὸν πυρῆνα, ὅπως ἀκριβῶς μία βραδέως κινουμένη βολὴ ἢ μπορεῖ νὰ θρυμματίσῃ ἓνα μεγάλο γυαλὶ παραθύρου.

Τὸ 1938 ἀνεκαλύφθη ὅτι ὅταν τὸ οὐράνιον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀτομικὸν ἀριθμὸν 92 βομβαρδισθῇ μὲ βραδέως κινούμενα οὐδετερόνια, οἱ πυρῆνες τῶν ἀτόμων του διασπῶνται εἰς δύο μέρη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἴσης μάζης, τῆς διασπάσεως συνοδουμένης ἀπὸ ἐκπομπὴν οὐδετερονίων μεγάλης ταχύτητος καὶ ἀπὸ μεγάλην ποσότητα ἀκτινοβολίας. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὑπῆρξε τελείως πρωτοφανὲς καὶ ὠνομάσθη πυρηνικὴ fission (σχάσις). Παρατηρήθη ἀργότερον ὅτι ἡ fission δὲν συνέβαινε εἰς τὰ κοινὰ ἄτομα τοῦ οὐρανίου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀριθμὸν μάζης 238, ἀλλὰ εἰς ἓνα εἰδικὸν τύπον ἀτόμων οὐρανίου ἔχοντος ἀριθμὸν μάζης 235. Ὁ ἐλαφρότερος αὐτὸς τύπος τοῦ οὐρανίου ἀποτελεῖ ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς τοῖς ἑκατὸν τοῦ συνηθεστέρου τύπου, καὶ ἡ ἀναλογία αὕτη φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ ἴδια εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ μεταλλεύματος τοῦ οὐρανίου. Ἀνεκαλύφθη ὅτι ὅταν τὸ οὐράνιον 238 βομβαρδισθῇ μὲ οὐδετερόνια μικρᾶς ταχύτητος, προκόπτει ἓν νέον στοιχεῖον ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ 93, τὸ ὁποῖον ὠνομάσθη ποσειδώνιον καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο ταχέως μεταβάλλεται εἰς ἓνα ἄλλο στοιχεῖον ἀτομικοῦ ἀριθμοῦ 94, τὸ ὁποῖον

ὠνομάζεται πλουτώνιον. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο ἔχει ἰδιότητα πού ὁμοιάζουν πολὺ μὲ τὰς ἰδιότητας τοῦ οὐρανίου 235, ἀλλὰ ἔχει ἀρκετὰ πλεονεκτήματα. Πρῶτον, ἢ μπορεῖ νὰ παραχθῇ εἰς μεγαλύτεραν ποσότητα, ἐφ' ὅσον σχηματίζεται ἐκ τοῦ συνήθους τύπου τοῦ οὐρανίου. Δεύτερον, ἐφ' ὅσον αἱ χημικαὶ τοῦ ἰδιότητες διαφέρουν ἀπὸ τὰς ἰδιότητες τοῦ οὐρανίου, ἢ μπορεῖ νὰ χωρισθῇ μὲ συνήθεις χημικὰς μεθόδους.

Ἐἰς τὴν fission τοῦ οὐρανίου 235 καὶ τοῦ πλουτωνίου ἀποδεσμεύονται μερικὰ οὐδετερόνια. Ἐάν ἡ ταχύτης τῶν οὐδετερονίων ἐλαττωθῇ, τὰ ἀποδεσμευθέντα οὐδετερόνια ἢ μποροῦν νὰ δημιουργήσουν fission εἰς νέους ἀτομικοὺς πυρῆνας καὶ ἡ λειτουργία αὕτη βαίνει ὅπως εἰς μίαν ἄλυσιν ἀντιδράσεων μὲ ἐκρηκτικὴν σφοδρότητα. Τὰ θραύσματα τῆς fission καὶ τὰ παραγόμενα οὐδετερόνια, ἐκτινάσσονται μὲ μεγάλην ταχύτητα. Ὅταν τὰ ἐκτινασσόμενα σωμάτια συγκρουσθοῦν μὲ μόρια ἀέρος, ἢ μὲ οἰονδήποτε ἐμπόδιον, παράγουν ἔντονον θερμότητα. Ἡ θερμότης αὕτη καὶ τὰ τρομερὰ κύματα πίεσεως πού παράγονται εἰς τὸν ἀέρα ἔχουν μεγίστην καταστρεπτικὴν δύναμιν, ἢ ὁποία, ὡς γνωρίζετε, ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν. Τὰ σωμάτια μεγάλης ταχύτητος τὰ ὁποῖα ἐκτινάσσονται προκαλοῦν ἐπίσης εἰς τὴν περιοχὴν ἢ ὁποία ἔχει πληγῇ ὑπὸ τῆς βόμβας, μίαν προσωρινὴν ραδιενέργειαν, ἢ ὁποία ἔχει θανατηφόρα ἀποτελέσματα ἐπὶ κάθε εἶδους ζωῆς. Ἐάν καὶ μέχρι σήμερον ἐχρησιμοποιήσαμεν τὴν ἀτομικὴν βόμβαν μόνον διὰ καταστρεπτικούς σκοπούς, οὐδεὶς ἀμφιβάλλει ὅτι εἰς τὸ μέλλον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀλλὰ θὰ χρειασθοῦν πολλὰ ἔτη, νομίζω, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο.

Ἐἰς τὴν ἡκουσαν μὲ προσοχὴν τὰ λεχθέντα ὑπὸ τοῦ προσκεκλημένου των. Ἐάν καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν παρόντων δὲν τὰ ἠνύνησαν ὅλα, ὅλοι ὁμως ἠνύνησαν τὴν σπουδαιότητα τῶν νέων ἀνακαλύψεων.

Ἐφοῦ ἠὲ χαρίστησε τὸν Δρα Johnson διὰ τὴν ἐπισκόπησίν του ἐπὶ τῆς πυρηνικῆς φυσικῆς, ὁ Οὐίλσον ἠρώτησε: «Ἐάν τὸ οὐ-

ράνιον 235 διασπᾶται τόσοσ ἐύκολα, ὕποθῆτω ὅτι θά ἦτο ἐπικίνδυνον νά τὸ χειρίζεται ἢ νά τὸ ἀποθηκεύσῃ κανεὶς. Δὲν ὑπάρχει κίνδυνος αὐτομάτου ἐκρήξεως;»

«Ἦμπορεῖ νά ἐκραγῆ καὶ ἐκρήγνυται αὐτομάτως» εἶπεν ὁ Johnson. «Τὸ οὐράνιον εἶναι ραδιενεργὸν χημικὸν στοιχεῖον, καὶ εἰς οἰανδήποτε μᾶζαν οὐρανόυ γίνεται πάντοτε ἀτομικὴ τις ἀποσύνθεσις, καὶ μερικὰ οὐδετερόνια ἀποδεσμεύονται αὐτομάτως. Ἐάν εἶχομεν μίαν σχετικῶς μικρὰν ποσότητα οὐρανόυ 235 εἰς ἓν τεμάχιον, μόνον ὀλίγα ἄτομα θά διεσπῶντο ἀπὸ τὰ οὐδετερόνια, ἀφοῦ τὸ πλεῖστον τῶν οὐδετερονίων θά ἐπερνοῦσαν διὰ μέσου τῶν μεγάλων διαστημάτων εἰς τὸ μέταλλον καὶ θά διέφευγον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ὁ ἀριθμὸς λοιπὸν τῶν οὐδετερονίων τὰ ὁποῖα θά προεκάλου ἀποτέλεσμα θά ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ νά διατηρήσῃ μίαν ἄλυσιν ἀντιδράσεων ἐάν τὴν ἤρχιζε. Ἀλλὰ ἐάν λάθωμεν μίαν μεγαλύτεραν μᾶζαν οὐρανόυ 235, πόσον μεγάλην δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νά εἶπω, μία μεγάλη μερὶς τῶν ἀποδεσμευθέντων οὐδετερονίων θά ἦτο τότε ἀποτελεσματικὴ, ἢ ἄλυσις ἀντιδράσεων θά ἤρχιζε καὶ θά διετηρεῖτο καὶ ὀλόκληρος ἢ μᾶζα θά ἐξεργνύετο εἰς τεμάχια. Ὁ τρόπος τῆς ἐκρήξεως μιᾶς ἀτομικῆς βόμβας συνίσταται εἰς τὸ νά πλησιάζωμεν πολὺ ταχέως δύο τεμάχια οὐρανόυ 235 κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ν' ἀποτελέσουν μίαν ἐνοποιημένην μᾶζαν. Μόλις τὰ δύο τεμάχια ἐνωθοῦν, ἢ βόμβα ἐκρήγνυται».

«Ἐχω ἤδη ἔκθεσιν εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἀπαιτούμενον οὐράνιον 235 πρέπει νά εἶναι μεγάλης καθαρότητος, καὶ ὅτι ὁ καθαρισμὸς αὐτὸς ἀπαιτεῖ μεγάλας τεχνικὰς δυσκολίας, ἐφ' ὅσον ἡ μᾶζα τοῦ οὐρανόυ τὸ ὁποῖον φέρει ἀποτέλεσμα εἶναι τόσοσ ὀλίγον διάφορος τῆς μάξης τοῦ κοινού τύπου τοῦ οὐρανόυ», εἶπεν ὁ Νέλσον. «Διατί εἶναι τόσοσ ἀναγκαῖον νά ἔχωμεν τόσοσ μέγαν βαθμὸν καθαρότητος τῆς ἐνεργοῦ οὐσίας;»

Ὁ Johnson ἀπήντησε: «Χρησιμοποιούμεν ἓνα πολὺ μικρὸν ποσὸν οὐδετερονίων. Τὰ οὐδετερόνια αὐτά, τὰ ὁποῖα κτυποῦν ἄτομα συνήθους οὐρανόυ, δὲν θά ἴμπο-

ροῦσαν νά παραγάγουν fission, ἀλλὰ θά ἴμποροῦσαν νά ἐνωθοῦν με ἄτομα οὐρανόυ διὰ νά παραγάγουν ποσειδώνιον, καὶ κατόπιν πλουτόνιον. Τὰ οὐδετερόνια αὐτά θά ἦσαν ἀχρησά ἐφ' ὅσον θά ἐπρόκειτο νά διατηρήσουσ τὴν ἄλυσιν ἀντιδράσεων διότι δὲν θά ὑπῆρχον τότε ἀρκετά οὐδετερόνια διὰ νά τὴν διατηρήσουσ. Ἐκτὸς τούτου πολλοὶ ἀτομικοὶ πυρῆνες ἔχουν τάσιν πρὸς ἐνωσιν με τὰ βραδέα οὐδετερόνια, καὶ ἀκόμη καὶ μικρότατον ποσὸν ἐξ αὐτῶν θά ἠλάττωνε τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐλευθέρων οὐδετερονίων εἰς σημεῖον κατώτερον τοῦ ἀναγκαῖουόντος διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἀντιδράσεως».

«Ποῖον εἶναι περισσότερο ἀποτελεσματικὸν ἀπὸ ἐκρηκτικῆς ἀπόψεως», εἶπεν ὁ Νέλσον. «τὸ οὐράνιον 235 ἢ τὸ πλουτόνιον; Ἐχει λεχθῆ ὅτι ἡ βόμβα ποῦ ἐρρίφθη εἰς τὴν Χιροσίμα εἶχε κατασκευασθῆ ἀπὸ οὐράνιον 235, ἐνῶ ἡ βόμβα ἢ ὁποῖα ἐχρησιμοποίηθη εἰς τὸ Ναγκασακί εἶχε κατασκευασθῆ ἀπὸ πλουτόνιον».

«Δὲν ἴμπορῶ νά εἶπω τίποτε περὶ τῆς ἀποτελεσματικότητος ἐνὸς ἐκάστου», ἀπήντησεν ὁ Johnson. «Τὸ οὐράνιον 235 παρήχθη πρῶτον ἀλλὰ ἐν τῷ μεταξὺ ἐμάθαμεν περὶ τῶν δυνατοτήτων τοῦ πλουτόνιου. Τὸ τελευταῖον ἴμπορεῖ νά παραχθῆ εἰς μεγαλύτερας ποσότητες ἀπὸ ἓν ὀρισμένον ποσὸν οὐρανόυ. Αἱ δυσκολίαι διὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλουτόνιου εἶναι τελείως διαφορετικοῦ τύπου ἀπὸ τὰς δυσκολίας τῆς παραγωγῆς οὐρανόυ 235. Κατὰ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλουτόνιου χρησιμοποιοῦνται μεγάλοι σωροὶ καθαρῶ γραφίτου εἰς τοὺς ὁποίους εἰσάγονται ράβδοι μεταλλικοῦ οὐρανόυ. Ὁ γραφίτης χρησιμοποιεῖται διὰ ν' ἀποκόπη τὴν ταχύτητα τῶν οὐδετερονίων, διὰ νά ἴμποροῦν νά εἶναι ἀποτελεσματικά. Ἡ ἀντίδρασις ἀρχίζει μόνη τῆς, καὶ ὁ σωρὸς θερμαίνεται καὶ παρίσταται ἀνάγκη νά καταθρέχεται οὗτος διὰ μεγάλων ποσοτήτων ὕδατος ρέοντος διὰ σωλήνων ἐντὸς τοῦ σωροῦ.

»Ὁλόκληρον αὐτὸ τὸ συγκρότημα, ἴμπορεῖ νά εἶπῃ κανεὶς ὁμοίαζι με ἓνα μαγικὸ καζάνι. Χρειάζεται ἀπόλυτον ἔλεγχον καὶ εἶναι τόσοσ δυναμικόν, ὥστε κάθε τι

ποῦ σχετίζεται μετὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ πρέπει νὰ ἐλέγχεται μετὰ σχολαστικότητά. Ὁ σωρὸς ἐκπέμπει οὐδετερόνια, σωμάτια α, ἠλεκτρόνια, καὶ ἀκτίνας γάμμα (γ), ἀποβάλλει δὲ ραδιενεργὰ καὶ ἐπομένως δηλητηριώδη ἀέρια, οἱ δὲ χειριστὰί τῆς ἐργασίας αὐτῆς πρέπει νὰ προστατεύωνται ἀπὸ παχεῖς τοίχους τοιμέντου. Ἡ ἐνέργεια κανονίζεται διὰ τῆς κινήσεως ράβδων βορίου καὶ καδμίου ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ σωροῦ, οὕτως ὥστε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀποδεδειμμένων οὐδετερονίων εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνος ποῦ χρειάζεται διὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ ἀντίδρασις. Μεγάλῃ ποικιλίᾳ χημικῶν στοιχείων παράγεται, μερικά δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι σπανιώτατα ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅλον τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ σωροῦ γίνεται ραδιενεργόν, ἀλλὰ εἰς μίαν περίπου ἑξδομάδα, ἡ ραδιενέργεια ὑποχωρεῖ ἀρκετά, ὥστε ἡ οὐσία νὰ ἠμπορῆ νὰ χρησιμοποιηθῆ μετὰ σχετικὴν ἀσφάλειαν, ἐάν ληθοῦν αἱ ἀναγκαῖαι προφυλάξεις. Τὸ σχηματιζόμενον πλουτωνίων ἐξάγεται διὰ χημικῶν μέσων καὶ ἀποθηκεύεται διὰ περαιτέρω χρήσιν. Ἡ οὐσία εἶναι ραδιενεργὸς καὶ ἐκπέμπει σωμάτια α, ἀλλὰ ἔχει σχετικῶς μακρὰν ζωὴν.

Εἰς ὅλους ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν ἡ πληρότης καὶ τὸ βάθος τῆς περιγραφῆς τοῦ ἐπιστήμονος. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον ὁ Βόρις ἠρώτησε: «Δὲν ὑπάρχει κίνδυνος νὰ ἐκραγῆ ὀλόκληρος ὁ σωρὸς ὡς ἀτομικὴ βόμβα;»

«Δὲν νομίζω διὰ ὑπάρχει τοιοῦτος κίνδυνος ἐάν ληθοῦν αἱ κατάλληλοι προφυλάξεις», εἶπεν ὁ Johnson. «Ἀλλὰ δὲν θὰ συνεβούλευα κανένα νὰ παίξῃ μετὰ τὸν σωρὸν αὐτόν, καὶ πειράματα ἀνευ ἀδείας ἀπαγορεύονται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ φύσις τῆς ἀντιδράσεως τοῦ σωροῦ εἶναι τελείως διάφορος τῆς ἀντιδράσεως ποῦ παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν. Ἡ ἀντίδρασις εἰς τὸν ὑπὸ ἔλεγχον σωρὸν εἶναι βραδεῖα, ἐνῶ ἡ ἀντίδρασις εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν λαμβάνει χώραν εἰς ἕν ἑκατοντάκις χιλιοστὸν περίπου τοῦ δευτερολέπτου».

«Τί θὰ ἐγένετο ἂν ὁ ἔλεγχος ἔπαυε τελείως;» ἠρώτησε ὁ Βόρις.

«Ἐάν ὁ ἔλεγχος ἔπαυε, ἢ ἐάν τὸ ψυκτι-

κὸν σύστημα ἔπαυε νὰ λειτουργῆ», εἶπεν ὁ Johnson, «ὀλόκληρος ὁ σωρὸς θὰ ἐτήκετο, καὶ ὅταν θὰ ἤρξατο εἰς ἐπαφὴν μετὰ τὸν ἀέρα θὰ ἐκαίετο ὡς πυροτέχνημα. Ἡμποροῦμεν νὰ παραβάλλωμεν τὸν σωρὸν μετὰ ἕνα παλαιὸν καμίνι, ὅπως ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν παραγωγὴν ξυλανθράκων. Τὰ καμίνια αὐτὰ λειτουργοῦν διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ εἰσερχομένου ἀέρος. Ἐάν ὁ ἀήρ εἶναι ἀνεπαρκῆς, τὸ καμίνι σβύνει καὶ ἐάν εἶναι ὑπερβολικὸς ἀναφλέγεται».

«Δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω τελείως τὴν ἀνάγκην νὰ πλησιάσωμεν δύο κομμάτια πλουτωνίου διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἄλλυσις ἀντιδράσεως», εἶπεν ὁ Βόρις. «Εἶναι τελείως ἀδύνατον νὰ κατασκευασθῆ μιά μικρὴ ἀτομικὴ βόμβα;»

«Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ κατασκευασθῆ μιά μικρὴ ἀτομικὴ βόμβα», εἶπε ὁ Johnson. «Χρειαζόμεθα σχετικῶς μεγάλην ποσότητα μάζης πλουτωνίου, διὰ νὰ διατηρήσωμεν μίαν ἄλλυσιν ἀντιδράσεων. Ἡμπορῶ νὰ σᾶς δώσω μίαν εἰκόνα ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς διαγωγῆς μιᾶς μικρᾶς μάζης καὶ μιᾶς μεγάλης μάζης μιᾶς ἐνεργοῦ οὐσίας. Ὑποθέσατε ὅτι ἔχομεν ἕνα σωρὸν χόρτου τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τελείως ξηρόν. Ἡ χημικὴ ἐνέργεια εἰς τὸ χόρτον θὰ προκαλέσῃ θερμότητα. Ἐάν ὁ σωρὸς εἶναι μικρὸς, ἡ θερμότης θὰ διαφύγῃ, καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ σωροῦ θὰ φθάσῃ μέχρις ὀρισμένου βαθμοῦ κατὰ τὸν ὅποιον ἡ παραχθεῖσα θερμότης καὶ ἡ διαφυγοῦσα τοιαύτη θὰ εὐρίσκονται ἐν ἰσορροπίᾳ. Ἀλλὰ ἐάν ὁ σωρὸς εἶναι πολὺ μεγάλος, ἡ παραγομένη θερμότης δὲν ἠμπορεῖ νὰ διαφύγῃ ταχέως, ἡ θερμοκρασία αὐξάνεται, καὶ ὀλόκληρος ὁ σωρὸς ἠμπορεῖ ν' ἀνάψῃ εἰς φλόγας. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν ἡ θερμότης μεταφέρεται ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους τοῦ σωροῦ εἰς τὸ ἄλλο διὰ θερμοῦ ἀέρος ὁ ὁποῖος κινεῖται πολὺ βραδέως. Εἰς μίαν ἀτομικὴν βόμβαν ἡ ἐνέργεια μεταφέρεται ἀπὸ τὸ ἕνα ἄτομον εἰς τὸ ἄλλο διὰ τῶν οὐδετερονίων καὶ ἡ μεταφορὰ αὐτὴ γίνεται ταχύτατα. Ὅπως μόνον ἕνας μεγάλος σωρὸς χόρτου ἠμπορεῖ ν' ἀναφλεγῆ αὐτο-

μάτως, ἔτσι καὶ μόνον μία μεγάλη ἀτομικὴ βόμβα ἤμπορεῖ νὰ ἐκραγῆ, καὶ ἡ ἔκρηξις τῆς εἶναι αὐτόματος. Ἴδου διατὶ πρέπει νὰ πλησιάσωμεν δύο τεμάχια τῆς δραστηκῆς οὐσίας διὰ νὰ γίνῃ ἡ ἔκρηξις. Καὶ τοῦτο πρέπει νὰ γίνεταί ταχύτατα. Ἐν τῇ πράξει, ἕνα βλήμα ἐκ πλουτωνίου ρίπτεται κατὰ στόχου ἐκ τῆς ἰδίας οὐσίας. Τοῦτο γίνεται ἐντὸς ἐνὸς βαρέος σὼλῆνος περιβαλλομένου μὲ γραφίτην, καὶ κατὰ τὴν ἔκρηξιν ὁ σὼλῆν ἐξατμίζεται ἀκαριαίως.

«Ἐχω ἀκούσει ὅτι οἱ Γερμανοὶ ἐσχεδίαζαν νὰ χρησιμοποιήσουν βαρὺ ὕδωρ(*) προσπαθοῦντες νὰ κατασκευάσουν ἀτομικὰς βόμβας», εἶπεν ὁ Βόρις. «Διατὶ ἤθελσαν νὰ μεταχειρισθῶν βαρὺ ὕδωρ;»

«Τὸ βαρὺ ὕδωρ», ἀπήντησεν ὁ Johnson, ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθῆ διὰ τὴν ἐπιθράδυσιν τῶν οὐδετερονίων καὶ τὴν ἀποτελεσματικότητά των εἰς μίαν ἄλυσιν ἀντιδράσεων. Ἐνα ἑλαφρὸν ἄτομον εἶναι ἀποτελεσματικώτερον ἐνὸς βαρέος ἀτόμου προκειμένου νὰ ἐπιθραδύνῃ τὰ οὐδετερόνια, ὅπως ἀκριβῶς μία σφαῖρα ἐξ ἐλαστικοῦ ἐπιστρέφει ἀπὸ μίαν ὑποχωροῦσαν ἐπιφάνειαν μὲ μεγαλυτέραν ἐπιθράδυσιν παρὰ ἀπὸ μίαν ἀκαμπτον ἐπιφάνειαν. Ἦμπορεῖ ἑπομένως ν' ἀναμένῃ κανεὶς ὅτι μία οὐσία πλουσία εἰς ὕδρογόνον θὰ ἐχρησίμευε ὡς μετριάστῃς, δηλαδὴ ὡς οὐσία ἐπιθραδύνουσα τὰ οὐδετερόνια. Ἄλλὰ τὸ σύνθηες ὕδρογόνον ἔχει μίαν ἐκλεκτικὴν ἀντανεκτικὴν ἀπορρόφῃσιν διὰ οὐδετερόνια μικρᾶς ταχύτητος, ἰδιότητα τὴν ὁποῖαν καὶ τὰ βαρέα ἄτομα τοῦ ὕδρογόνου ἔχουν ἐπίσης, ἀλλὰ εἰς πολὺ μικρότερον βαθμὸν. Ἄλλα ἄτομα, εἰς σειρὰν αὐξανομένης μάζης, εἶναι τὰ τοῦ ἡλίου, τοῦ λιθίου, τοῦ βηρυλλίου καὶ τοῦ βορίου, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἡλίον εἶναι τὸ καλύτερον, ἀλλὰ εἶναι ἀέριον τὸ ὁποῖον εἰς οὐδεμίαν χημικὴν σύνθεσιν συνδυάζεται, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἀκατάλληλον. Τὸ λίθιον καὶ βόριον εἶναι ἀχρηστα, ἐπειδὴ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ, ἰδίως τὸ βόριον, ἀπορροφοῦν βρα-

δέως κινούμενα οὐδετερόνια. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς τὸ βόριον χρησιμοποιεῖται ὡς μέσον στάσεως καὶ ἐλέγχου τῆς ἀντιδράσεως εἰς τοὺς σωροὺς. Τὸ βηρύλλιον εἶναι τόσον σπάνιον μέταλλον, ὥστε δὲν ἤμπορεῖ νὰ τὸ λάθῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν. Τὸ ἐπόμενον στοιχεῖον εἶναι ὁ ἄνθραξ, ὁ ὁποῖος καίτοι μᾶλλον βαρὺς ἐνεργεῖ ἱκανοποιητικῶς. Πρέπει νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένος ξένων οὐσιῶν, ἰδίως τὸ βόριον, καὶ ὡς ἐκ τούτου χρησιμοποιεῖται γραφίτης ἀπολύτως καθαρὸς.

»Τὸ βαρὺ ὕδωρ ἤμποροῦσε ἐπίσης νὰ χρησιμοποιηθῆ ὡς μετριάστῃς, ἀλλὰ ἀπαιτεῖται μεγάλη ποσότης καθαρῶν βαρέος ὕδατος καὶ χρειάζεται πολὺν χρόνον καὶ μεγάλας ποσότητας ἠλεκτρικῆς δυνάμεως διὰ νὰ παραχθῆ. Οἱ Γερμανοὶ ἐχρησιμοποιοῦν τὰς μεγάλας ὕδρο-ἠλεκτρικὰς ἐγκαταστάσεις τῆς Νορβηγίας, αἱ ὁποῖαι πρότερον ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν ἀπομόνωσιν τοῦ ἀζώτου, διὰ τὴν παραγωγὴν βαρέος ὕδατος. Μόλις οἱ Βρεττανοὶ ἔμαθαν περὶ τούτου κατὰ τὸ 1942 κατέστρεψαν τὰς ἐγκαταστάσεις δι' ἰσχυρῶν ἐναερίων βομβαρδισμῶν. Ἦμπορεῖτε βεβαίως νὰ φαντασθῆτε τί θὰ συνέβαιεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Ρωσίαν, ἐὰν ἐδίδοτο ἡ εὐκαιρία εἰς τὴν Γερμανίαν νὰ κατασκευάσῃ τὴν ἀτομικὴν βόμβαν ἀνευ ἐπεμβάσεως.

»Ἴσως σὰς εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσετε ὅτι ἡ πρώτη ἀτομικὴ ἄλυσις ἀντιδράσεων ὑπὸ ἀνθρώπινον ἔλεγχον ἔλαβε χώραν τὴν δευτέραν Δεκεμβρίου 1942. Πρὶν ἀρχίση ἡ ἀντίδρασις, ὄλαι αἱ ἐκ βορίου πλάκες ἀσφαλείας εἶχον ἀφαιρεθῆ καὶ ὕταν ἡ τελευταία ἐξ αὐτῶν ἀφηρέθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατὰ μικρὰ διαστήματα ἡ ἀντίδρασις ἤρχισε νὰ ἐμφανίζεται βραδέως. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ σὰς εἴπω ὅτι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐξήσκει τὸν ἔλεγχον, παρατηρῶν τὰ ὄργανά του εἰς μίαν προφυλαγμένην θέσιν, ἀνεκούρητος ὅταν εἶδεν ὅτι ἤμποροῦσε νὰ σταματήσῃ ἢ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀντίδρασιν πιέζων ἕνα κουμπὶ τὸ ὁποῖον δι' εἰδικῆς ἐνεργείας παρενέβαλε τὴν πλάκα ἀσφαλείας. Ὁ πρῶτος μεγάλος σωρὸς ἐτέθη εἰς δρᾶσιν τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1944, καὶ τὸ θέρους τοῦ 1945 ὄλαι αἱ ἄλυσις ἀντιδράσεως καὶ ἄλλαι ἐγκαταστάσεις εἰργάζον-

(*) Σ. Μ. Ὁνομάσθη βαρὺ ὕδωρ, ἐκεῖνο τὸ ὕδωρ τὸ ὁποῖον, ἀντὶ τοῦ ἑλαφροῦ ὕδρογόνου, περιέχει βαρὺ ὕδρογόνον καὶ διαφέρει αἰσθητικῶς τοῦ συνήθους ὕδατος.

το ἱκανοποιητικῶς. Ἡ πρώτη ἀτομικὴ βόμβα ἐξεράγη τὴν 16ην Ἰουλίου 1945, εἰς τὸ Νέον Μεξικόν».

«Κατὰ τὴν ἀποδόσευσιν τῆς ἀτομικῆς ἐνέργειας», εἶπεν ὁ Νέλσον, «πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξαφανίζεται καὶ ὀρισμένον ποσὸν μάζης, καὶ τὸ ποσὸν αὐτὸ πρέπει νὰ συμφωνῇ μὲ τὴν σχετικὴν πρὸς τὴν μάζαν καὶ ἐνέργειαν ἐξίσωσιν τοῦ Einstein. Ἡμπορεῖ ἔν σωμάτιον ἔχον τὴν μάζαν ἐνός πρωτονίου ἢ οὐδετερονίου νὰ ἐκμηδενισθῇ καὶ ὀλόκληρος ἢ μάζα του νὰ μετασληθῇ ἀμέσως εἰς ἀκτινοβολοῦσαν ἐνέργειαν;»

Ὁ Johnson ἀπήντησε: «Εἰς τὴν ἀτομικὴν fission οὐδέποτε παρατηρήθη ἀποδόσευσις ἐνέργειας ἀντίστοιχος πρὸς τὴν ἐκμηδένισιν ἐνός πρωτονίου ἢ οὐδετερονίου. Ὅλη ἡ ἐκμηδενιζομένη μάζα εἶναι ὑπὸ τὸν τύπον τῆς λεγομένης συνδετικῆς ἐνέργειας. Τὰ ἀτομικὰ σωμάτια εἶναι συνδεδεμένα διὰ μέσου μεγάλων δυνάμεων ἀγνώστου προελεύσεως καὶ ἡ διάσπασις τῶν δεσμῶν τούτων ἐξηγεῖ ἀπολύτως τὴν παρατηρουμένην ἔντασιν τῆς ἀποδοσευμένης ἐνέργειας. Προσωπικῶς ἐγὼ ἀμφιβάλλω ἐάν ἀτομικὰ σωμάτια ἐκτός τῶν ἠλεκτρονίων, ἡμποροῦν πραγματικῶς νὰ ἐκμηδενισθοῦν».

Ὁ Νέλσον ἐξηκολούθησεν: «Ἐχὼ ἀκούσει νὰ λέγεται ὅτι εἰς τὸ εἰς ὑψηλὴν θερμοκρασίαν εὐρίσκόμενον ἐσωτερικόν τοῦ ἡλίου οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες πραγματικῶς ἐκμηδενίζονται, καὶ ὅτι αὕτη εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀκτινοβολουμένης ὑπὸ τοῦ ἡλίου θερμότητος. Ποία εἶναι ἡ σχέσις μεταξὺ τῆς θερμότητος τῆς παραγομένης εἰς τὸν ἡλιον καὶ ἐκείνης ἢ ὁποία παράγεται εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν;»

«Ἡ θεωρία τῆς ἐκμηδενίσεως τῶν ὑλικῶν σωμάτων εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ ἡλίου», ἀπήντησε ὁ Johnson, «ἀπεδείχθη ἀθάσιμος. Ἡ δεκτὴ θεωρία περὶ τῆς αἰτίας τῆς θερμότητος τοῦ ἡλίου εἶναι ἐκείνη ἢ ὁποία προετάθη ὑπὸ τοῦ Bethe καὶ στηρίζεται ἐπὶ καλῶς ἐξηκριθωμένων δεδομένων. Ἡ θεωρία αὕτη παραδέχεται ὅτι τὰ ἄτομα τοῦ ἀνθρακος συντίθενται ἀπὸ πρωτόνια, καὶ οὕτω δημιουργεῖται σειρά μεταλλαγῶν αἱ ὁποιαὶ καταλήγουν εἰς τὸν σχη-

ματισμὸν ἀτόμων ἡλίου, τῶν ἀτόμων τοῦ ἀνθρακος ἐπανακτισμένων κατὰ τὴν λειτουργίαν αὐτήν. Τὸ πλήρες ἀποτέλεσμα εἶναι ἡ μετατροπὴ τοῦ ὕδρογόνου εἰς ἡλιον, καὶ κατὰ τὴν λειτουργίαν αὕτην ἀποδοσεύεται μέγα ποσὸν ἐνέργειας. Τὸ ποσὸν αὐτὸ εἶναι ἀρκετὰ μικρότερον ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς πλήρους ἐκμηδενίσεως τῶν πρωτονίων καὶ εἶναι πραγματικῶς ὀλιγώτερον ἔντονον ἀπὸ ἐκεῖνο τῆς ἀτομικῆς βόμβας καίτοι, ἐν τούτοις, εἰς τὸν ἡλιον συμβαίνουν τοιαῦται μετατροπαὶ εἰς ἀφαντάστως μεγαλυτέραν κλίμακα παρὰ εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν. Ἐπὶ τούτοις, εἰς τὸν ἡλιον ἡ ἐνέργεια αὕτη θάινει ἐξακολουθητικῶς, ἐνῶ εἰς τὴν ἀτομικὴν βόμβαν εἶναι ἐξαπρετικῶς μικρᾶς διαρκείας. Εἰς ἄλλους τύπους ἀστέρων, πρέπει νὰ ὑποτεθῇ ὅτι γίνονται ἄλλαι λειτουργαὶ διὰ νὰ ἐξηγηθῇ ἡ παρατηρουμένη ἀναλογία ἀκτινοβολίας θερμότητος, ἀλλὰ εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν ἔχομεν τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύωμεν ὅτι οἱ ἀτομικοὶ πυρῆνες πραγματικῶς ἐκμηδενίζονται. Εἶναι εὐτυχές τὸ γεγονός, νομίζω, ὅτι τὰ ἄτομα δὲν ἐκμηδενίζονται, διότι ἄλλως μία τοιαύτη ἔκρηξις ἀτομικῆς βόμβας, θὰ ἡμποροῦσε νὰ ἀρχίσῃ νὰ ἐξαφανίζῃ συνήθῃ ὕλην, καὶ τοιουτοτρόπως ὀλόκληρος ἡ γῆ θὰ ἡμποροῦσε κάποτε νὰ ἐξαφανισθῇ εἰς κλάσμα τοῦ δευτερολέπτου».

Ὁ Οὐίλλαντ, ὁ πρακτικὸς μηχανικὸς, ἔδειξε ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ οὐρανίου ὡς μίας νέας πηγῆς δυνάμεως.

«Γνωρίζω ὅτι τὸ οὐράνιον εἶναι ἔν ἀρκετὰ διαβεδομένον χημικόν στοιχείον», εἶπεν. «Ἐάν τὸ στοιχείον αὐτὸ ἡμπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν παραγωγὴν δυνάμεως, πῶς θὰ ἡμποροῦσε νὰ μετασληθῇ ἢ παραγωγή τῆς νέας αὐτῆς δυνάμεως μὲ τὰς ἤδη ὕφισταμένας;»

«Ὡς μία γενικὴ πηγὴ δυνάμεως», ἐξηγησεν ὁ Johnson, «τὸ οὐράνιον τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς εἶναι π ρ ὅ ς τ ὁ π α ρ ὸ ν ὀλιγώτερον ἐνδιαφέρον ἀπὸ τοῦ γοῦ γαιάνθρακος καὶ τὸ πετρέλαιον. Τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως εἶναι ὅτι ἡμπορεῖ νὰ συμπυκνωθῇ ἐξαιρετικῶς, νὰ φορτωθῇ εὐκόλως καὶ νὰ

παραδοθῆ ταχέως. Εἶναι ἐπομένως ἰδεώδης διὰ νὰ χρησιμοποιηθῆ δι' ὠρισμένα εἶδη ἀνατινάξεως, ὅπως π.χ. κατὰ τὴν ἐκκαφὴν μεγάλης διάρυγος, τὴν ἰσοπέδωσιν ὀρεινῆς περιοχῆς καὶ τὴν ἀποκάλυψιν πηγῶν μεταλλευμάτων. Ἡ ἀποδέσμευσις τῆς ἐνεργείας λαμβάνει χώραν εἰς χρόνον ἀφαντάστως μικρὸν καὶ ἐπομένως, ἡ πίεσις καὶ ἡ θερμοκρασία αἱ ὁποῖαι παράγονται εἶναι κολοσσιαῖαι. Νομίζω ὅτι θὰ ἔχωμε τὸ αὐτὸ ποσόν, θερμικῆς ἐνεργείας ἐάν καύσωμεν μερικοὺς τόνους γαιάνθρακος εἴτε ἐάν χρησιμοποιήσωμεν μίαν μόνον λίθραν οὐρανίου, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ γαιάνθρακος ἡ καύσις θὰ ἐγίνετο ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ θὰ ἐξετείνετο εἰς ἀρκετὸν χρόνον. Ὁ γαιάνθραξ καὶ τὸ πετρέλαιον, ἐν τούτοις, εἶναι πιθανόν ὅτι δὲν θὰ διαρκέσουσιν πέραν τῶν χιλίων ἐτῶν. Ὅταν ἡ καύσιμος αὐτῆ ὕλη ἐξαντληθῆ, ὑπάρχει ἀρκετὸν οὐράνιον καὶ θόριον διὰ νὰ μᾶς ἐφοδιάσουσιν μὲ ἀτομικὴν ἐνέργειαν ἴσως ἐπι ἕν ἑκατομμύριον ἔτη. Τὰ ραδιενεργὰ σώματα, τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν μετατροπῶν τοῦ ραδίου, ἐνέχουσι σπουδαιότητα ἐπειδὴ προσφέρουσι ἕν εὐθηνὸν ὑποκατάστατον τοῦ ραδίου, τὸ ὁποῖον εἶναι εἰς πολλὰ σημεῖα ἀνώτερον τοῦ ραδίου ἐφ' ὅσον ἡ ραδιενέργεια εἶναι μόνον προσωρικῆ. Εἶναι εὐνόητον ἐν τούτοις, ὅτι τὸ πλουτώνιον θὰ ἠμποροῦσε ν' ἀποσταλῆ εἰς μέρη ὅπου δὲν ὑπάρχει ὁ γαιάνθραξ καὶ τὸ πετρέλαιον, καὶ ὅπου ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια θὰ ἦτο οἰκονομικῆ. Ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν τῆς ἀτομικῆς δυνάμεως ὡς ὄπλου, δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ εἴπω, ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ ὑπαρξίς τοιοῦτου ὄπλου θὰ ἦτο προστατευτικὸν κάλυμμα δι' ἐκεῖνα τὰ ἔθνη ποῦ δὲν ἤθελαν τὸν πόλεμον. Τὸ λυπηρὸν εἶναι ὅτι ἕν ἔθνος χωρὶς συνείδησιν θὰ τὸ ἐχρησιμοποίει πρῶτον, ἐνῶ ἕν ἔθνος σεβόμενον τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων θὰ ἐδίσταζε νὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ καὶ ἐπομένως θὰ εὕρισκετο εἰς μειονεκτικὴν θέσιν.

Ὁ Δρ. Davis δὲν εἶχεν ὁμιλήσει καθόλου κατὰ τὸ διάστημα τῆς τεχνικῆς συζητήσεως. Εἶχε σκεφθῆ πολλά περὶ τῆς χρήσεως τῆς ἀτομικῆς βόμβας εἰς τοὺς μέλλοντας πολέμους καὶ περὶ τῶν κινδύνων τοῦ πολι-

τισμοῦ οἱ ὁποῖοι θὰ ἐδημιουργοῦντο ἐάν αὐτὴ ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ ἀσυνειδήτων δυνάμεων αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὀλίγον σεβασμὸν πρὸς τὰς ἠθικὰς ἀξίας.

«Νομίζετε ὅτι ἦτο ὀρθὸν νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ ἀτομικὴ βόμβα ὑπὸ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν», ἠρώτησε τώρα ὁ Δρ. Davis, «ἐπὶ τῆς Χιροσίμα καὶ τοῦ Ναγκαασάκι, τὸ 1945; Ἦσαν βεβαίως στρατιωτικοὶ στόχοι, μέγας ὅμως ἀριθμὸς ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν προσωπικῶς ὑπεύθυνοι διὰ τὸν πόλεμον, ἐκάησαν ἢ κατέστησαν ἀνάπηροι».

«Ἡ προσωπικῆ μου γνώμη εἶναι», εἶπεν ὁ Johnson, «ὅτι ἔπρεπε πρῶτα νὰ εἶχαμε δεῖξει τ' ἀποτελέσματα τῆς ἀτομικῆς βόμβας ἐπὶ μίας σχεδὸν ἀκατοικητοῦ περιοχῆς τῆς Ἰαπωνίας. Ἀργότερα θὰ ἠμποροῦσαμε νὰ ἀνακοινώσωμεν τὴν πρόθεσίν μας περὶ βομβαρδισμοῦ ἐνός ἢ περισσοτέρων στρατιωτικῶν στόχων, ἀναφέροντες κατὰ προσέγγισιν τὸν χρόνον τοῦ βομβαρδισμοῦ, διὰ νὰ δώσωμεν χρόνον εἰς τὸν πληθυσμὸν νὰ ἐκκενώσῃ τὰς περιοχὰς αὐτάς. Τοῦτο δὲν θὰ ἔδειχνε μόνον εἰς τοὺς Ἰάπωνας τὴν δύναμιν τὴν ὁποίαν διεθέτομεν, ἀλλὰ θὰ ἔδειχνε καὶ εἰς τὸν κόσμον ὅτι δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὰς ἀτομικὰς βόμβας κυρίως διὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἡ ἀντίρρησις ἡ ὁποία προετάθη εἰς τὸν τρόπον τοῦτον τῆς ἐνεργείας ἦτο ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχαμε δύο μόνον ἀτομικὰς βόμβας καὶ μία δοκιμαστικὴ βόμβα δὲν θὰ ἐπέφερε τὸ ζητούμενον ψυχολογικὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῆς Ἰαπωνικῆς Κυβερνήσεως».

«Συμφωνῶ πληρέστατα», εἶπεν ὁ Davis. «Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ μεγαλύτερα δύναμις ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ χωρὶς τὴν ἀγάπην ἡ ἀνθρωπότης εἶναι καταδικασμένη εἰς πλήρη καταστροφὴν».

Ὁ Βόρις ἤκουσε μὲ κατάπληξιν ὅσα εἶπεν ὁ γηραιὸς κληρικὸς. Βεβαίως, ἐσκέφθη, ἦτο μία πολὺ ἀνόητος γνώμη ἢ ἴσως μία πρότασις ὑποκριτικῆ, διότι ἐκεῖνος ἤξευρε καλὰ ὅτι ἐάν δεῖξωμεν πραότητα ἀπέναντι οἰουδήποτε ἀνθρώπου, ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς θὰ χάσῃ τὸν σεβασμὸν τοῦ ἀπέναντί μας καὶ θὰ προσπαθήσῃ νὰ ἐκμεταλλεῖται τὴν φαινομενικὴν αὐτὴν ἑλλη-

ψιν δυνάμεως ἢ τῆς ἐπιθυμίας τῆς χρησιμοποιοῦσάς της. «Δὲν ἠμπορῶ νὰ καταλάβω τί ἠμπορεῖ νὰ ἐπιτύχη κανεὶς μὲ τὴν ἀγάπην», εἶπεν ὁ Βόρις. «Ἴσως νὰ ἔχη ἀποτέλεσμα μέσα εἰς τὴν οἰκογένειαν ἢ μέσα εἰς περιορισμένον κύκλον ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἐὰν ἓνα ὀλόκληρον ἔθνος ἔδειχνε ἀγάπην διὰ τοὺς γείτονάς του, σύντομα θὰ τοῦ ἐπετίθεντο οἱ περισσότερον ἀσυνείδητοι ἐχθροὶ του καὶ θὰ τὸ ὑπεδούλωναν. Τέτοια πράγματα ἔχουν συμβῆ πολλὰς φορές εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κόσμου, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις δὲν ἔχει ἀλλάξει πολὺ. Ἡ ἀγάπη εἶναι προσωπικὸν αἶσθημα καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐπιβληθῆ διὰ τῆς ἀστυνομίας».

Ἐξομολογήσας τὸν ἄριστον ἐκείνου εἶπε: «Θὰ ἐπιπροτιμοῦσα νὰ χάσω τὴν ζωὴν μου παρά τὴν τιμὴν μου. Ὁ ἐχθρὸς ἠμπορεῖ νὰ σκοτώσῃ τὸ σῶμα μου, ἀλλὰ δὲν ἔχει καμμίαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ψυχῆς μου. Ἡ ψυχὴ μου ἀνήκει εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ προσωπικὸν τῆς ἀγάπης, θὰ ἔλεγα ὅτι ἡ ἀγάπη ἀναπτύσσεται ἀπὸ τὴν κατανόησιν, καὶ ὅτι αἱ Κυβερνήσεις τῶν ἔθνων ἠμποροῦν νὰ κάμουν πολλὰ πράγματα διὰ νὰ προαγάγουν τὴν μεταξύ των κατανόησιν».

Ἐξομολογήσας, ὁ ὁδηγὸς τῆς ομάδος, εἶπεν ὅτι ἡ συζήτησις εἶχε λάθει νέαν τροπὴν, καὶ ἠθέλησε νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῶν μελῶν εἰς ἓνα ζήτημα τὸ ὁποῖον ἐθεώρει πολὺ σπουδαῖον. Μὲ φωνὴν σοβαρὰν εἶπε τὰ ἑξῆς: «Μὲ λυπεῖ πολὺ ὅταν σκέπτομαι τὰς σοβαρὰς συνεπειὰς μιᾶς ἀνεξελέγκτου χρήσεως τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, ἐφ' ὅσον ἡ ἐνέργεια αὐτὴ ἠμπορεῖ τόσο γρήγορα νὰ μεταβληθῆ εἰς ἀτομικὰ ὄπλα. Ἐπιδοκιμάζω τὴν ἀμερικανικὴν πρότασιν δι' ἓνα ὑποχρεωτικὸν ἔλεγχον τῶν ἐργοστασίων ὕλικῶν ἀτομικῆς ἐνεργείας εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Τοῦτο εἶναι τόσο σπουδαῖον ὥστε, καθὼς πληροφοροῦμαι, ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς ἠνωμένας Πολιτείας οἱ ὁποῖοι θὰ ἔσπερον ἐὰν παρίστατο ἀνάγκη νὰ γίνῃ πόλεμος καὶ νὰ θυσιασθοῦν ἑκατομμύρια ἀνθρώπων καὶ νὰ δαπανηθοῦν δισεκατομμύρια δολαρίων, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ ἐξα-

σφαλισθῆ ὁ ἔλεγχος αὐτός. Δὲν ζητοῦμεν κανένα προνόμιον δι' ἡμᾶς τὸ ὁποῖον δὲν δίδεται συγχρόνως καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη. Ἐπίσης νομίζω ὅτι τὰ διάφορα ἔθνη τῆς γῆς θὰ ἔπρεπε ν' ἀποκηρύξουν τὴν χρῆσιν τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας ἐπὶ μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς θὰ εἶναι μικρᾶς σχετικῶς ὠφελείας ἐὰν συγκριθῆ μὲ τὸν τρομερὸν κίνδυνον μιᾶς παγκοσμίου ἐφαρμογῆς τῆς ἀνευ ἐλέγχου. Καλύτερα νὰ περιμένωμεν μέχρις ὅτου τὰ ἔθνη μάθουν νὰ ζοῦν περισσότερον εἰρηνικῶς, καὶ μὲ περισσότεραν κατανόησιν ἀπὸ σήμερον. Ἡ κλειψύδρα τῆς μοίρας τῆς ἀνθρωπότητος ἀδειάζει σήμερον καὶ ἂν δὲν τὴν σταματήσωμεν ἀμέσως ἴσως νὰ εἶναι πολὺ ἄργα διὰ νὰ σωθῆ ὁ πολιτισμὸς μας ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὴν τελείαν ἐκμηδένισιν.

Ἐπιπροτιμῶμεν ὅτι εἰσερχόμεθα εἰς μιαν νέαν ἐποχὴν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Συμφωνῶ μὲ τὸν Δρα Δανίς ὅτι κατὰ τὴν νέαν αὐτὴν ἐποχὴν ἡ ἀνθρωπότης εἶναι καταδικασμένη εἰς ἐκμηδένισιν ἐὰν δὲν κατορθώσωμεν ν' ἀνυψώσωμεν τὸ ἠθικὸν ἐπίπεδον ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς. Εἶναι φοβερὸν καὶ διὰ μερικοὺς ἀνθρώπους φαινομενικῶς ἀπελπι ἔργον, ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ σπουδαιότερον ἐξ ὧν ποτὲ εἶχε ν' ἀντιμετώπισῃ ἡ ἀνθρωπότης. Ἀκόμη καὶ ἡ μικρὰ μας ὁμάς ἠμπορεῖ νὰ ἐπιδράσῃ ὅχι μόνον μαχομένη κατὰ τῆς ἀγνοίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἀγῶνα μεταξύ καλοῦ καὶ κακοῦ. Κατὰ τὴν γνώμην μου ἕνας διανοούμενος ἔχει μεγαλύτεραν δυναμικότητα ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους στρατοὺς τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ ἡ διανοητικότης καὶ ἡ μάθησις τοῦ ἠμποροῦν νὰ τὸν ἐξευτελίσουν ἐὰν δὲν συνδυάζονται μὲ τὴν ἀγάπην διὰ τοὺς συνανθρώπους του. Ἐὰν αἱ πράξεις μας κυβερνῶνται μόνον ἀπὸ ἐγωιστικὰ ἐλατήρια, ὁ μόνος νόμος διὰ τὸν ἄνθρωπον θὰ εἶναι ὁ νόμος τῆς ζούγκλας, ὅπου πρέπει κανεὶς νὰ σκοτῶνῃ ἢ νὰ σκοτωθῆ. Ἀλλὰ εἶμαι βέβαιος ὅτι μία ἀνωτέρα δύναμις ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἀνθρώπου κυβερνᾷ τὸν κόσμον».

GUSTAV STRÖMBERG

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ

A.

Οἱ σημερινές γυναῖκες περιμένομε μὲ πολλή αισιοδοξία τὴν καινούργια, ξανανειωμένη κοινωνία, ὅπου ἐλπίζομε νὰ ἔχωμε μιὰ καινούργια θέσι.

Ἄς μὴ φανῆ ἐγωϊστικὴ ἢ προσδοκία μας. Τὸ ζήτημά μας τὸ θεωροῦμε βασικὸ γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ τὴν καινούργια μας ζωὴ, ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητος ἀνανέοσι. Μήπως κάθε καλὴ ἢ κακὴ ἐκδήλωσι τῆς κοινωνίας μας δὲν συνηθίζομε ὅλοι νὰ τὴν ἀποδίδωμε στὴν ἐπίδρασι τῆς γυναίκας, «*cherchez la femme*»;

Μὲ τέτοιο μάτι, ἄλλωστε, ἄρχισε ὁλος ὁ κόσμος νὰ τὸ βλέπῃ τὸ περιφρημο γυναικεῖο ζήτημα. Καὶ σὰν δείγμα αὐτῆς τῆς τάσεως θὰ παρουσιάσωμε ἐδῶ ἓνα τεῦχος τῆς γνωστῆς σειρᾶς τῶν γαλλικῶν ἐκδόσεων «*Présences*» ποῦ ἔχει τὸν τίτλο: «*Ἡ γυναῖκα καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς*»⁽¹⁾. Τὸ βιβλίον αὐτὸ, ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ μελέτες πολλῶν συγγραφέων, τὸ «*κλείνει*» μὲ ὠραίες, σωστὲς καὶ χρήσιμες, σκέψεις, ὁ φίλος τῆς ἑλληνικῆς χριστιανικῆς προσλαθείας, ἀκαδημαϊκὸς καὶ διεθνῶς γνωστὸς λογοτέχνης κ. Daniel-Rops. Ἡ περίληψις ποῦ δίνομε ἐδῶ ἀφορᾷ περισσότερο τὴ δική του μελέτη, χωρὶς νὰ παραλείπη ὅμως καὶ τὶς ἐργασίες τῶν ἄλλων συγγραφέων τοῦ τεύχους (ὅπως τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ Maurice Donnay, τοῦ Dr. Pierre Merle, τοῦ κ. Pierre-Henri Simon, τῆς κ. Yvonne Estienne, τοῦ R. P. Benoit Lavad), ὅπου ἡ εἰδικότης τοῦ καθενὸς βοηθεῖ ὥστε νὰ ἰδοῦμε τὸ θέμα μας ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρὲς του (κοινωνικῆ, βιολογικῆ, ψυχολογικῆ, θεολογικῆ ἀκόμα) καὶ μέσα στὸ πλαίσιο ποῦ ἀπαρτίζουν οἱ συνθῆκες ζωῆς, τὰ προβλήματα καὶ ἡ νοοτροπία τῆς σημερινῆς γυναίκας.

Ἔτσι ἀπὸ μιὰ ἀναδρομὴ σ' ὅλες τὶς

(1) *La femme et sa mission.*

ἀκρότητες ποῦ πέρασε τὸ γυναικεῖο ζήτημα—ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς δουλείας τῆς γυναίκας, στὴν ἀρχαιότητα, τὴν «ἐποχὴν τοῦ ἀνδρός», ὡς τὶς ἡμέρες τῶν ὁλοκληρωτικῶν καθεστώτων καὶ τοῦ ἐλευθέρου καπιταλισμοῦ, ἀκόμα καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνδροποιημένης μεσοπολεμικῆς γυναίκας, τὸ βιβλίον παρουσιάζει τὴ θέσι ποῦ θεωρεῖ φυσικὴ καὶ σωστὴ γιὰ τὴ γυναῖκα, δείχνοντας πῶς μπορούμε σήμερα νὰ ἔχωμε μιὰ ἀπάντησι σ' ἐρωτηματικὰ ὅπως: Μπορεῖ ἡ γυναῖκα ν' ἀντιγράφη τὸν ἄνδρα σὲ ὅλα; Πῶς θὰ βροῦμε τὴ λύσι ἀνάμεσα στὴν ἰσότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ἀδιαμφισβήτητη διαφορὰ τῶν φύλων; Πῶς θὰ βοηθηθῇ ἡ γυναῖκα νὰ προσέξῃ τὴν εἰδικὴ καὶ μοναδικὴ συμβολὴ τῆς στὴν κοινωνία; Καὶ πῶς θὰ συνδυάσῃ τὴν κοινωνικὴ τῆς δρᾶσι μὲ τὴν ἀποστολὴ τῆς μέσα στὸ σπῆτι τῆς;

Ἡ γυναῖκα φέρνει τὸν ἄνδρα στὸν κόσμο. Καὶ ὅταν ἐκείνος μεγαλώσῃ καὶ τὴν ξανασυναντήσῃ, καὶ πάλι ἀπὸ τὴ στάσι ποῦ θὰ πάρῃ ἀπέναντί τῆς θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ ἐσωτερικὴ ἰσορροπία του, ἡ θέσις του μέσα στὴν κοινωνία, ἡ ἠθικὴ καὶ ἴσως καὶ ἡ μεταφυσικὴ του.

Καὶ πέρα ἀπὸ τὴν κοινωνιολογικὴ τῆς ἄποψι ὅταν θεωρηθῇ ἡ θέσις τῆς γυναίκας, εἶναι, γενικώτερα, ἓνα ἀπὸ τὰ θεμελιώδη χαρακτηριστικὰ κάθε πολιτισμοῦ.

Ἄλλωστε καὶ οἱ συζητήσεις ποῦ σήμερα ἀκόμη γίνονται μὲ τόσο πάθος γύρω ἀπὸ τὸ ζήτημα αὐτὸ, δείχνουν πῶς καὶ ἡ κοινωνία τοῦ 20οῦ αἰῶνος βρίσκεται σὲ ἀδυναμία νὰ βρῇ τὴν ἰσορροπία τῆς χωρὶς τὴ γυναῖκα—τὴν γυναῖκα ποῦ μένει σ' ἀλήθεια γυναῖκα!

Ποιὰ ὅμως εἶναι αὐτὴ ἡ ἀληθινὴ γυναῖκα; Γιατί ἄλλοι τὴν εἶδαν μόνο ἀπὸ τὴν πνευματικὴ τῆς πλευρά.

Ἄλλοι πάλι ἐπόσεξαν μόνο τὴ φυσιολογικὴ πλευρὰ τῆς γυναίκας. Ἀκόμη πῶς

πέρα, ἄλλοι εἶδαν τὴ γυναίκα μόνο σὰν μέσον ἀναπαραγωγῆς.

Ποῦ, λοιπόν, θὰ βροῦμε τὴ σωστὴ ἀντίληψιν γιὰ τὴ γυναίκα; Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν βροῦμε. Γιατί ὅσο δὲν τὴν βρισκομε, ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς θὰ ἔχη στὰ σπλάγχνα του ἕνα καρκίνο, ποῦ ἡ μόλυνσις του ὄλο καὶ θὰ προχωρῇ καὶ θὰ ἐξαπλώνεται μέσα στὸ σῶμα του.

Γιὰ μιὰ τέτοια ἔρευνα θὰ ἔπρεπε νὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ ἄλλου, μᾶς λέει ὁ Dr. Pierre Merle, ἀπὸ μίαν ἄλλη ἔρευνα γιὰ τὴ φυσιολογικὴ καὶ τὴν ψυχολογικὴ πλευρὰ τῆς γυναίκας. Ναι μὲν θὰ μπορούσε νὰ λεχθῆ ὅτι «φύλας, στὴν ἀπόλυτὴ ἔννοια τοῦ ὄρου δὲν ὑπάρχουν, γιατί ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι περισσότερο ἢ λιγώτερο ἄνδρας ἢ περισσότερο ἢ λιγώτερο γυναίκα σὲ σημεῖο τοῦ λέγοντας «ἄνθρωπος» ἐννοοῦμε πάντα τὸν ἄνδρα καὶ τὴ γυναίκα μαζί. Ἐν τούτοις βλέπομε τὸν γυναικεῖο ὄργανισμό νὰ διαφέρει ἀπὸ τὸν ἀνδρικό, ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλα παιδικὴ τοῦ ἡλικία ἢ μᾶλλον ἀπὸ τὴ σύλληψιν τοῦ ἀκόμη.

Τις διαφορὰς αὐτὰς, ποῦ γίνονται ἐμφανέστερες ὅσο προχωρεῖ ἡ ἡλικία τῆς γυναίκας, οὔτε θὰ μᾶς συνέφερε οὔτε θὰ μπορούσαμε, βέβαια, νὰ τὶς ἀρνηθοῦμε.

Κατὰ τὴν προεφηβικὴ ἡλικία, τὴν «ἀγάριστη» ὅπως τὴ λέμε, τὸ κορίτσι γάνει τὴν παιδικότητά του. Ἀρχίζει νὰ ἀγαπᾷ τὴ μόνωσι. Παρουσιάζει τὶς ἀρετὰς τοῦ φύλου του—μὴν ἀνεκτικότητα γιὰ τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, ἕνα εἶδος μητρικῆς ἀγάπης γιὰ ὄλους—ἐνῶ, ἀντιθέτως, τὸ συνομηλικό της ἀγόρι, δείχνει τὰ σημεῖα τοῦ δεσποτισμοῦ τοῦ ἀνδρικοῦ χαρακτήρος, εὐερέθιστο χαρακτηριστῆρα κλπ.

Ἐπειτα ἔρχεται ἡ κρίσις τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας. Γιὰ τὸ κορίτσι, αὐτὸ σημαίνει, βιολογικῶς μεταβολὴς στὸν ὄλον ὄργανισμό καὶ στὸ χαρακτῆρα του.

Στὴν ὄρθρην ἡλικία, παρατηροῦμε ὅτι διαταραχὰς σὲ μερικὰς λειτουργίας τοῦ ὄργανισμοῦ, προκαλοῦν, κυρίως στὴ γυναίκα, συμπτώματα ψυχικά (ὅπως: μελαγχολία, φοβίαι, μείωσι τῆς θελήσεως καὶ τῶν φυσικῶν δυνάμεων, κλπ.), καὶ μάλιστα στὴν πιὸ διανοοῦμενη γυναίκα. Τὰ γεγονότα αὐ-

τὰ θεωροῦνται καὶ σὰν μιὰ «προσταγῆ» γιὰ τὴν κλῆσι τῆς μητρότητος.

Ἀκόμη, βλέπομε πὼς στὰ διάφορα αὐτὰ στάδια τῆς ζωῆς, ἡ γυναίκα προχωρεῖ ὄχι ἀπότομα ὅπως ὁ ἄνδρας, ἀλλὰ σιγά-σιγά καὶ μὲ κάποιαν ἀστάθεια, ποῦ ὀφείλεται στὴν ἀνισορροπία τοῦ νευροφυτικῶν συστήματος καὶ στὴν ἐμφάνισι ἢ τὴν ἐξαφάνισι τῶν ἐνδοκρινῶν ἀδένων.

Ὅσον ἀφορᾷ πιά τὴ διαφορὰ τοῦ χωρίζει τὰ γεράματα τοῦ ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς γυναικὸς, εἶναι κἂν ἀνάγκη νὰ ἐπιμεινωμε;

Ἀπὸ τὴν ἄποψιν τοῦ καθαρὰ πνευματικοῦ καὶ συναισθηματικοῦ πλοῦτου, κάνει ἐντύπωσι πὼς τὸ ἕνα φύλο ἔχει ὅ,τι λείπει ἀπὸ τὸ ἄλλο, ὥστε νὰ μὴ μπορούν νὰ συναγωνίζονται, ἀλλὰ νὰ συμπληρώνονται, ἐνώνωντας τὰ διαφορετικὰ δῶρα τους.

Ἐκεῖ ποῦ τὸν ἄνδρα διακρίνει ἡ τάσις νὰ διευθύνῃ καὶ νὰ ἀρχῇ, δηλ. κάποιος ἐγωϊσμός, τὸ διακριτικὸ τῆς γυναίκας εἶναι ὁ ἑτεροκεντρισμός, ἡ τάσις τῆς γυναίκας νὰ βᾷξῃ τὸ κέντρον τῆς χαρᾶς της σ' ἄλλο πρόσωπο κα' ὄχι στὸν ἑαυτὸ της. Νὰ αἰσθάνεται σὰν δικῆς της τὶς χαρὰς καὶ τὶς λύτες, τὶς ἀπογοητεύσεις καὶ τοὺς πόνους τῶν ἄλλων. Ὅλα τὰ χαρίσματα τῆς καρδιάς τοῦ εἰδικὰ γυναικεῖου χαρακτήρος, ἔχουν τὴν ἀρχὴ τους σ' αὐτὸν τὸν ἑτεροκεντρισμό.

Δὲν εἶναι αὐτὸ ἀπόδειξις πὼς ὁ γυναικεῖος ὄργανισμός, τόσο λεπτὸς καὶ εὐθραστός εἶναι ἐν τούτοις καμωμένος γιὰ βάθος ἐνὸς τόσο μεγάλου δώρου, ν' ἀφιερῶνεται χωρὶς ὄρους μέχρι τέλους; Ἐνὸς δώρου ποῦ δὲν ταπεινώνει καθόλου τὴν γυναίκα, ἀλλὰ δείχνει πὼς εἶναι πλασμένη γιὰ ἕνα ρόλο ὠραιότερο ἀπὸ τοῦ δεσπότου: τὸν ρόλο τοῦ ἀγγέλου;

Διανοητικὰ ἐπίσης ἡ γυναίκα εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ὄχι ὅμως μὲ τὴν ἔννοια πὼς ἔχει μικρότερη διανοητικότητα, ἀλλὰ διαφορετικὴ διανοητικότητα. Περισσότερο ἀντικειμενικὴ γιὰ ὅ,τι ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν ἀφρησημένη ἀντίληψιν, εἶναι, ἀντίθετα, πιὸ ὑποκειμενικὴ ὅπου ὑφίσταται περισσότερο τὶς ἐπιδράσεις τοῦ αἰσθηματοῦ καὶ τὶς σωματικὰς ἐντυπώσεις. Αἰσθάνεται τὰ πάθη, τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ, βιαιότερα ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Στὸ θέαμα ἐνός

δούλου ποῦ ὑποφέρει ἡ ἐνὸς στρατιώτου ποῦ πεθαίνει, ὁ ἄνδρας φέρνει στὸ νοῦ του ἓνα προπέτασμα ἀναπαραστάσεων καὶ ἰδεῶν ποῦ τοῦ κρύβουν τὴν συγκεκριμένη περίπτωσι. Ἐπικαλεῖται τὶς κοινωνικὲς ἀνάγκες, τὶς παγκόσμιες ἀξίες τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς θυσίας. Σκέπτεται περισσότερο καὶ αἰσθάνεται λιγώτερο. Ἀντίθετα ἡ γυναίκα δὲν πᾶει πρὸς τὸ πέρα ἀπ' αὐτὸ ποῦ βλέπει ἔμπρὸς της: αὐτὴ τὴν ἀθλιότητα ποῦ θρηνεῖ, τὸ αἷμα ποῦ τρέχει...

Τὸ πνεῦμα τῆς γυναίκας, τὸ χαρακτηρίζουν οἱ ἔμφυτες δυνάμεις, ἡ διαίσιθης ἰς ἰς. Ὁ ἄνδρας προχωρεῖ περισσότερο μὲ τὰ πορίσματα τῆς λογικῆς, μὲ μιὰ θεώρησι προσοδευτικὴ ἀνεβαίνοντας ἀπὸ τὸ ἀπλὸ στὸ σύνθετο, ἀπὸ τὸ γνωστὸ στὸ ἄγνωστο, ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀρχὲς στὶς συνέπειές τους, χωρὶς νὰ ζητῇ ἀπὸ τὴ διαίσθησι παρὰ μόνο μιὰ ὠθησι ἢ ἓναν ὀδηγὸ ποῦ τὰ δεδομένα του τὰ περνᾷ ἀδιάκοπα ἀπὸ τὸ κόσκινο τῆς λογικῆς του. Ἡ γυναίκα μπαίνει διὰ μιᾶς καὶ σὰν ἀπὸ ἔνστικτο στὴ γνῶσι τῶν προβλημάτων ποῦ τῆς παρουσιάζονται, τὰ κρίνει ὅλα μὲ μιὰ λέξι ποῦ ἐκφέρει χωρὶς διασταγμῶ.

Αὐτὸ τὸ ἔνστικτο δίνει στὴ γυναίκα τὸ ἔμφυτο αἰσθημα τῆς ἁρμονίας καὶ τῶν ἀναλογιῶν, τὸ γούστο της γιὰ τὸ συγκρίσιμα τοῦ σπιτιοῦ συνδυασμένο μὲ τὸ πρακτικὸ πνεῦμα. (Δὲν πρόκειται, βέβαια, γιὰ τὶς περιπτώσεις ποῦ ἡ ἰκανότης αὐτῆ παίρνει κακὴ κατεύθυνσι καὶ καταντᾷ στὴν ψύχραι).

Μπορεῖ ἀκόμη ἡ γυναίκα νὰ διευθίνη τὶς χίλιες λεπτομέρειες τῆς οἰκογενειακῆς ζωῆς, τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα καί—σὲ κάποιον μέτρο—καὶ τὴ διανοητικὴ ζωὴ τοῦ σπιτιοῦ της. Εἶναι γνωστὸ πὼς καὶ ἡ πρὸ ἀμόρφωτη γυναίκα δὲν θὰ χρειασθῇ πολὺν καιρὸ γιὰ νὰ μάθῃ μὲ τί μέσον θὰ συγκινηθῇ, θὰ ξεγελάσῃ ἢ, ἀντίθετα, θὰ ἐξοργισθῇ καὶ τὸν πρὸ μορφωμένον ἄνδρα. Ἐκεῖνος ξέρει πὼς αὐτὸς δίνει τὶς διαταγὰς μέσα στὸ σπιτί. Καὶ ὅμως πόσες φορὲς τοῦ τὶς ἔχει ὑποβάλει ἡ γυναίκα!

Ὅταν ἡ γυναίκα τὸ ἐπιδιώξῃ, καταφέρει ἀκόμη καὶ νὰ ὑπαγορεύῃ τὰ γούστα τοῦ ἀνδρός, καθὼς καὶ τί πρέπει νὰ ζητᾷ

ἀπὸ αὐτήν. Ἐκεῖνος λέγεται ἀφέντης, ἀλλὰ γιὰ νὰ φέρῃ στῆς γυναίκας τὰ πόδια,—σὰν σκλάβος της—τὰ πλούτη του.

Ἐκείνη θὰ τὸν κἀνῃ νὰ προτιμήσῃ νὰ γίνῃ εἴτε πρῶτος στὸ χωριό, εἴτε τελευταῖος στὴν πόλι μὲ τὰ ἀρκετὰ ἀμφίβολα κομφορ.

Ὅλες αὐτὲς τὶς διαφορὲς καὶ τόσες ἄλλες, τί θὰ ὠφελούσε νὰ μὴ τὶς ἀναγνωρίσωμε, ἀφοῦ ἔτσι καὶ ἄλλοιῶς ὑπάρχουν; Μήπως, ἄλλωστε, σημαίνουν μείωσι τῆς γυναίκας; Κάθε ἄλλο. Μᾶς βοηθοῦν μαλλιστα νὰ προσέξωμε καὶ πολλὰ σημεῖα ὑπεροχῆς της. Ἡ γυναίκα λ.χ., βρῖσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴν εὐσπλαγχνία, τὴ συμπόνια καὶ γενικώτερα τὴν ἀγάπη, παρ' ὅτι ὁ ἄνδρας.

Ἀκόμη καὶ τὰ ἐλαττώματά της, ὅπως ἡ ζήλεια καὶ ἡ φιλαρέσκεια, ἀπὸ τὴν ἀγάπη της ξεκινοῦν. Ἀναγνωρίζοντας λοιπὸν τὶς διαφορὲς ποῦ ἔχει ἡ γυναίκα, ἀπὸ τὸν ἄνδρα, βρῖσκομε σὲ τί συνίσταται ἡ ἰδιαίτερη συμβολὴ της στὴν κοινωνία καί—μόνο τότε—θὰ μπορέσωμε νὰ τὴν ἀναπτύξωμε περισσότερο.

Ἄλλωστε, μὲ τὴν ἄρνησί μας ποῦ θὰ κατελήγαμε; Νὰ ἐπιζητήσῃ ἡ γυναίκα ἰδιότητες οὐσιωδῶς ἀνδρικές; Νὰ κἀνωμε δηλ. μιὰ κοινωνία μὲ ἄνδρες μόνο; Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε μιὰν ἀνθρωπότητα μὲ τάξι μηχανιστικὴ, ὅπου ἡ κυριαρχία τῆς καθαρῶς διανοήσεως τοῦ ἀνδρός θὰ ἔκανε τὴ ζωὴ ἄγονη; Τί τερατώδες κατασκευάσιμα! Μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε μιὰ κοινωνία ὅπου θάχε ξερριζωθῇ κάθε γυναικεῖο στοιχεῖο, κάθε τί, δηλαδή, ποῦ δίνει τὴ γοητεία, τὴ γλυκύτητα καὶ τὸ στολιδί τῆς ζωῆς; Ἡ μήπως, ἀντίθετα, θὰ ζητούσαμε μιὰ κοινωνία ἐντελῶς γυναικεῖα, ἀνεξάρτητη καὶ αὐτόνομη; Παράλογο καὶ νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς!

Καὶ ὅμως τὶς εἶδαμε καὶ στὴν πρᾶξι τὶς τέτοιες θεωρίες. Εἶδαμε τὸν τύπο τῆς ἀνδροποιημένης γυναίκας, ἐνὸς ὄντος ποῦ δὲν ἦταν οὔτε ἄνδρας οὔτε γυναίκα. Ποῦ νόμιζε πὼς θὰ ἐφθανε τὴν ἐνεργητικότητα καὶ τὶς ιδέες τοῦ ἀνδρός, μὲ τὸ νὰ τὸν μιμηθῇ στὸν ἔξωτερικὸ του—κοντὰ μαλλιά, ἀγοριστικὴ γραμμὴ, ἴσια τακούνια—ποῦ προσπάθησε νὰ κρύψῃ τὴν τρυφερότητα

τῆς καρδιάς της σὰν κάτι ἀταίριαστο σ' αὐτήν. Τῆς γυναίκας πού ἀρνήθηκε καὶ νὰ πανδρευθῆ γιὰ νὰ διατηρήσῃ δηθὲν τὴν ἀνεξαρτησία της ἀπὸ τὸν ἄνδρα—τὴν στιγμή πού ἀκριβῶς γιὰ νὰ μὴ τὸν χάσῃ τὸν ἀκολουθοῦσε, στὸ γραφεῖο, στὴν ἐπιστήμη, στὸ βολάν τοῦ ἀεροπλάνου! Καὶ ὅμως, πόσες φορὲς αὐτὴ ἡ γυναίκα πού δόθηκε στὴ ζωὴ μὲ τόση δύναμι, εὐστροφία, τόλμη, στὸ βάθος τῆς καρδιάς της δὲν ἐπεθύμησε, τίς ὥρες τίς μοναξιάς της, νὰ ἦταν κάπως ἀλλοιῶς βαλμένη στὴ ζωὴ! Καὶ πόσες φορὲς ἀκόμη δὲν ἐνοιωσε πὼς εἶναι ἓνα φτωχὸ πλάσμα πού δὲν μπόρεσε νὰ ἱκανοποιήσῃ

τὴν ἔμφυτη ἀνάγκη τῆς γυναίκας νὰ δώσῃ τὸν ἑαυτὸ της εἴτε στὴν οἰκογένεια, εἴτε στὴν κοινωνία!

Εἶχαν ὅμως καὶ τὰ καλά τους αὐτοὶ οἱ πειραματισμοί. Ἀπεκάλυψαν πὼς τὰ προσόντα πού ἔχει νὰ προσφέρει ἡ γυναίκα στὴν κοινωνία, τὴν ἀνουν, (τώρα πού ἀρχίζει νὰ τὸ ἀναγνωρίζῃ), ἀναντικατάστατη, ἀληθινὰ «ἴση» μὲ τὸν ἄνδρα, καὶ τῆς δείχνουν τὴν πολύτιμη καὶ πρωτότυπη «ἀποστολή» της, πού θὰ ἰδοῦμε στὸ προσεχὲς τεῦχος.

(Συνεχίζεται)

ΔΕΣΠΟΙΝΑ ΑΚΥΛΑ

Δ Ο Υ Λ Ε Ι Α !

Σὲ λίγο θὰ σθῆσουν οἱ φλόγες κι' οἱ μάχες,
οὐδὲν λίγο θὰ πάψουν οἱ ἐχθροὶ νὰ χτυποῦν.
Στοὺς δρόμους, στὶς πόλεις, στοὺς κάμπους, στὶς ράχες
οἱ Σλάβοι τὸν τρόπο πιά δὲν θὰ σκορποῦν.

Δουλειά! Δουλειά!
στὶς πόλεις στὰ χωράφια,
γιὰ νὰ φύγουν οἱ πληγὲς τῆς συμφορᾶς.
Δουλειά! Δουλειά!
γιὰ ν' ἀνθίσουν τὰ χρυσάφια
τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς χαρᾶς.

Δὲν πρέπει τὸ αἷμα πού χύνεται γύρω,
σὲ τέτοιους ἀγῶνες σκληρῶς, νὰ χαθῆ,
χωρὶς στῆς Ἑλλάδας τὸ χῶμα ἓνα μῦρο
εἰρήνης κι' αἰθρίας ξανά ν' ἀπλωθῆ.

ΝΙΚΟΣ Β. ΤΥΠΑΛΔΟΣ

ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΕΓΚΥ

Κοντά στους χριστιανούς λογοτέχνες που αποτελούν φιλολογικές δόξεις της σύγχρονης Γαλλίας, στον Μωριάκ, τον Κλωντέλ, πλάι στον Λερμίτ και τον Ερνέστο Ψυγάρι, στέκει δίχως άλλο και η μορφή του Κάρολου Πεγκύ. Ψυχή ανώτερη και ευγενική ο Πεγκύ, έδωσε ένα μεγάλο μέρος από τον έαυτο του στην αγάπη των συνανθρώπων του. 'Αφού αγωνίσθηκε και περιπλανήθηκε μάταια ζητώντας την αλήθεια, επέτυχε στο τέλος να βρῆ τον δρόμο της Πίστεως. Είναι αλήθεια ότι δεν κατόρθωσε να ολοκληρωθῆ σαν χριστιανός. "Όπως κι' αν είναι όμως, τὸ πλούσιο ἔργο του, πὸν ἀπετέλεσε σταθμὸν στὰ γαλλικὰ γράμματα, φωτίζει σαν παρήγορος φάρος τόσες ψυχές που παραδέρνουν στὸ πέλαγος τῆς ἀμφιβολίας κι' ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικὴ συμβολὴ στὸ χριστιανικὸ κίνημα τῆς Γαλλίας.

'Ανάμεσα στὰ τόσα βιβλία πὸν ἔχουν γραφτῆ γιὰ τὸν Πεγκύ, τὸ βιβλίον τοῦ Roger Lecretain, συγχοριανοῦ του, πλούσιο σὲ πληροφορικὸ ὕλικόν, ἔρχεται νὰ μᾶς δώσῃ μιὰ γεμάτη εἰκόνα τοῦ συγγραφέως καὶ ἀγωνιστοῦ. Μὲ ὁδηγὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ θὰ προσπαθήσουμε νὰ δώσουμε μιὰ συνοπτικὴ σκιαγραφία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πεγκύ.

Γεννήθηκε στὰ 1873, σ' ἓνα προάστειον τῆς 'Ορλεάνης. Ἡ μητέρα του πὸν χήρεψε λίγο μετὰ τῆς γέννησίν του, τὸν ἀνέθρεψε πλέκοντας κερέλες. Κι' ὁ ἴδιος τὴν βοηθοῦσε στὴν ἐργασία τῆς αὐτῆς.

Ἡ γενναία αὐτὴ προσωπικότητα πὸν ἀντιμετώπισε θαρραλέα τὴν χηρεία μὲ τὴν ἐργασία τῆς ἑως τὰ βαθειὰ γηρατειά της, ἦταν γιὰ τὸν Κάρολο μιὰ μεγάλη μορφή πὸν ἐδέσποζε στὴν παιδικὴ του ἡλικία. Καὶ ἡ ἐπίδρασί της ἐπάνω στὶς σκέψεις του ἦταν μεγάλη. Οἱ συμβουλές της γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ κακοὺς ἐργάτες, θὰ ἀποτελέ-

σουν ἀργότερα τὸν ἠθικὸ σοσιαλισμὸν του. Στὸ σχολεῖον ὁ Πεγκύ, ἀπὸ μικρὸς, παρουσίαζε δείγματα ἰδιοφυίας ἀλλὰ καὶ ἐξαιρετικῆς εὐθύτητος. Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τὸ ἀντιθησκευτικὸ κίνημα τὸ γνωστὸ μὲ τὸ ὄρον «λαϊκισμὸς» ἦταν σὲ πλήρη δρασί. Ὁ σταυρὸς εἶχεν ἐξαφανισθῆ ἀπὸ τὶς σχολικὰς τάξεις. Ἡ ἄσθη ἐπιστήμη κυριαρχοῦσε παντοῦ. Στὸ προάστειον, βέβαια, ὅπου κατοικοῦσε ὁ Πεγκύ, ἔδιναν ἔντονον τὸ θρησκευτικὸ χροῶμα τὰ μοναστήρια, τὰ ἐλεύθερα ἐκπαιδευτήρια, διάφορες ἀδελφότητες. Ὁ Χριστὸς διωγμένος ἀπὸ τὸ Δημόσιον Σχολεῖον περίμενε τοὺς μαθητὰς στὸ Κατηχητικὸ Σχολεῖον. Τὰ παιδιὰ εἶχαν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν ὀρθολογιστικὴν διδασκαλίαν τοῦ Σχολείου, κι' ἀπὸ τὸ ἄλλο τὴν Ἐκκλησίαν. Οἱ πρῶτες θρησκευτικὰς ἀναμνήσεις τοῦ Πεγκύ συνδέονται μὲ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Saint-Aignan. Ἐκεῖ, στὴ δεξιὰ πτέρυγα, γινόταν τὸ μάθημα τοῦ κατηχητικοῦ σχολείου, καὶ ὁ Κάρολος ἔμαθε θαυμάσια τὴν κατήχησίν του, πὸν ἔμελλε ν' ἀποτελέσῃ τὴ θεολογικὴ βᾶσιν τοῦ μελλοντικοῦ ἀπολογητοῦ. Ἀργότερα στὴ συγγραφικὴν του ἐργασίαν χρησιμοποιοῦσε συχνὰ τὸ βιβλιαράκι τῆς μικρῆς του κατηχήσεως.

Μετὰ τὸ Δημοτικόν, ὁ μικρὸς Κάρολος, ἐγγράφεται στὸ ἀνώτερον. Οἱ δάσκαλοι τοῦ εἶναι ἐνθουσιασμένοι μασὺ του. Ἐγγράφεται στὸ Λύκειον καὶ ἐπιτυγχάνει ἐπιχορήγησιν καὶ ὑποτροφίαν. Ἡ κλασσικὴ μόρφωσις τὸν μεθάει. Τὸ δράμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πὸν προβάλλει στ' ἀγαπητὰ του βιβλία τοὺς ἥρωας, τοὺς βασιλεῖς, τοὺς θεοὺς, τοὺς ποιητὰς, τὸν θαμπώνει. Οἱ ἐκθέσεις του διαβάζονται στὴν τάξιν ὡς ἐξαιρετικὰς. Ἐνας καθηγητὴς του ὁμολογοῦσε ὅτι διορθώνοντας τὶς ἐκθέσεις τοῦ Πεγκύ ἐδιδασκόταν ὁ ἴδιος ἀπ' αὐτὰς.

Οἱ σχολικὰς του ἐργασίαι παρουσιάζουν μιὰν ἔμπνευσιν καὶ μιὰν τέχνην σὲ σημεῖον

πὸν νὰ ἀμφιβάλλη κανεὶς γιὰ τὴν ἡλικία του.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἕνας καθηγητῆς «ἀσπρομάλλης καὶ σεβαστὸς» ἐδίδασκε στὸ σχολεῖο τοῦ Πεγκύ φιλοσοφία. Τοὺς ἐπαινοῦσε τὸν Victor Cousin γιὰ τὴν ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία του «γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ ὠραῖο καὶ γιὰ τὸ καλὸ». Ἡ διδασκαλία αὐτὴ ἱκανοποιοῦσε τὴν εὐθύτητα τοῦ μικροῦ Καρόλου, ἀλλὰ δὲν ἦταν ἀρεστὴ γιὰ νὰ γεμίσει τὸ κενὸ πὸν ὑπῆρχε μέσα του. Ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴ ἡ ἀρνητικὴ διδασκαλία τῆς ἐποχῆς ὑπερίσχυσε μέσα του καὶ ἔτσι ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν θρησκεία. Ὅ,τι ὅμως εἶναι ριζωμένον βαθειὰ στὸν χαρακτήρα του δὲν ἀλλάζει, καὶ αὐτὸ ἴσα-ἴσα θὰ τὸν βοηθήσῃ στὴν ἐπιστροφή.

★

Εἶναι εὐθύμος, ἀλλὰ ὄχι πολὺ ὀμιλητικός. Δύσκολα κάνει γνωριμίες. Εἶναι πάντα γεμάτος γόητρο. Ἡ ὑπεροχὴ του ἐκδηλώνεται παντοῦ, στὶς ψυχικὲς του ἀρετὲς περισσότερο ἀκόμη παρ' ὅ,τι στὶς σχολικὲς του ἐπιτυχίες. Εἶναι ὀλος θέλησι καὶ ὑπερηφάνεια, ἀλλὰ ἀπεχθάνεται τὴν ἐπαρση καὶ τὴ ματαιοδοξία πὸν ἀπαντᾷ στὸ δρόμο του. Τὰ γοατὰ του παρουσιάζουν ἀφθονὴ λεπτότητα καὶ εἰρωνεία. Ἡ σκέψι του εἶναι ἀγνή καὶ ἀδόλη καὶ τέτοια θὰ συνεχισθῇ στὸ τεράστιο ἔργο του, ὅπου καθὼς εἶπαν: «δὲν ὑπάρχει οὔτε μιὰ γραμμὴ πὸν θὰ δισταξέ κανεὶς νὰ τὴν παρουσιάσῃ σ' ἕνα κόριτσι 18 ἐτῶν». Ἀπεχθάνεται ἀκόμη τὸν ρομαντισμό, ἀλλὰ ὁ ἀντιρομαντισμὸς του δὲν εἶναι παρὰ ἀποστροφή πρὸς τὸ χυλωμένο ψέμμα, πρὸς τὴν κωμωδία καὶ τὴν ρητορεία, πρὸς τὸν δημαγωγικὸν αὐτὸν ὑπερθεματισμὸ πὸν καὶ ὁ λυρισμὸς τὸν ἔχει γνωρίσει. Ὁ Πεγκύ θέλει νάνα κανεὶς λυρικός, ἀλλ' ἐπάνω ἀπ' ὅλα θέλει νάνα ἀληθινός.

Στὰ 1891 φεύγει ἀπὸ τὴν Ὁρλεάνη καὶ ἐγγράφεται σὲ σχολὲς τοῦ Παρισιοῦ. Ὑστερὰ κατατάσσεται στὸ στρατό, ἀπ' ὅπου τὸ 1893 ἀπολύεται γιὰ νὰ συνεχίσῃ κατόπιν τὶς σπουδὲς του στὴ Σχολὴ Sainte Barbe. Ἐκεῖ γίνεται ἀρχηγὸς μιᾶς συντροφιάς πὸν σχηματίζεται γύρω του. Ἡ στρατιωτικὴ του πείρα τοῦ δίνει μεγαλύτερο κῆρος. Τὰ

ἀγνά του ἦθη, ἡ ἀδάμαστη ἐντιμότης του καὶ ἡ ἔλκυστικὴ φαντασία του ἦσαν ἀρετὲς γιὰ νὰ τοὺς συγκεντρῶσουν γύρω του. Ἡ ἐσωτερικὴ του ζωὴ ἀκτινοβολοῦσε. Ἐνας ἀπὸ τὴ συντροφιά, ὁ Baillet ἀπὸ τὴν Ὁρλεάνη, πιστὸς χριστιανός, συνδέεται μαζί του μὲ στενὴ φιλία.

Στὰ 1894 ἐπιτυγχάνει στὶς εἰσαγωγικὰς ἐξετάσεις τοῦ διδασκαλείου. Στὰ χρόνια αὐτὰ τοῦ διδασκαλείου ἀντικρούει τὴ δυστυχία καὶ ἀποκτᾷ πείρα διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη πὸν εἶχε ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Παίρνει τώρα ἀναρχικὰς ἰδέες καὶ ὀνειροπολεῖ τὴ θεραπεία τῆς ἀνθρωπότητος μὲ μιὰ λογικὴ καὶ ἀνοικτοδομητικὴ μεταρρύθμισι, ἀποκρούοντας τὴ χριστιανικὴ θεωρία τῆς καλλιτερεύσεως τοῦ ἀνθρώπου. Νομίζει ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς εἶναι δυὸ ἀσυμβίβαστα ἄκρα. Μ' ὅλα ταῦτα μαζί μὲ τὸν φίλο του Baillet καὶ τὴν ὀμάδα του σχηματίζει μιὰ φάλαγγα εἰποιίας ἐπισκέπτονται τὶς φτωχογειτονιὰς καὶ μοιράζον βιοηθικὰ βοηθήματα συγκεντρωμένα ἀπὸ φτωχικὰ βαλάντια ἢ λαχανικὰ πὸν τ' ἀγοράζουν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ τὰ μεταφέρουν οἱ ἴδιοι μὲ τὸ καρτσάκι. Ἡ χριστιανικὴ φιλανθρωπία ἀγγίζει πάντα τὴν καρδιά τοῦ Πεγκύ.

Οἱ πελοιδήσεις του στὸ κοινωνικὸ ζήτημα δὲν εἶναι ὅμοιες μὲ τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς. Δὲν ἀπεχθάνεται τὴ φτώχεια, οὔτε εὐχεται τὸν πλοῦτο καὶ τὴν ἄνεσι. Ἀντίθετα, θεωρεῖ τὴ φτώχεια ἀναγκαία γιὰ νὰ συγκρατηθῇ ὁ ἄνθρωπος σὲ μιὰ γοαμὴ καθαρότητα καὶ μεγαλείου. Ἀλλὰ βάζει ἕνα ὄριο: τὴν ἐξασφάλισι τοῦ ἐλαχίστου ὀρίου συντηρήσεως. Τὴ δυστυχία τὴ θεωρεῖ κόλασι, πὸν ἂν θέλουν οἱ ἄνθρωποι μποροῦν νὰ τὴν καταργήσουν. Δὲν θέλει τὴν ἀριθμητικὴ δικαιοσύνη, ἀλλὰ τὴν ἀπ-ἀλλαγὴ τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν ἀφόρητη κατάστασι τὴν κάθε ἄλλο παρὰ ἀναπόφευκτη, νὰ συνυπάρχῃ δηλαδὴ τὴ δυστυχία μὲ τὴν καλοπέρασι. Χτυπάει τὴν κοινωνία πὸν περιφρονεῖ τὴν ἀνθρώπινη ἰδιότητα καὶ δίνει τὸ παράδειγμα τοῦ ἐξευτελισμοῦ μὲ τὰ χαμηλὰ πάθη, τὴν ἀπληστία, τὴν λατρεία τῶν ἀπολαύσεων, τὸν δίχως ὄρια συναγωνισμὸ, τὸ ψέμμα, τὴ διπλοπροσωπία,

πὸν παραμορφώνουν τὸ πνεῦμα ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα. Χαρακτηρίζει διεφθαρμένα τὰ κοινωνικά στρώματα πὸν προτιμοῦν τὶς ἰδιοτροπίες τοῦ καταναλωτοῦ καὶ ὄχι τὴν ὑγεία τοῦ ἐργαζομένου, πὸν προτιμοῦν τὸ χροῖμα καὶ ὄχι τὴ ζωὴ καὶ τὴν ἀλήθεια.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1896 πεθαίνει ὁ ἀδελφικός του φίλος Μπωντονέν. Τὸ χτύπημα αὐτὸ ἔκανε μεγάλη αἰσθησιὸν στὸν Πηγύ. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ ἴδιου χρόνου γυρίζει στὴν Ὀρλεάνη, ζητώντας ἕνα ἀγνὸ καὶ πλούσιον σὲ δξυγόνον ἀέρα, γιὰ ν' ἀναπολήσῃ τὴν «Jeanne D' Arc», πὸν ἐτελείωσε τὸ γράμματό της τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἐπομένου χρόνου 1897. Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1897 παρὰ τὴ θέλησιν τῆς μητέρας του κάνει πολιτικὸ γάμο μετὰ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πεθαμένου φίλου του Σαρλόττα Μπωντονέν, ἀπὸ οἰκογένεια μετ' ἀντιρροσηκεντρικῆς πεποιθήσεως. Τὴν προικὰ του—40.000 φράγκα—τὴν βαρυσφύρει στὴν ἰδρυσιὸν ἐνὸς ἐκδοτικοῦ οἴκου. Ξεσπάει ἡ ὑπόθεσις Ντρεῦφους καὶ ὁ Πηγύ γίνεται ἀπὸ τοὺς πρώτους ντρεῦφικός ἀπὸ εὐθύτητα ψυχῆς.

Ὁ Πηγύ εἶναι ἕνας ἀπειθαρχος σοσιαλιστής. Θέλει νὰ διορθώσῃ τὰ σφάλματα ὄχι τόσο τῶν ἀντιπάλων του ὅσο τῶν ὁμοιδεατῶν του. Κι' ἀντιλαμβάνεται ὅτι ἡ χειραφέτησι τοῦ λαοῦ, πὸν ἐπαγγέλλεται ὁ σοσιαλισμός, δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὸ ἐπίπεδον πὸν παρασκευάζει τὴν προσωπικὴν ἐπιτυχία τῶν ἀρχηγῶν, ὅτι ἡ πάλιν γίνεται γιὰ τὴ δόξα καὶ τὴν ἐξουσία. Αὐτός, ἀκόμη, δὲν ἔχει τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ κοπαδιοῦ, θέλει τὴν ἐλεύθερον συζήτησιν καὶ τὸν ἀπόλυτον σεβασμὸν τῆς γνώμης. Ἡ ἐπαγγελία τῆς δικτατορίας τοῦ προλεταριάτου τὸν ἀποκαρδιώνει. Τοὺς διανοουμένους σοσιαλιστάς πὸν αὐτοτιτλοφοροῦνται «πολιτικοὶ ἡγέται», τοὺς χαρακτηρίζει ἀρριβίστες ἀστούς «ποὺ ἐφεῦραν τὸν σαμποτάζ, πὸν κήρυσαν τὴν ἀποστασία ἀπὸ τὴν ἐργασία καὶ τὸ ἐργαλεῖον καὶ τύφλωσαν τοὺς μικροὺς μετὰ τὸ μίσος καὶ τὸν ἀρριβισμό». Κι' ἔτσι ὁ Πηγύ ἀρχίζει νὰ προτιμᾷ τὴν ἀστικὴν δημοκρατίαν, πὸν τὰ ἦθη τῆς τὰ βρῖσκει λιγώτερον διεφθαρμένα ἀπ' ὅ,τι κινδυνεύουν νὰ εἶναι τὰ ἦθη μιᾶς σοσιαλιστικῆς δημοκρατίας.

Τὸ βιβλιοπωλεῖον δὲν μπόρεσε νὰ σταθῇ

ὡς ἐπιχείρησι. Ἐκεῖ ἐξεδόθησαν οἱ πρώτες ἐργασίας τοῦ Πηγύ (Jeanne D' Arc, ὁ διάλογος τῆς ἀρμονικῆς πολιτείας), δύο μυθιστορήματα τῶν Tharaud, τρία δοῦματα τοῦ P. Rollán καὶ ἡ σοσιαλιστικὴ δρᾶσι τοῦ Ζωρές. Ἀλλὰ ἡ κυκλοφορία τῶν ἐκδόσεων του ἦταν μικρὴ, πολλὰς φορὰς ἐλαχίστη, καὶ ἔτσι τὸ κεφάλαιον γρήγορα ἔσδεύθηκε. Ἡ χρεωκοπία ἀπειλοῦσε. Οἱ σοσιαλισταὶ μπῆκαν στὴ μέση καὶ ἔτσι ἰδρύθηκε ἡ νέα βιβλιομετρορικὴ ἐκδοτικὴ ἐταιρεία, μετὰ πέντε διευθυντάς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους ἦταν καὶ ὁ Λεὼν Μπλούμ. Ὁ Πηγύ ἔγινε ἕνα εἶδος ἐμμίσθου διευθυντοῦ. Ἡ νέα ὁμολογία αὐτῆς θέσεως του, μετὰ τὴν κηδεμονίαν, δὲν τὸν ἐνθουσίασε. Σὲ λίγο διεφάνηκε καὶ ἀπεχώρησε. Ἦθελε ἄλλωστε νὰ πραγματοποιήσῃ τὸ παλὸν του ὄνειρον: νὰ ἐκδώσῃ τὴν ἐφημερίδα τῆς ἀλήθειας. Ἐτσι σὲ λίγο ἐξέδιδε τὸ πρῶτον του «Γετροάδιον τοῦ 15η-μέρου». Ἐδεῖξε μεγάλον ζῆλον γιὰ τὴν τυπογραφικὴν τελειοποίησιν τοῦ περιοδικοῦ του. Ἐπέβλεπε στὴ στοιχειοθέτησιν, δουλεύοντας ὁ ἴδιος σὰν ἀληθινὸς μαθητευόμενος τυπογράφος. Ἐλάτρευε αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν τῆς χειρωνακτικῆς ἐργασίας καὶ τῆς σκέψεως πὸν συμβολίζει ἡ τυπογραφία. Ἦταν φοβερὰ ἀπαιτητικός, ἀλλ' οἱ ἐργάται ἐκτιμοῦσαν ἰδιαίτερα τὴν ὑπόληψιν πὸν εἶχε γιὰ τὴν τέχνην τους. Γι' αὐτὸ μπόρεσε νὰ πῇ κανεὶς ὅτι τὰ «Γετροάδια τοῦ 15η-μέρου» λογαριαζόνταν σὰν ἕνα ἔργον σπάνιον, σὰν ἕνα μνημεῖον τῶν Γαλλικῶν ἐκδόσεων. Κυκλοφοροῦσαν σὲ 2.800 διαλεχτὰ πρόσωπα πὸν ἀποτελοῦσαν μιὰ πνευματικὴ οἰκογένειαν.

Τὰ περιεχόμενα τῶν φύλλων αὐτῶν ἦταν γραμμένα τὶς περισσότερες φορὰς ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Πηγύ. Πολλὰς φορὰς ἐδημοσίευσεν ἀπαντήσεις τάχα πρὸς ἕνα φανταστικὸν πρόσωπον. Στὴν ἀρθρογραφίαν του ἔκανε πολιτικὴν συζήτησιν. Ἐκεῖ ὅμως πὸν ἦταν ἀκατάβλητος ἦταν ἡ ἠθικὴ συζήτησις καὶ ἡ τέχνην του νὰ ἀνηρώνη ἀμέσως κάθε πρόβλημα σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδον.

Στὴν περίοδον αὐτὴν ὁ Πηγύ ἀντιμετώπισεν τεράστιες ὑλικὰς δυσκολίας, φιλολογικὰς ἀπογοητεύσεις, κρίσεις ψυχῆς καὶ φιλικὰς ρήξεις. Πραγματικὰ εἶχε τόσας δυσχερεῖας ὅσες καὶ φιλίες. Ρῆξι μετὰ τὸν

Ζωρές, με τὸν Μαριταίν, με τὸν Ψυχάρη.

Οἱ ιδέες του ἐξελισσονται. Δὲν πιστεύει ὅτι ἡ ἐπιστήμη θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ ἐξαντλήσῃ τὴ μεταφυσική, οὔτε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴ συνείδησι. Αὐτὸς ὁ ἐπαναστάτης, ἀντιδρᾶ στὶς ἐπιτηδευμένες θεωρίες τοῦ Ταιπε καὶ τοῦ Renan. Ὅταν στὰ 1900 ἄρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὰ «Τετράδιά» του, δὲν παραδεχόταν τὸν ἐπιφανειακὸ ὕλισμὸν σὰν ἓνα ἄλλο Εὐαγγέλιον, ποὺ ἰσχυρίζεται ὅτι ἐξηγεῖ τὸ πᾶν με αὐτὸ τὸ ὑπέρατο ἄγνωστο ποὺ λέγεται «Τ λ η». Ἀρνείται ὅτι ἡ ὕλη μπορεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸ πᾶν στὸν κόσμον. Θεωρεῖ ἀπαράδεκτες τὶς συμβιβαστικότητες τῶν ἰδεαλιστῶν καὶ τῶν κοινωνιολόγων τῆς ἐποχῆς του, τὴν προσπάθειαν νὰ ὑποκατασταθῇ ἡ ἐπιστήμη στὴ θέσι τῆς θρησκείας καὶ νὰ ἐξηγηθοῦν τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἀκόμη κ' ἡ ἠθικὴ καὶ ἡ θρησκεία, σὰν κοινωνικὰς ἐκδηλώσεις.

Σ' αὐτὸ τὸ κρίσιμον σημεῖο τῆς ψυχικῆς ἀνησυχίας τοῦ Πηγκύ ἐρχεται ἡ φιλοσοφία τοῦ Μπερξὸν νὰ θεριμῇ τὴν καρδιά του. «Ὁ Μπερξονισμὸς—γράφει κάπου—εἶναι στὴ βάσι του μιὰ προσπάθεια ποὺ ὀδηγεῖ τὸν νοῦ ν' ἀγκαλιάσῃ τὴν πραγματικότητα». Καὶ στὴν Μπερξονικὴ γραμμὴ σὰν ὑποπροῖον βρῖσκει τὴν πνευματικότητα, γιατί ἡ φιλοσοφία αὐτὴ, ἐνῶ δίνει τὴν ἐλευθερία στὰς πνευματικὰς δυνάμεις, ἀποκλείει τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεθόδων τῆς διανοητικῆς κριτικῆς στὰ φαινόμενα τῆς πίστεως.

Ὁ δρόμος τοῦ Πηγκύ πρὸς τὴ θρησκευτικὴ λύσι ἀνοιγόταν πιά ἐλεύθερος μπροστά του. Ἔτσι λίγο-λίγο ἔκλινε πρὸς τὴν πίστι. Ἄλλὰ σ' αὐτὸ τὸν ἐβοήθησαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι διανοούμενοι τῆς ἐποχῆς του, ὅπως ὁ Boutroux, ὁ Henri Poincaré, ὁ Emerson, ὁ Claudel κ. ἄ. καθὼς καὶ προσωπικὰς ἐπιδράσεις φίλων του χριστιανῶν ὅπως ὁ Bailet ποὺ τὸν ἀπασχολοῦσε ἰδιαιτέρα ἡ ἐπιστροφή τοῦ Πηγκύ, οἱ ἀδελφοὶ Thagaud καὶ ἄλλοι. Σ' αὐτὸ συνέβαλαν ἐπίσης καὶ διάφορα ἀτομικὰ περιστατικὰ τοῦ Πηγκύ, ὅπως ἡ ἀρρώστεια του, μιὰ σοβαρὴ ἐσωτερικὴ κρίσι καθὼς καὶ οἱ σποραδικὰς ἐπισκέψεις τοῦ Ἰωσήφ Λόττ, τοῦ πιὸ ἀγαπημένου συντρόφου τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ζωῆς του, στὸν ὁποῖο στὰ 1908 ἐμίλησε γιὰ τὴν ἐπιστροφή του στὴν

πίστι. Ἴδου τί γράφει ὁ ἴδιος ὁ Λόττ: «Κάθε Σεπτέμβριον ἐπισκεπτόμουν τὸν Πηγκύ. Στὰ 1908 τὸν εὗρηκα στὸ κρεβάτι. Ἡ ὑπερβολικὴ κούρασι 12 ἐτῶν ἐργασίας τὸν εἶχε καταβάλει. Μοῦ μίλησε γιὰ τὴν ἀγωνία του, γιὰ τὴ δίψα του γιὰ ἀνάπαυσι. Ἐπιθυμοῦσε μιὰ θέσι σ' ἐπαρχιακὸ Γυμνάσιο ὅπου θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ ἐκεῖνο ποῦχε μέσα του... Καὶ μιὰ στιγμὴ ἀνασηκώθηκε στὸν ἀγκῶνα του καὶ με τὰ μάτια πλημμυρισμένα ἀπὸ δάκρυα ὡμολόγησε: Δὲν σοῦ τὰ εἶπα δια... Ξαναβρήκα τὴν πίστι. Εἶμαι χριστιανός».

★

Ὁ Χριστιανισμὸς ἄσκησε ἐπίδρασι στὸν σοσιαλισμὸ τοῦ Πηγκύ, ἀλλὰ κ' ὁ σοσιαλισμὸς του, μπορούμε νὰ ποῦμε, τὸν ἔκανε χριστιανό. Πολλοὶ μάλιστα ἔφθασαν νὰ δεχθοῦν ὅτι οἱ σοσιαλιστικὰς του ιδέες δὲν ἦταν παρὰ καμουφλαρισμένους Χριστιανισμὸς.

Ἦώρα ὁ χριστιανὸς Πηγκύ καταπιάνεται πάλι με τὸ θέμα τῆς Jeanne D' Arc καὶ γράφει ἓνα καινούργιον δράμα, προχωρῶντας ἀπὸ τὴν ἡρωίδα στὴν ἀγία.

Οἱ νέες του ἀντιλήψεις ἐπιδρῶν στὶς παλιὰς του κοινωνικὰς πεποιθήσεις. Αὐτὸς ὁ ἀναρχικὸς ἀντιμιλιταριστὴς μεταβάλλεται σὲ ἐνθουσιώδη πατριώτη, γιατί προβλέπει σὰν ἀναπόφευκτο τὸν πόλεμον μετὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1905. Τραβάει τὸ σπαθί γιὰ νὰ προσπατεύσῃ τὴν εἰρήνην. Θεωρεῖ τὴν πατρίδα τὸ πιὸ ἐπείγον, τὸ πλησιέστερον καὶ τὸ πιὸ πραγματικὸ καθήκον. Τὸν διεθνισμὸ τὸν νοιώθει σὰν μιὰ χιμαιρικὴ ὄνειροπόλησι, τελείως μακρὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Τὴ σύγχρονον ἐποχὴ τὴν βλέπει σὰν τὴν βασιλείαν τοῦ χρήματος. Τοῦ χρήματος ποὺ τὰ μολύνει δια: Πολιτικῆ, ἐκπαίδευσι, τέχνη. Τὴν ἔλλειψιν τοῦ ἠθικοῦ προσανατολισμοῦ τὴν ἀποδίδει στὴ μηχανιστικὴ πρόοδος, ποὺ κατήντησε τὸν τεχνίτη σὰν ἓνα μέρος τῆς μηχανῆς, παίροντας τὴν ψυχὴν του.

Μετὰ τὴ θρησκευτικὴ κρίσι καὶ τὴν ἐπιστροφή του στὸν Χριστιανισμὸ, ὁ Πηγκύ, κατὰ τὰ ἔτη 1910 ἕως 1914 σημειώνει μιὰ θριαμβευτικὴ ποιητικὴ παραγωγή. Ἐγρα-

φε αδιάκοπα όπως τρέχει ένα ποτάμι, με την επιμονή του καλού έργατη. Έργα της περιόδου αυτής είναι ο «Νάρθηκας», ή «Εύα», τα «Μυστήρια», ή «Αγία Γενεθιέ-θη» και άλλα.

Και όμως η ζωή του στα τελευταία αυτά χρόνια του βίου του ήταν γεμάτη δυσκολίες. Τα «Τετράδια» του αντιμετωπίζουν συνεχείς κρίσεις κυκλοφορίας. Ο θρησκευτικός του μάλιστα προσανατολισμός μέσα στο άρνητικό πνεύμα της εποχής εκείνης, δεν έφρόκετο να του δώσει καμιά ύλική ενίσχυση. Εκείνος όμως αντιδρούσε με ήρωισμό. Έξακολούθησε να εργάζεται με τον ίδιο ρυθμό, λές και η κόουρασι τον ένέπνεε.

Στις δυσκολίες του προστίθεται και η αρρώστεια. Υποφέρει από το στομάχι του και το σπλάχνι, δεν παραπονείται όμως. Ο πόνος τον κυκλώνει από όλες τις μεριές: Χρηματικές δυσκολίες, οικογενειακά δράματα, αρρώστεια... Στο βιβλίο του Jean Coste γράφει ότι ο πόνος μετριέται με την ικανότητα του να τον ύπομένη κανείς και όχι με την σοβαρότητα των αιτιών.

Στά 1904 ο Μαριταίν παρουσίασε τον Πεγκύ στην μητέρα του. Η γυναίκα αυτή τον συνεπάθησε, έγινε η μεγαλύτερη αδελφή του και η εδεργέτισ του, γιατί με τις οικονομίες της έσωσε πολλές φορές τα «Τετράδια» και σε πολλά άλλα σημαντικότερα ζητήματα της ζωής του του παραστάθηκε, όπως άλλωστε κι' ο Μαριταίν.

Με την κήρυξη του πολέμου του 1914 ο Πεγκύ ένιωθε ότι έφθασε σε μιάν ιστορική χρονολογία. Αισθανόταν ότι πλησίαζε ο θάνατός του: "Ίσως, άλλ' όπως και να ναι, καμμία άγωνία δεν τον βγάξει από την γαλήνη του. Στο ποιητικό του έργο «Εύα», με προφητικούς στίχους έξυμνει τη θυσία.

Στις 4 Αύγουστου φορώντας τη στολή του άνθυπολοχαγού, φεύγει για τη μονάδα του, στο Μέτς. "Έξη χιλιόμετρα παρέκει βρίσκονται οι Γερμανοί. Κι' ύστερα αρχίζει η όπισθοχώρηση, με την άτέλειωτη συνοδεία των προσφύγων. Στις 30 Αύγουστου παίρνει μέρος για πρώτη φορά στη μάχη του Άρμανκούφ. Ο Πεγκύ δεν κλονίζεται από τις όδιδες. Οι Γάλλοι όλοένα συμπύσσονται. Τέλος φθάνουν στο Βιζρούά, 22

χιλιόμετρα έξω από το Παρίσι. Εκεί είναι η τελευταία στάσι, ή εσχάτη προσπάθεια και ή διαταγή να πεθάνουν επί τόπου. Ο Μάρνης κυλάει παρέκει. Στις 5 Σεπτεμβρίου το άπόγευμα γίνεται σύγκρουσι στο Πυισιέ. Ο Πεγκύ όρθιος παραγγέλλει στους άνδρες του: «Προφυλαχθήτε και πυροβολείτε»—Οί άνδρες του φωνάζουν: «Σκοτώθηκε ο ύπολοχαγός». Και εκείνος άπαντά:—«Πυροβολείτε αδιάκοπα». Τόν παρακαλούν να προφυλαχθί. Η άπάντησί του είναι:

«Πυροβολείτε, πυροβολείτε...».

Η σφαίρα τον έχτύπησε ακριβώς στο μέτωπο.

★

Ο Πεγκύ ήταν ένα οδηγητικό πνεύμα, γι' αυτό δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη μορφή του ποιήματός του. Κυρίως τον ένδιέφερε το ήθικό και κοινωνικό κήρυγμα. Κι' έλεγε ότι εκάθε δύναμι που δίνεται σ' ένα έργο τέχνης, είναι μιá δύναμι που την κλέβουμε άπ' την κοινωνική δράσι.

Οί στίχοι του που ακολουθούν ο ένας τον άλλον σάν κέντημα ή σάν στρατός που παρελαίνει, έχουν ένα προσανατολισμό: προς έναν νέον κόσμο, όπου θα βασιλείη ή δικαιοσύνη και ή άγάπη.

Την ποιήσί του την χαρακτηρίζουν οι πιο αντίθετες εκδηλώσεις: ή φαντασία συμβαδίζει με την επανάληψη και ή λάμψη έν-αλλάσσεται με τον άργό ρυθμό. Τα ποιήματά του είναι γεμάτα από όμολογίες και από πορτραίτα του έαυτού του που παρ' όλη τους την πρωτοφανή συντομία, έχουν ένα τεράστιο βάθος. Την ποιήσί του την διαποτίζει άκόμη μιá έντονη πνευματικότης. Με θαυμαστή εύχέρεια άραδιάζει εκατοντάδες στίχους χωρίς καμμία διακοπή. Κι' είναι ίσως μετά τον Ούγκω ό πιο εμπνευσμένος ποιητής. Τα άλληλάλληλα τετράστιχά του τα διακρίνει το επαναληπτικό ύψος, ή ρητορική σκέψη και ή στιχουργική έξαρσι. Πολλές φορές ή ποιητική μέθη που τον κατέχει τον κάνει να ξεχνιέται στον ρυθμό, κι' έτσι ο συλλογισμός του χαλαρώνει. Η ποιήσί του όμως έχει πάντα το μεγαλεπήβολο σκοπό της: προετοιμάζει μιá τεράστια σταυροφορία κατά της κατω-

τερότητας και τῆς ἀπιστίας, προβάλλοντας τὴν εἰκόνα τοῦ μεγαλείου. Τ' ὄνειρό του εἶναι νὰ γιατρέψῃ τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀπελπισία ποὺ τοῦ ἐμπνέει ὁ ἐσωτερικὸς διχασμὸς καὶ ὁ σκεπτικισμὸς.

Ὁ Πεγκύ, βέβαια, δὲν ὠλοκλήρωσε μέσα του τὸν πιστὸ χριστιανό. Κι' ὅμως καὶ τὸ μέρος ἀκόμη τοῦ δρόμου πρὸς τὴν χριστιανικὴ λύτρωσι ποὺ μπόρεσε νὰ διατρέξῃ ἔδειξε φανεροὺς τοὺς καρπούς του στὴ ζωὴ του, μὲ τὸ κουράγιο καὶ τὴ δύναμι, ἀλλὰ

καὶ στὸ ἔργο του, μὲ τὸν ἀγῶνα γιὰ ψυχικὴ ἀνάτασι. Κι' εἶναι ἀκόμη ὁ Πεγκύ ἕνα παράδειγμα, κοντὰ στὰ τόσα ἄλλα, πὼς ἡ πνευματικὴ δίψα τοῦ ἀνθρώπου μὲ ὁποιαδήποτε φιλοσοφικὴ θεωρία μένει ἀνικανοποίητη κι' ὅτι μόνον ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια κατορθώνει νὰ δροσίσι τὴ φρυγμένη ἀνθρώπινη ψυχὴ, τὴν ταλαιπωρημένη ἀπὸ τὴν ἐναγῶνια ἐνατένισι.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Ξ Η Μ Ε Ρ Ω Σ Ε

Πέρασ' ἡ νύχτα
πέρασε.

Ξημέρωσε
καὶ τέλειωσε
τοῦ πόνου ἡ μαύρη νύχτα.

Κι' ἦρθε τὸ φῶς
τὸ λαμπερὸ καθάριο φῶς
ποὺ μόνη μ' εἶχε ἀφήσει
ἀπὸ βραδὶς
κι' εἶχε βιαστῆ, νωρίς-νωρίς
νὰ μ' ἀποχαιρετήσῃ.

"Ὁμορφο πρωϊνό!
χαρᾶς φτερά.
Στὸ φωτεινὸ οὐρανὸ
ἴσια στὸν οὐρανό.

Καινούργια μέρα γαλανή.
Καινούργια μέρα λαμπρινή.
"Ἄκου ἀπὸ πέρα
ποὺ φέρνει τ' ἀγέρα τὸ χάδι
τραγοῦδι πουλιῶν,
μουσικὴ μακρυνή.

Πές πὼς εἶσαι.
Κι' ἄς μὴν εἰσ' ἀκόμα τώρα.
Μὰ θὰ γίνῃς μίαν αὐγὴ
κάποτε—δὲν ξέρω πότε—
μιά δροσδλούστη πηγὴ—ἀνθοφόρα.

Καὶ λουλουδίζει ἀνθούς καὶ κρίνα
ἢ γῆ.

Ποῦ πῆγαν τὰ σκοτάδια 'κεῖνα,
τῆς νύχτας ἡ φρικτὴ σιγὴ,
οἱ φόβοι, ἡ θλίψη;
Πέρασαν
φύγαν μακριὰ
πολὸ μακριὰ μου.

Φύγαν ἐκεῖνα κι' ἦρθε τὸ φῶς.
Κι' ἔγινε μέσα μου χαρὰ
κι' ἕνα κομμάτι τ' οὐρανοῦ
γίνῃκε μέσα στὴν καρδιά μου.

"Ἐλα
καὶ τραγοῦδησέ το τώρα
τῆς χαρᾶς σου τὸ τραγοῦδι.
Πές πὼς εἶσαι
ἕνα τόσο δά λουλουδι.
Πές πὼς εἶσαι
τ' ἀνθοπέταλο ἐνὸς ρόδου
καὶ πὼς εἰσ' ἔν' ἀγγελουδι.
Καὶ πὼς εἰσ' ἐσὺ τὸ ἴδιο
τῆς ἀγάπης τὸ τραγοῦδι.

ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ(*)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΜΙΑ ΣΟΦΙΤΑ ΠΟΥ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ ΚΑΙ ΥΨΩΝΕΤΑΙ

Ἡ Μαργαρίτα σήκωσε τὴ θρογμένη πετσέτα ἀπὸ τὸ γυμνὸ χέρι τοῦ ἀδερφοῦ της καὶ τὴν ἔριξε στὴ λεκάνη μὲ τὸ ζεστὸ νερό.

—Λίγο μασσαῖ τώρα, εἶπε.

Ἀκούμησε τὴ λεκάνη σὲ μιὰ καρέκλα, κάθησε στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ κι' ἄρχισε νὰ κάνει ἓνα ἐλαφρὸ μασσαῖ στὸ χτυπημένο χέρι.

Ὁ Δημήτρης, ξαπλωμένος στὸ κρεβάτι ἀνάσκελα, μὲ τὰ μαλλιά ἀνακατωμένα, μὲ γυμνὸ τὸ στήθος, ἄφηνε τὴν ἀδερφή του νὰ ζυμώνει μαλακά κι' ἐπιδέξια τὸ χέρι του, κι' ἔμεινε νὰ τὴν κοιτάζει χαμογελαστά.

—Πονᾷς; τὸν ρώτησε ἐκείνη.

—Πολὺ λίγο.

Ὁ πατέρας καθόταν πρὸ πέρα, κοντὰ στὸ παράθυρο καὶ διάβαζε κάποιον βιβλίο.

Ὁ Δημήτρης ἔγνεψε στὴν ἀδερφή του νὰ σκύψει.

—Πρέπει νὰ πάω ἐπάνω σὲ λίγο, τῆς εἶπε ψιθυριστά.

—Θὰ μπορέσεις;

—Θὰ μπορέσω.

—Δὲ θὰ ὑποψιαστεὶ ὁ πατέρας;

—Νὰ πῆς πὼς δὲν ἔχει τίποτε τὸ χέρι.

Τοῦ ἔγνεψε «ναί». Πῆρε ἔκφραση γελαστή, ἀνακάτεψε χαϊδευτικά τὰ μαλλιά τοῦ ἀδερφοῦ της καὶ εἶπε χαρούμενα:

—Ἐν τάξει!... Τώρα μπορεῖς καὶ νὰ σηκωθείς. Θὰ σοῦ κάμω μόνο ἓνα ἐπίδεσμο, καὶ θὰ εἶσαι ἔτοιμος νὰ βγεῖς κι' ἔξω ἂν θέλεις.

—Μπᾶ! ποῦ νὰ πάω; εἶπε ἐκεῖνος. Μόνο νὰ κινηθῶ λιγάκι μέσα στὸ σπῆτι. (Καὶ τῆς ἔκλεισε πονηρὰ τὸ μάτι).

Ἡ Μαργαρίτα πῆρε τὴ λεκάνη καὶ δγγῆκε.

Ὁ Δημήτρης ἄπλωσε πρὸ ἀναπαικτικὰ τὸ πονεμένο χέρι στὸ κρεβάτι, βόλεψε πρὸ ἄνετα τὸ κεφάλι του στὸ μαξιλάρι κι' ἔμεινε σιωπηλός.

Ὁ γέρος κρατοῦσε ἀκόμη τὸ βιβλίο καὶ διάβαζε.

—Θὰ πᾶς ἀπάνω; ρώτησε ἤσυχα, χωρὶς νὰ σηκώσει τὰ μάτια ἀπὸ τὸ βιβλίο.

Ὁ Δημήτρης ξαφνιασθήκε.

—Ναί, πατέρα... Εἶμαι πολὺ καλά. Δὲ θὰ μὲ πειράξει.

—Θὰ ῥθοῦν κι' οἱ ἄλλοι;

Ὁ γιὸς του ἔμεινε νὰ τὸν κοιτάζει μὲ ἀνήσυχη ἀπορία.

—Ναί, εἶπε ἔπειτα ἀπὸ μικρὸ δισταγμὸ.

Μικρὴ σιωπή.

—Πρέπει νὰ προσέχετε. Ὅσο ἤσατε μόνο οἱ παλιοὶ φίλοι, θὰ ἦταν δύσκολο νὰ σᾶς ὑποψιαστοῦν. Τώρα ὅμως γινῆκατε πολλοί. Καὶ εἶναι ἐπικίνδυνο.

Ὁ Δημήτρης ἀνασηκώθηκε κι' ἔμεινε νὰ κοιτάζει τὸν πατέρα του.

—Πατέρα, καταλάβατε πὼς...

—Ναί.

Μικρὴ σιωπή.

—Ἐλπίζω, πατέρα, νὰ μὴν εἴσατε δυσσρεστημένοι.

—Εἶμαι. Ἐπειδὴ δὲ μοῦ δείξατε ἐμπιστοσύνη ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Τὰ μάτια τοῦ Δημήτρη φωτίστηκαν.

—Ὅχι! Ὅχι! Κάθε ἄλλο! Ὅλοι μιλοῦν γιὰ σᾶς μὲ τόσο σεβασμὸ, μὲ τόση ἐκτίμηση! Εἶπαμε μόνο νὰ μαζευτοῦμε πρῶτα μερικοί, κάτι νὰ μποροῦμε νὰ κάμουμε, κι' ὕστερα νὰ σᾶς τὸ πούμε.

—Εἴσατε πολλοί;

(*) Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο.

—Καμμιά δεκαριά. Μὰ εἶναι κι' ἄλλες ομάδες. Ὅλο καὶ φουντώνουν, πατέρα!

—Ἐχετε ἐπαφή;

—Ὅχι ἀκόμα. Μὰ καὶ χωρὶς νὰ συνεννοηθοῦμε, κάνουμε τὴν ἴδια δουλειά. Πολλὲς φορές βρισκόμαστε στὸ ἴδιο μέρος, σὰ νὰ πήραμε τὴν ἴδια διαταγή, καὶ βοηθάει ἢ μιὰ ομάδα τὴν ἄλλη, χωρὶς νὰ γνωρίζομαστε.

Ὁ κ. Ἀκριβὸς ἔμεινε μερικὲς στιγμὲς συλλογισμένος.

—Πρέπει νὰ οργανωθῆτε, εἰπε. Χωρὶς ὀργάνωση, δὲ θὰ κάμετε τίποτε.

—Βοηθήστε μας, πατέρα! φώναξε ὁ Δημήτρης.

—Καὶ προσοχή. Χρειάζεται μεγάλη προσοχή. Νά! Κάνετε τώρα ἓνα ἄλλο λάθος. (Σώπασε μιὰ στιγμὴ, κι' ὕστερα, ἤσυχα καὶ σοβαρά): Ὁ νέος σας φίλος δὲν πρέπει νὰ πολυθαίνει.

Ὁ Δημήτρης γύρισε στὸν πατέρα του μὲ ἀνησυχία κι' ἔμεινε δισταχτικός, φαίνονταν μὴ ξέρει τί νὰ πεῖ.

—Συχωρέστε μας, πατέρα. Μιὰ καὶ δὲν σὰς εἶχαμε μιλήσει γιὰ τὴν ομάδα μας, νομίσαμε πὼς δὲν ἔπρεπε νὰ σὰς ποῦμε καὶ γι' αὐτό.

—Μένει στὴ σοφίτα;

—Ναί. Τώρα πρέπει πιά νὰ τὸν γνωρίσετε. Θὰ δῆτε τί θαυμάσιος ἄνθρωπος εἶναι.

—Δὲ φτάνει. Πρέπει νὰ εἶναι καὶ προσεχτικός. Δὲν εἶναι μόνο ἡ προφορά του, εἶναι κι' ἡ φάτσα του.

Μπήκε ἡ Μαργαρίτα. Ὁ Δημήτρης κάθισε στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ, κι' ἐκείνη ἄρχισε νὰ τοῦ φτιάχνει τὸν ἐπίδεσμο. Ὁ πατέρας ξαναγύρισε στὸ βιβλίο του.

—Πέρασε ὁ Νίκος, νὰ δεῖ πὼς εἶσαι, εἰπε ἡ Μαργαρίτα (δείχνοντάς του μὲ τὴ ματιὰ πὼς ὁ Νίκος πῆγε ἀπάνω). Ἔμαθε πὼς θὰ τοὺς ἀφήσουν. (Καὶ σὲ λίγο): Μόνο πού... (Σταμάτησε).

—Μόνο πού; ρώτησε μὲ ἀνησυχία ὁ Δημήτρης.

—Φαίνεται πὼς τοὺς χτύπησαν.

—Οἱ ἄνδρoι! φώναξε ὁ Δημήτρης. Θὰ μᾶς τὸ πληρώσουν!

Σηκώθηκε καὶ στάθηκε σκοτεινὸς καὶ σιωπηλός. Ὅποτερα γύρισε στὸν πατέρα

του.

—Πατέρα! εἰπε μὲ φωνὴ ἔντονη. Αὐτὸ τὸν μπάτσο πού σὰς ἔδωσαν σήμερα θὰ μοῦ τὸν πληρώσουν ἑκατὸ φορές, χίλιες φορές! Κι' ὅ,τι ἔκαμαν στὸν Τάσο, ὅ,τι ἔκαμαν στ' ἄλλα μας ἀδέρφια, θὰ τὸ πάροουμε πίσω, σὰς τ' ὀρκίζομαι!

Ὁ κ. Ἀκριβὸς ἤρθε κοντά του κι' ἔβαλε τὸ χέρι στὸν ὄμο του.

—Ἐκείνο πού πρέπει νὰ πάρουμε πίσω, εἰπε ἤσυχα καὶ σοβαρά, εἶναι ἡ ἐλευθερία μας. Ὅλα τὰ ἄλλα, ἀπὸ τὸν μπάτσο ὡς τὸ θάνατο, εἶναι ἀσήμαντα, ὅταν τὰ δέχεται κανεὶς γι' αὐτήν.

Ὁ νέος κοίταξε τὸν πατέρα του μὲ συγκίνηση.

—Ναί, πατέρα! εἰπε πρόθυμα καὶ ταπεινά.

—Κι' οὔτε πρέπει νὰ χάνει κανεὶς τὴν ψυχραιμία του. Σὲ τέτοιες μάλιστα περιστάσεις εἶναι πιὸ ἀναγκαῖα, γιὰτί κι' ἡ εὐθύνη εἶναι πιὸ μεγάλη.

—Ναί, πατέρα! ξαναἔπε ὁ Δημήτρης. Καὶ ξαναπῆγε κοντά στὴν ἀδερφή του, πού βάλθηκε νὰ τοῦ περάσει στὸ λαϊμὸ τὴν κορδέλα τοῦ ἐπίδεσμου. Μὰ τὰ χέρια τῆς ἦταν ἀδέξια κι' ἔτρεμαν.

—Τί ἔχεις; τῆς λέει σιγὰ ὁ Δημήτρης.

—Τίποτε.

—Κουράστηκες. Εἶλγες τόσες συγκινήσεις καὶ κόπους σήμερα. Καλύτερα νὰ πᾶς νὰ ἡσυχάσεις.

—Ναί.

—Κι' οὔτε νὰ ῥθεῖς ἀπάνω.

—Καλά.

Ὅταν ἔβγαине ἡ Μαργαρίτα, ὁ πατέρας ἄπλωσε τὸ χέρι καὶ τῆς χάιδεψε τὸν ὄμο. Ἐκείνη τὸ πῆρε καὶ τὸ φίλησε.

Μικρὴ σιωπή.

—Δὲν ἔπρεπε ν' ἀνακατέψετε καὶ τὴ Μαργαρίτα, εἰπε ὁ πατέρας.

Ὁ Δημήτρης ἔμεινε συλλογισμένος.

—Τὸ ἤθελε τόσο! εἰπε. Μὰ οὔτε καὶ κάνει τίποτε βαρὺ. Μόνο πού βοηθάει τὸν Ἀντρέα στὸν Τύπο.

—Ναί, μὰ ἔχει πολὺ ἀδυνατίσει... Δὲν τρέφεται καλά. (Μικρὴ σιωπή). Κι' ἐσὺ βέβαια, μὰ ἡ Μαργαρίτα ἦταν πάντα τόσο ἀδύνατη.

Μισόλεισε τὰ μάτια, καὶ τὸ μέτωπό του ζάρωσε πὸ πολὺ.

—Κι' ὅσο θυμοῦμαι καὶ κείνη τὴν καταραμένη τὴν ἀρρώστια....

Σιωπῆ.

Ὁ νέος στεκόταν σκεπτικός. Ὁ πατέρας στάθηκε στὸ παράθυρο κι' ἔμεινε νὰ κοιτάζει ἔξω.

Ὁ Δημήτρης ἀνέβηκε βιαστικά στὴν ταράτσα, προχώρησε στὴ μικρὴ καὶ χαμηλὴ σοφίτα. Χτύπησε συνθηματικά τὴ στενὴ μονόφυλλη πόρτα. Τοῦ ἄνοιξε ὁ Νίκος.

Στὸ μικρὸ δωμάτιο ἦταν κιάλας ὁ Τάκης, ὁ Κώστος κι' ἕνας ἄλλος, πού καθόταν κοντὰ στὸ μοναδικὸ παραθυράκι, λιγάκι πὸ μεγάλος ἀπ' αὐτούς, ξανθός, γαλανός, μὲ γελαστὴ καὶ παιδιάστικη φυσιογνωμία.

Ὁ Δημήτρης προχώρησε σ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἔσφιξε τὸ χέρι.

—Ἐχει πάρεϊ λοιπὸν τὸ βάπτισμα, Δημήτρη! εἶπε ἐκεῖνος χαμογελαστά, προφέροντας ἀργὰ καὶ μὲ ξενικὸ τόνο τὶς λέξεις. (Καὶ μὲ φωνή, πού ἔγινε μεμιάς σοβαρὴ, πρόσθεσε:) Καλὴ τύχη! Καὶ καλὴ λευτεριά!

—Εὐχαριστῶ, κάπταιν Σμιθ.

Ἀκουστήσαν χτυπήματα στὴν πόρτα, τὸ ἴδιο συνθηματικά. Μπήκε ὁ Παντελής—ὁ «Γίγας» τῆς παρέας, πού ἔσκυψε καὶ γύρισε στὸ πλευρὸ, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ περάσει τὴ χαμηλὴ καὶ στενὴ πόρτα—καὶ πίσω του ὁ Σπύρος, τὸ γκαρσόνι στὸ ἐστιατόριο τῶν Γερμανῶν ἀξιοματικῶν, πού δὲν ἔφτανε οὔτε ὡς τὸν ὄμο τοῦ φίλου του, ἕνας κοντόχοντρος ἀνθρωπάκος, ξανθός, μὲ μικρὴ φαλάκρα.

—Κανένα νέο, Σπύρο; ρώτησε μεμιάς ὁ Νίκος.

—Ἐ, κάτι βρέθηκε πάλι (κι' ἄς μὲ συχωρέσει ὁ Θεός). Τρία φορηγὰ, πού φεύγουν γιὰ τὴ Λεβαδιά.

—Πότε; ἔκαμε μὲ ἀδμονία ὁ Νίκος.

—Τὴν αὐγὴ.

—Ἀπὸ ποῦ;

—Ἀπὸ τὸ γκαράζ τοῦ Ρούφ.

—Μὲ τί φορτίο;

—Τὸ ἕνα μὲ ἀνταλλακτικά. Τὰ ἄλλα δύο μὲ στρατιῶτες (κι' ἄς μὲ συχωρέσει ὁ Θεός).

Ὁ Νίκος ἔμεινε συλλογισμένος.

Στὸ μεταξὺ ὁ Παντελής εἶχε πλησιάσει τὸν κάπταιν-Σμιθ, κάθησε κοντὰ του σὲ μιὰ καρέκλα καὶ βάλθηκε νὰ λύσει τὰ κορδόνια τοῦ παπουτσιοῦ του.

—Πόσους ἔχεις δείρει σήμερα; τὸν ρώτησε γελαστά ὁ Ἄγγλος.

—Καμμιά δεκαριά.

—Μόνο;

—Γιὰ νὰ 'χουμε κι' ἄλλη φορὰ, νὰ μὴ μᾶς λείψουν, τοῦ ἐξήγησε ὁ «Γίγας».

Εἶχε βγάλει τὸ παπούτσι καὶ προσπαθοῦσε τώρα νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ μέσα μὲ προσοχὴ ἕναν λέτινο πάτο. Ὁ κάπταιν-Σμιθ ὀλοένα καὶ γελοῦσε.

—Τίποτε δὲν εἶναι! Δέκα! ἔκαμε περιφρονητικά.

—Μ' ἂν ἦταν πὸ πολλοί, οὔτε ἀπὸ μιὰ γροθιά δὲ θὰ τοὺς ἔπεφτε, δικαιολογήθηκε ὁ Παντελής. Ποῦ νὰ τοὺς πρόφταινα σὲ τόσο λίγη ὥρα; Καθὼς ὁμως ἦταν λίγοι, τὶς ἔφαγαν χορταστικά. Καταλάβατε;

—Καταλάβαμε! εἶπε γελώντας ἀνοιχτόκαρδα ὁ Σμιθ.

Τέλος ὁ Παντελής τὰ κατάφερε νὰ ξεκολλήσει τὸν πάτο, πήρε ἕνα κομμάτι χαρτί, πού ἦταν κρυμμένο ἀπὸ κάτω, καὶ τοῦ τὸ 'δωσε.

Ἡ γελαστὴ φυσιογνωμία τοῦ Σμιθ σοβαρεύτηκε. Οἱ ἄλλοι τὸν κοιτοῦσαν πού διάβαζε τὸ σημεῖωμα, σιωπηλοί.

—Καλὰ νέα, εἶπε. Ἀρχίζουν παντοῦ νὰ ὀργανώνουν. Σὲ λίγο θὰ στείλουν εἰς ἐμένα ἕνα πομπό. Ἀργότερα θέλουν ρίψει δπλα καὶ ἄλλα χρησιμῶδη.

Ἔτσι οἱ νέοι ἔβαλαν κραυγὲς χαρᾶς.

—Ζήτω! ἔκαμε χειρονομώντας ζωηρὰ ὁ Τάκης. Θαυμάσια ἐθνικῶς, ἂν καὶ θάλασσα γλωσσικῶς!

—Ὅλο καὶ κοροϊδεύεις ἐσὺ, Τάκης! εἶπε γελώντας ὁ Σμιθ.

—Κάθε ἄλλο! διαμαρτυρήθηκε ἐκεῖνος. Πολὺ καλὰ τὰ καταφέρνετε. Μὴν κοιτᾶτε πού δὲν μὲ πιάνει ἐμένα ἢ γραμματικὴ καὶ μὲ ἀφίνετε πάντα ἄκλιτο! Τ' ὄνομά μου φταίει, ὄχι ἐσεῖς!

Γελούσαν ὄλοι. Μὰ ὁ Νίκος ἀπλώσε τὸ χέρι.

—Καθῆστε, εἰτε.

Κάθησαν ὄλοι. Τὰ πρόσωπά τους πήραν μεμιάς σοβαρὴ ἔκφραση. Τὰ μάτια τους γέμισαν ἀπὸ συναίσθηση εὐθύνης.

—Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε πολλὰ γιὰ τὰ σημερινά, εἰτε ὁ Νίκος. Κάμαμε τὸ καθήκον μας, ὅπως τὸ 'χαμε, τόσο αὐθόρμητα καὶ παλικάρῃσιν, ὅλη ἡ νεολαία μας, ὄλος ὁ λαὸς μας. Ἄς εἶναι τιμημένα καὶ δοξασιμένα γιὰ πάντα τὰ πέντε παλικάρια, ποὺ εἶχαν τὸ προνόμιο νὰ δώσουν πρῶτα τὴ ζωὴ τους στὸν ἀγῶνα.

Ἄλοι σηκώθηκαν μεμιάς ὄρθιοι. Ὁ Σπύρος κάτι μουρμούρισε, κάνοντας τὸ σταυρὸ του. Μικρὴ σιωπὴ.

—Οἱ πληροφορίες τοῦ κάπταιν-Σμίθ, ἐξακολούθησε ὁ Νίκος, εἶναι βέβαια εὐχάριστες. Ὅμως αὐτὸ δὲ θὰ μᾶς ἐμποδίσῃ νὰ συνεχίσουμε τὴν προσπάθειά μας γιὰ ὄπλα. Ὅσα καὶ νὰ μᾶς στείλουν, ὁ λαὸς μας ξεσηκώνεται παντοῦ καὶ θὰ χρειάζεται πάντα περισσότερα. Ποιοὶ θὰ βγοῦν ἀπόψε;

Ἄλοι ἀποκρίθηκαν: «Ἐγώ!» «Ἐγώ!»

—Δὲν μπορούμε νὰ βγοῦμε ὄλοι μαζί. Ἀπόψε μάλιστα θὰ βγοῦν μόνο δύο: Ὁ Κῶτσος κ' ὁ Ἀντρέας. Ὁ Τάκης κ' ὁ Δημήτρης θὰ γράφουν συνθήματα καὶ θὰ μιλῆσουν μὲ τὸ χωνί.

—Δὲν εἶναι καλύτερα νὰ πᾶμε κ' ἐμεῖς γιὰ ὄπλα; ρώτησε ὁ Τάκης.

—Ἄχι. Καὶ μὲ τὰ συνθήματα, καὶ μὲ τὸ χωνί, εἶναι σὰ νὰ πᾶτε γιὰ ὄπλα.

—Σύμφωνοι! εἰτε ὁ Τάκης.

—Κι' ὅσο γιὰ μᾶς τοὺς ἄλλους, ἐξακολούθησε ὁ Νίκος, θὰ προσπαθήσουμε ν' ἀχρηστεύουμε τὰ τρία Ἰταλικά αὐτοκίνητα, ποὺ θὰ φύγουν γιὰ τὴ Λεβαδιά. Ὁ Σπύρος, ὁ Παντελῆς κ' ἐγώ.

—Θὰ πάρετε καὶ ὄπλα; ρώτησε ὁ Κῶτσος.

—Ἄχι. Πρέπει νὰ ἔχουμε εὐκίνησια, καὶ τὰ ὄπλα θὰ μᾶς μπόδιζαν. Θὰ μοῦ δανείσει μόνο τὸ περιστροφὸ του ὁ κάπταιν-Σμίθ.

Ἄ Ἄγγλος λοχαγὸς κούνησε τὸ κεφάλι καταφατικά.

—Λιγάκι ἐπικίνδυνο, συμπέρανε ὁ

Κῶτσος.

—Μπᾶ! Τί ἐπικίνδυνο; Ὁ Σπύρος εἶναι καλὰ κατατοπισμένος καὶ θὰ τὰ καταφέρουμε.

—Ναί. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, εἰτε ὁ Σπύρος.

Κι' ὁ Παντελῆς τὸ βεβαίωσε μὲ μιὰ καθυσχαστικὴ κίνηση τῶν πελώριων χειρῶν του.

Ὁ Δημήτρης πήρε τὸν Νίκο παράμερα καὶ τοῦ μίλησε γιὰ ὅσα εἶπαν μὲ τὸν πατέρα του. Ὁ Νίκος ἔμεινε συλλογισμένος.

—Δίκιο ἔχει, εἰτε. Πρέπει νὰ προσέχουμε. Ἄν μᾶς στείλουν μάλιστα καὶ πομπή, χρειάζεται πολὺ μεγαλύτερη προσοχή. Μὴ ξεγυᾶμε καὶ πιουὺς ἔχουμε ἀντίκρου. (Κι' ἔδειξε τὴν πολυκατοικία). Ἔχεις τοῦλάχιστο ἐμπιστοσύνη στοὺς κάτω;

—Ἀπόλυτη. Δὲν εἶδες τὸ πρῶτὸ τὸν Βασίλη;

—Ναί. Μὰ δὲ φοβᾶσαι ποὺ ὁ Γερμανὸς τῆς πολυκατοικίας τριγυρίζει τὴ γυναῖκα του;

—Ἄχι. Ἡ Τασία εἶναι τίμα κοπέλα καὶ καλὴ πατριώτισσα.

Τοῦ διηγήθηκε πῶς τῆς ἔπιασε κουβέντα ὁ Γερμανὸς. Τὴν ἄκουσε μιὰ μέρα ποὺ ἔπαιξε μαντολίνο καὶ τὴ φώναξε (ἔξερει κάτι λίγα Ἑλληνικά). Στὴν πλατεία στάθμευαν δύο Ἰταλικά αὐτοκίνητα. Τὴν ἔβαλε λοιπὸν κ' ἔπαιξε τὸ «κοροϊδο Μουσολίνι». Οἱ Ἰταλοὶ ποὺ ἄκουγαν, γίναν ἔξω φρενῶν, μὰ ὁ Γερμανὸς στάθηκε ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο κ' ἐκείνους βέβαια τί νὰ κάμουν; Τσιμουδιά! Στὸ τέλος ἡ Τασία τοῦ ἔκαμε ἀπὸ μέσα νόημα: «Τώρα ποὺ θὰ φύγεις; Ἄν ἔρθουν αὐτοί;» Ὁ Γερμανὸς τὴν κάλεσε νὰ βγεῖ ἔξω, ἡ Τασία ἤρθε στὴν πόρτα κ' ἐκείνος ἔπιασε κ' ἔσφιξε τὸ χέρι της μπροστὰ στοὺς Ἰταλοὺς. Φυσικά, ἀπὸ τότε, ποῦ νὰ τολμήσουν πιά νὰ τὴν ἐνοχλήσουν.

—Ναί, μὰ αὐτὸς στέκει συχνὰ στὸ παράθυρο καὶ τῆς κουβεντιάζει.

—Τῆς εἶχε φέρει κάτι μουσικὰ κομμάτια νὰ τὰ μάθει στὸ μαντολίνο. Βέβαια, τὸ παραδέχομαι, αὐτὸς ἔχει βλέψεις, μὰ ἡ Τασία εἶναι πατριώτισσα καὶ τίμα.

Ὁ Νίκος ἔμεινε συλλογισμένος.

—Ὅστε παίξει καλὰ μαντολίνο;

—Ναί. Γιατί;

Μὰ ὁ Νίκος δὲν πρόλαβε ν' ἀπαντήσει, γιατί ἀκούστηκαν χτυπήματα στὴν πόρτα, τὸ ἴδιο συνθηματικά, μὰ πνιχτά.

—Ὁ Τάσος θὰ εἶναι, εἰτε σιγὰ ὁ Παντελής.

Ὅλοι ἀναταράχτηκαν κι' ἔμειναν νὰ κοιτάζουν πρὸς τὴν πόρτα. Ὁ Δημήτρης πού τὴν ἀνοιξε, δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσει ἕνα «ὦωω» πού τοῦ ξέφυγε.

Μπήκε ὁ Τάσος, σχεδὸν ἀγνώριστος. Τὸ κεφάλι του ἦταν τυλιγμένο σ' ἐπιδέσμους. Τὸ πρόσωπό του χαλκοπράσινο. Τὸ ἕνα του μάτι κατακόκκινο, μέσα σὲ μαῦρο κύκλο. Τυλιγμένο σ' ἐπιδέσμους καὶ τὸ ἕνα του χέρι.

Στάθηκε στὴν πόρτα καὶ χαμογέλασε στοὺς φίλους. Αὐτοὶ εἶχαν σηκωθεί ὄρθιοι καὶ τὸν κοίταζαν σιωπηλοί.

—Ἐλάτε, μωρὲ παιδιά! Πῶς κάνουμε ἔτσι; φώναξε ὁ Τάκης. Μὲ τὰ πούπουλα θὰ τὸν χτυποῦσαν; Τοῦ ἔδωσαν μερικές γροθιές, κι' αὐτὲς ἰταλικές, σπουδαῖο τὸ λάχανο! Δὲν κοιτᾶτε τὸ χέρι του, πού τὸ ἔσπασε στὰ μούτρα τους; Δὲν τὸ ἔσπασες στὰ μούτρα τους, μωρὲ Τάσο;

Ἐκεῖνος γύρισε μὲ κάποιο πόνο τὸ κεφάλι καὶ κοίταξε χαμογελαστὰ τὸ φίλο του.

—Δὲ σᾶς τὸ λέγα; Τοῦ ἄλατιοῦ τοὺς ἔκαμε! Καὶ νὰ δεῖτε πῶς καὶ τὸ κεφάλι του στὰ πλευρά τους θὰ τὸ ἔσπασε. Μπᾶς καὶ τοὺς κουτουλοῦσες, ἀθεόφοβε;

Ἐνῶ τὰ ἔλεγε αὐτά, τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του, τὸν πέρασε πρὸ μέσα, τοῦ ἔφερε καρέκλα καὶ τὸν ἔβαλε νὰ καθήσει.

Ὁ Σμιθ ἤρθε κοντά του καὶ τοῦ πῆρε καὶ τοῦ ἔσφιξε τὸ χωρὶς ἐπίδεσμο χέρι. Μὰ ἦταν τέτοια ἡ γκρομιάσα τοῦ πόνου στὸ πρόσωπο τοῦ Τάσου, πού τοῦ τὸ ἀφήκε, καὶ τὸ χέρι ἔπεσε στὸ πλάι τῆς καρέκλας παράλυτο, νεκρωμένο.

—Σόρρυ, εἰτε σιγὰ ὁ Ἄγγλος, ταραγμένος.

Οἱ ἄλλοι τριγύρισαν τὸν Τάσο, καὶ δὲν ἤξεραν πῶς νὰ τὸν φροντίσουν. Πῆραν τὸ μαξιλάρι ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ Σμιθ καὶ τὸ πέρασαν πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη του. Ἀπλώσαν ἀναπαιτικά τὰ πόδια του σὲ δυὸ καρέκλες. Τοῦ ἔφεραν νερὸ καὶ τοῦ ἔδωσαν νὰ πιεῖ. Ἄναψαν ἕνα τσιγάρο καὶ τοῦ τὸ ἔβαλαν στὸ στόμα. Ἐκεῖνος ἔλεγε ὀλοένα: «Μὰ δὲν εἶναι ἀνάγκη», «δὲν εἶναι ἀνάγκη, βρὲ παιδιά», καὶ ὄλο τοὺς χαμογελοῦσε, μὰ ἡ φωνή του ἦταν βαθιὰ ταραγμένη.

Καὶ καθὼς τὸ σκοτάδι ἔπηξε μέσα στὴ μικρὴ καμαρούλα, καί, μὲ τοὺς πικνοὺς τοῦ Ἰσκους, τὰ θάμπωνε καὶ τὰ ἐξαθλωνε ὄλα—τὰ λιγοστὰ ἐπιπλα, τοὺς κοντοὺς τοίχους, τὴ χαμηλὴ στέγη—ἡ στενὴ σοφίτα ἔπαιρνε ὀλοένα ἔκταση καὶ ὕψος. Κι' οἱ ὄρθιες κορμοστασιές τῶν νέων, πού ἔχαναν τ' ἀτομικὰ χαρακτηριστικά τους καὶ τὸ μικρὸ ἀνθρώπινο σχῆμα τους, φαίνονταν σὰν πελώριες μπρούτζινες μορφές, πού τεντώνονταν ὀλοένα πρὸς τὰ πάνω...

(Συνεχίζεται) ΜΕΛΗΣ ΜΙΚΟΛΛΙΔΗΣ

ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΑ

Σὰν τὸν πλατὺν ὠκεανό, πλατειά σου εἶν' ἡ ἀγάπη—
Κι' ἐγώ, φωτιές, τὰ λάθη μου ρίχνω στὰ κόματά Σου.
Μὰ οἱ φωτιές μου χάνονται στ' ἀπόθμνά Σου βάθη
Καὶ κύμα γίνομαι ὁροσιᾶς κι' ἐγώ μὲς' τὰ νερά Σου.

Στὸ πλήρωμα τοῦ Ἔργου Σου, ἀκοίμητο καντῆλι,
Ἄναψε τὴν ἀγάπη μου κι' ἀκοίμητη ἄς μένη,
Λευκὸ τῆς Βερονίκης Σου, ἀκένητο μαντῆλι
Καὶ στὸ μαντῆλι, ἢ Ὅψη Σου, μὲ δάκρυ κεντημένη.

ΕΛΕΝΗ ΚΑΡΙΤΑ

ΝΕΟΙ ΠΟΥ ΓΡΑΦΟΥΝ

ΝΕΚΡΙΚΗ ΩΔΗ

«Στὴν ἐπέκειο τοῦ θανάτου τοῦ Γ. Βερότη»

Πάρερ' ἀδέρφι μου τρανὸ τὰ στήθη σου ἔχεις
πάνω στὴν οὐρανόηχος τῆς ἀρπας σου χορδές
σ' αὐτὲς ποὺ τραγουδῆσανε τοῦ θαιπνοῦ τὸ ποτήρι
καὶ ἀκόρησαν μυρίπνοες κι' ἀγγελικὲς Ὁδοίς.

Ἐγυρας καὶ κοιμήθηκες γιὰ νὰ ξυπνήσης πάλι
ὄχι στὴν πλήξη τῶν καιρῶν, στὴ γήινη φθορὰ
ἀλλὰ στὸ οὐράνιο μάγεμα, μὲ τ' ἀπειρου τὰ κάλλη
κι' ἐκεῖ ν' ἀρχίσῃς νὰ χτυπᾷς τὴ λύρα σου ξανά.

Ἄπο σιμά μας φτέρισες σὰν ἀσπρο περιστέρι
καὶ πρὶν ἀνοίξεις τὰ φτερά μᾶς εἴπες, ἀδελφὲ
«μαζί θὰ περπατήσουμε πιασμένοι χέρι χέρι
καὶ δὲ θὰ χωριστοῦμε στὸ δρόμο μας ποτέ».

Μαζί θὰ περπατήσουμε· εὐὸ ἀπ' τὰ οὐράνια
θὰ μὲ κρατᾷς μὲ τ' αἶθλο, τὸ χέρι σου τ' ἀγνὸ
κι' ἐγὼ τῆς γῆς τ' ἀδέρφι σου μὲ ἐξέχωρη περ-
[φάνια
δοσ αφιχτά, δοσ αφιχτά μπαρῶ θὰ σὲ κρατῶ ...

ΣΤΕΦ. ΡΟΔΑΓΑΠΗΣ

Ο ΛΥΤΡΩΤΗΣ

Ἐλάτε νὰ στερέψουμε τίς ἀγριεὶς ἀνάγκες,
Ὁ ἴδιος μας ὁ κόσμος προστάζει:
Νὰ σπάσουμε τοῦ Ἄδῃ τὰ δεσμά!
Τὰ λόγια ν' ἀποκτήσουν αἶμα,
Τὸ αἶμα τοῦ Χριστοῦ μας ποὺ τρέχει ἀδιάκοπα
Ζητώντας νὰ χυθεῖ μέσα μας,
Ν' ἀλλάξῃ τὸ ρυθμὸ τῆς δρασης μας.
Ἐλα φυγὴ στὸ δρόμο σου,
Μὴν τὸν ἀφήνεις ἔρημο, τὸν πνίγει τὸ χορτάρι!
Τὸ μήνυμα τῆς πλάσης ἄς ἀκούσουμε.
Ναυαγημένοι στὸν ὄκεανὸ τοῦ ἔαυτοῦ μας
Αἰποθυμήσαμε πάνω στὰ κύματα
Καὶ τώρα οὐτ' ἓνα πουλι γιὰ μᾶς δὲν καταΐδασι.
Μπροστὰ μας ὄλα κλεισνοὺν
Σὰν ἀπὸ ἰερὴ ντροπὴ τὰ μάτια τῆς ἀγάπης.
Ἡ μοῖρα μας ὅμως εἶναι: στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ.
Γαύτηκε τὸ Χριστὸ κ' ἔβγινε ἡ ἀνάσα του.
Ἐλάτε νὰ μιλήσουμε στὸν Αἰώνιο,
Τὸ δρᾶμα νὰ τυλίξουμε στὰ σάβανα
Καὶ νὰ τὸ θάψουμε στὸ παρελθόν.
Ὡ! Πῶς ἀντέχουμε τὴν παγωνιά
Ποῦ βρήκαμε στὴν πτώση μας;
Ἐλάτε νὰ ντυθοῦμε τὸ Χριστὸ,
Νὰ μπόημε σὸ νὰ τὸ μαρτυρίου του!
Θὰ λάμψῃ ὁ τόπος ἀπὸ παρηφάνεια,
Μπροστὰ μας ὄλα θ' ἀνοίξουν
Τὰ θεόπνοα μάτια τῆς ἀγάπης.

Τότε ποῦ θὰ κοιτάξουμε στὸν καθρέφτη τοῦ
[θαίου.

Τὴν ἀνήμερη τώρα μορφὴ μας
Ὁ οὐρανός, ὀλέθερμη κλίνη τῆς ψυχῆς,
Ὁ Κύριος, οἱ Ἅγιοι
Θὰ ἐκποσταίνουν μαζί μας.
Ἡ ἐσωτερικὴ φωνὴ μας εἶνε ἴδια:
Ὁ Ἰησοῦς πρᾶπει νὰ ζωντανέψῃ,
Ν' ἀναστηθεῖ στὴν τρυφερότητα τῆς ἀνθρωπιᾶς
Κι' ὁ κόσμος ὅλος νὰ γίνῃ ἓνα Πάσχα...

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΟΥΖΟΣ

ΣΚΛΑΒΙΑ

Βαρειὰ στενάζουν τὰ κορμιά σὲ σίδερα δεμένα
Εἶναι πολὺ τὸ πᾶθεμα, ἀχ πῶς πονᾷ ἡ καρδιά!...
καὶ θέλουμε κι' ἀναζητοῦν τὴ λύτρωση, χαμένα...
σ' ἄλλα δεσμά, βαρύτερ' ἀπ' τὰ πρῶτα ὦ! σκλαβιά!

Ψυχές ὅπου σὰς σέρνουνε στὸ βοῦρκο, δὲ σὰς
[πράπει
ἡ νόχτα, ἡ ἀδυσσο γιὰ σὰς εἶναι φριχτὴ θανά,
κι' ὁ πόνος γιὰ τὸν πλάστη σας ἀλήθεια σὰν θὰ
[βλέπη
μαῦρο σκοτάδι νὰ γενῇ ἡ αὐγοῦλα ἡ φωτεινὴ!

Ψυχὴ δὲν πλάστηκες γιὰ δῶ κι' ἂν ἀπονα σὲ
[σέρνου
ἔαιρω ποιοὶ πόθοι σὲ κρατοῦν, ποιά βῆη σὲ καλοῦν
θάρρη στιγμή καὶ τὰ δεσμά θὰ σπάσης ποῦ σὲ
[δένουν
γιὰ νὰ πετάξης σίγουρα ἐκεῖ ποῦ σὲ ζητοῦν.

Ναὶ σὰν θὰ ἔλθῃ πιά ψυχὴ ἡ χάρη καὶ τὴ νοιώσης
καὶ τὴ φωνὴ τοῦ πλάστη σὰν ἀκούσεις, ὦ ψυχὴ!
τότε λευκὴ κι' ἀνάλαφρη λευκὰ φτερά θ' ἀπλώσης
σ' ἓνα πέταγμα ἀτέλειωτο γιὰ τὴν αἰώνι' αὐγῇ.

ΣΟΥΣ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΟΥΡΑΝΙΑ ΑΥΡΑ...

Ἄδρα καθάρια τ' οὐρανοῦ
κρύσταλλο μοβκανεσ τὸ νοῦ,
σὰν τὸ πουλι τὴ σκέψη,
ποῦ τρέχει λεύτερο λαφρὸ
μέσ' τὰ οὐράνια γιὰ νὰ μπη
πριχουὺ στὸ θάσος βρέξει.

Τοῦ κόσμου ὄλου Βασιλιά,
στὴ γαλανὴ τούτη βραδυὰ
δέξου με στὴ στοργῇ σου.
Εἶμ' ἓνα λεύτερο πουλι
τώρα ποῦ ἡ σκέψη μου, κι' αὐτοὶ
οἱ πόθοι μου δικοὶ σου...

ΝΙΚΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ΕΝΑΣ ΥΜΝΟΣ

«Μακάριος ἀνὴρ, οὗ ἐστὶ τὸ ὄνομα
Κυρίου ἐλπίς αὐτοῦ» (Ψαλμ. 39,5)

Ὁλόχαροι καὶ θροιστοὶ
μὲ τὴν Αὐγὴ τὴν μυρωμένη,
σ' Ἀνέσπερο
κι' Ἄβυλο
Φῶς λουσομένοι,
κινήσαμε
ἔλοι
λαμπροστολισμένοι
γιὰ τὸν ἀγῶνα...

Στὸ διάβα μας τὰ λούλουθα
μοσχοβολοῦν
καὶ τὰ πουλιὰ
μᾶς κελαῖθοῦν
χερσοβικῶς σκοπούς.

Οἱ πόθοι
ἐλόγουρά μας φτερουγίζουν
κάποιο σκοπὸ τονίζοντας καὶ καινοί —
Μιά νίκη πού αἰώνια θεὸ νὰ μείνη —
γεμίζοντας τὰ βάθη τῆς καρδιάς μας
μὲ δύναμι καὶ μὲ γαλήνη
Καὶ μᾶς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς μας
πού τὰ ἑμῶν τῆ ἡ χάρις
— κάποια βραβυὰ δίχως φεγγάρι —
ἀντιλαλοῦν χίλια τραγοῦδια
3' ἐλόγαρο σκοπό.

Μᾶς' στὸν ἀγῶνα τὸν σκληρό,
πού τὰ θεριά τὰ χίλια - δυὸ
οὐρλιάζουν λυσοσαμένα
καὶ οἱ χαράδρες
οἱ γκρεμοὶ τὰ βέραθρα οἱ λόγγοι
γεμίζουν ἀπὸ πτώματα
κρατᾶμε τὸ σκοπὸ μας.

Ναί! Τὸν κρατᾶμε...

Καὶ μᾶς ὀδηγεῖ,
μᾶς ἀπὸ λόγγους καὶ ποτάμια
ἀπὸ πλαγιές καὶ ρεματιές
στὴ χώρα τὴν τρισένοδον
κι' αἰώνια.

Στὴ χώρα πού ἡ χαρὰ
μᾶς καρτερεῖ.

Στὴ χώρα
πού γεννήθηκε
ὁ Σκοπὸς μας.

ΣΤΟΝ ΚΑΛΟΝ ΑΓΩΝΑ

Ὅλα μιλοῦν γιὰ θάρρος γύρω μας
κι' ἔλα μᾶς κράζου ἄγῶνα
— ποῖός θά τ' ἀφήσει τῶρα μόνος; —
Σκληροῦς ἀγῶνας ἔχει ὁ δρόμος μας
Μά ἔλα μᾶς κράζου στὴ θυσία
καὶ καρτεροῦν ἕνα Μεσοία.

Ρέπια βουδὰ, ψυχῶν χαλάσματα
μικρὲς ζωὲς πού φυλλορθεύουν
ἔρημες χῶρες πού γερούουν
κάποιαν εἰρήνη π' ἀργοπόρησας
καὶ καρτεροῦν καὶ καρτεροῦνα
ἀπ' τὸ χαμὸν αὐτὸ νὰ βγοῦνα.

Μᾶς κράζου ἀπ' τὸ φῶς τῆς δόξης τους
ψυχῆς ἀγνὰς ποδοῦν νικῆσαι
— ποῖός δὲ θ' ἀκούσει αὐτὴ τὴν κλήση; —
Ἀητοφτερῶν μᾶς δίνει δύναμη
τ' ἀγῶνα τοῦ καλοῦ ἢ πίστη
π' ἀπ' τοὺς ἀγέτες δὲν σοῖστη.

Ποῖός ἀπὸ μᾶς θάναὶ πρωτόκλητος
καὶ ποῖός στερνὰ θ' ἀκολουθήσει;
— Κανένας δὲν θά τὸν ἀφήσει —
Ὅλα μᾶς κράζου ἄγῶνα μας
μὲ τὴν χαρὰ τ' ἀνδρειωμένου
τὴ νίκη ἐνός Ἐσταυρωμένου.

N. ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Η ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΣΟΔΙΑ

Τὰ χέρια μου ἄδειανὰ, ἀκόμα ἔδεια
τὰ χέρια μου τὰ σκέλεθρα μὰ ἀγνά.
Γυρνῶ σὲ χαλασμούς μᾶς' σὲ ρημάδια
φριγμένους μὲ τὰ χεῖλιά μου στεγνά.

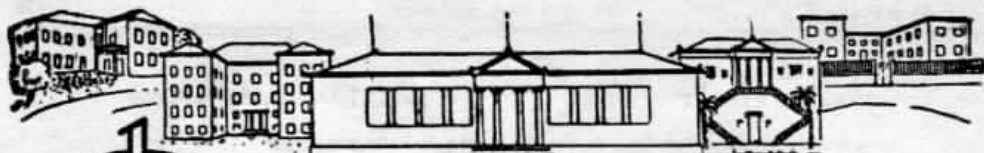
— Ἀκόμα, λέω, δώστου ἀκόμ' ἀκόμα
πού ἀπόκαμας τὸ σῶμα κι' ἡ ψυχὴ.
Ἀκόμα κι' εἰν' νοηρὸς, μήτ' εἶναι γιόμα
ἀπλέρωτη δὲν μένει ἢ ἀπαντοχὴ.

Ἀκόμα καὶ τὰ χέρια τ' ἀπλωμένα,
τ' ἔδεια, — τὸ πιστοῦμ κι' ἄς τὸ εἰπῶ —
θεὸ νᾶχουν δτι μ' ἔφλεξε, τὸν ἕνα
τὸν ὀραϊατισμῶν μου τὸν καρπὸ.

Τὰ χέρια μου ἄδειανὰ, ἀκόμη ἔδεια...
— Ἀχ! Πᾶμε νὰ πιστοῦμε ἔλοι παιδιὰ,
στ' ἀγγίστρια Ἐκκενοῦ στὰ παραγάδια,
θὰ Τεθμικότε ἢ κελύτερη σοδιά.

Φ. ΛΙΑΣΚΟΣ

ΜΑΡΙΟΣ ΑΝΘΟΣ

Φοιτητική Στήλη

Η ΠΡΟΣΤΑΓΗ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Τό αίμα τῶν νέων, τό χυμένο τόσο ἀφθονά γιά τήν Ἑλλάδα στερέωσος γιά ἄλλη μιὰ φορά τό ἔθνικό μας σύνολο.

Τό φηλόκορμο δένδρο τῆς λευτεριάς ἐνοίωσος τήν θέρημ του νά ποίηζι τίς αἰώνιες ρίζες του καί νά τοῦ χαρίζη καινούργια ζωή. Στ' ἀδέλφια μας ἔκαινα, πού ἔπασσαν σάν γίγαντες στόν μεγάλον ἀγῶνα, στρέφεται αὐτή τήν στιγμή ἡ σκέψις μας. Εἶναι θαρροσταφανομένη ἡ θέσις πού κατέκτησος στήν μεγάλη αὐτή προσπάθεια τοῦ ἔθνους ἡ νεολαία τῶν Πανεπιστημίων καί τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν μας. Δίπλα στόν δοκιμασμένο ἀγρότη, καί στά ἐργατικά ναιῶτα στάθηκε ὁ φοιτητής. Μᾶ τίς σὺθῆνες τοῦ ἐφέδρου ἀξιοματικῶς πολλές φορές, πάντοτε μέ τήν σταθερή ἀποφοροιστικότητα νά φέρη εἰς πέρας τό σκληρό καθήκον πού εἶχε ἐμπρός του. Ἀγωνίσθηκε καί νίκησος. Ἡ δυναμικότης τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας ἔλαμψε γιά ἄλλη μιὰ φορά στό πρόσωπό του.

Γιά τούς περισσοτέρους οἱ σπουδές ἔμειναν στήν μέση. Ἄλλοι θά ἀναγκασθοῦν νά τίς διακόψουν γιά πάντα. Ἄλλους μάταια θά ἀναζητήσω ἀνάμεσα στήν φοιτητική συντροφιά. Δέν θά ἐπιστρέψουν πιά ἀνάμεσά μας. Ἐνα ὅμως δέν θά πρέπει νά ἐξακοῦθῃ ποτέ, τώρα οἱ σέ νά εἶρηνική περίοδο. Τό πνεῦμα τῆς μαχητικότητος καί τῆς αὐτοθυσίας τοῦ φοιτητοῦ στά χρόνια τῆς μάχης, αὐτοῦσιο θά πρέπει νά τό μεταφέρωμε στά εἰρηνικά πεδία. Στηριγμένο ἐπάνω στήν Ἱδια πνευματική βάση: ἐπάνω στήν Χριστιανική Πίστι.

Γιατί ἡ Πίστις πού ἐνέπνευσε τόν φοιτητή στίς μάχες του, ἐπάνω στούς ὄρεινους ὄγκους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος, εἶναι: αὐτή πού μπορεῖ νά τόν ἐμπνεύσῃ καί στίς προσπάθειές του γιά τήν ἀξιοποίησι, ἀκριβῶς, αὐτῶν τῶν σκληρῶν του Ἀγῶνων.

Εἶναι ἡ προσταγή τῆς Νίκης τοῦ 1949, νά γίνωμε πάλι ἡ πρωτοπορεία γιά τήν ἀνάρρωσι καί τήν ἐπιβίωσι τῆς Ἑλλάδος μας. Ἡ πρωτοπορεία γιά νά κερδίσωμε τή Νίκη καί στήν Εἰρήνην.

Ἄλλὰ ἡ Νίκη στήν Εἰρήνην δέν μπορεῖ νά θεμελιωθῇ ἄλλοῦ παρά ἐκαί πού θεμελιώθηκε καί ἡ Νίκη στόν πόλεμο: στήν Χριστιανική μας Πίστι.

Γι' αὐτό θά λέγωμε ὅτι ἡ προσταγή τῆς Νίκης τοῦ 1949 πρός κάθε Ἑλληνα φοιτητή εἶναι πρῖν ἀπό ὅλα ν' ἀντιμετωπίσῃ τό μεγάλο θέμα τοῦ ἔθνους: τόν ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟ.

Αὐτό τό καλοκαίρι ἦταν μιὰ εὐκαιρία νά φανῇ τί μποροῦν νά προσφέρωσιν τὰ φοιτητικά ναιῶτα στό Πνευματικό Μέτωπο τῆς ἀγωνιζομένης Πατρίδος καί εἰδικῶς ἔκαινο πού δέν εἶναι στρατιῶτες ἀλλά ἐξακολουθοῦν νά σπουδάζουν. Σάν συνέχεια τῆς χειμωνιάτικῆς ἐργασίας φοιτηταί καί φοιτήτριες, μέλι τῆς Ἐνώσεως, ἐργάστηκαν στήν Ἑλληνική Ἐπαρχία καί συγκεκριμένα στίς πόλεις: Πάτρας, Αἴγιου, Ἀκράταν, Πλάτανου, Δερβένι, Σουλδακιστρον, Καλάδρυτα, Τρίπολι, Ἄργου, Σπάρτης, Ναάπολι Βοιωτῶν, Κρανιδιον, Καλάμας, Πόλον, Μεθώνην, Φιλιατρά, Κυπαρισσίαν, Ζαχάρω, Κάτω Φυγαλία, Πόργου, Ἀμαλιάδα, Ἀγρίνιον, Μεσολόγγιον, Ἄστακόν, Αἰτωλικόν, Ἀμφιλοχία, Λεβάθεια, Γαλαξίδι, Βαθῶ Ἰθάκης, Ασκαδά, Ζάκυνθο, Ἰστιαίαν, Ἀλιθέριον, Λάρισσαν, Τόρναθο, Ἐλασσόνα, Καρδίτσαν, Βόλον, Κίαν, Τήνον, Ἄνω Μερὰ Μυκόνου, Μπατοῖ Ἀνθού, Σίφνον, Πάρον, Χίον, Μυτιλήνην, Πλωμαρίον, Ἀμοργόν, Ρόδο, Ρέθυμνον, Ναάπολι Κρήτης κλπ.

Ἰδιαίτερα στήν Κύπρο, στίς πόλεις Λεμεσόν Πάφου καί Κυρήνην.

Μέ βάσι αὐτές τίς πόλεις ἡ ἐργασία ἀπλώθηκε σέ διακόσια περίπου χωριά καί κομπολόις.

Αὐτωχῶς δέν ἔχουν συγκεντρωθῇ ἀκόμη ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἐργασίας. Ἀπό ἔκαινα πού συγκεντρώσαμε ὅμως φαίνεται ὅτι ἔγιναν περὶ τίς ὀκακόσιες ὁμιλίαι, σέ κάθε εἶδους συγκεντρώσεις, σέ ἀνοικτούς χώρους, σέ αἰθούσες διαλέξεων, σέ ἐκκλησίες, σέ σχολεῖα, σέ σπίτια. Δημόσιες καί σέ κόκλους. Σέ μεγάλους, σέ νέους σέ νέας καί σέ παιδιά.

Ἀναριθμητα περιστάτικα πού δείχνουν τήν ἀγάπη καί τήν ὁδοσχῆ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας εἶναι σημάδια ὅτι οἱ φοιτηταί καί ὁ λαός μας μίλησαν πραγματικά ψυχή μέ ψυχή. Γιατί ὅτι ἔλεγαν ἦταν «βαλμένα ἀπό μέσα, ἀπ' τήν καρδιά» ὅπως τό ἔβρισκαν καί τό ἔλεγαν σέ κάθε εὐκαιρία ὅλων τῶν τάξεων καί ὅλων τῶν ιδιοτήτων Ἑλλήνων τῆς ἐπαρχίας. Εἶναι καί μιὰ δική μας διαπίστωσις πιά, ὅτι στήν ἐπαρχία μας—τήν πολυάριθμη, γι' αὐτό καί πολυπληρή—δέν βρῖσκεῖ θεοῖ «προπαγάνδα» ἀλλά μόνον «σταράτα λόγια» ἀληθινά. Καί τό ἀλόπητο χυτῆμα τοῦ κάθε εἶδους δλισμοῦ—κόκκινου-μαύρου-χρυσοῦ—ἦταν ἀπάντησις σ' ἕνα βαθύ πόθο της. Καί τό Μεγάλο Μήνυμα «Στό Χριστό κοντά θά βροῦμε τήν Ἑλλάδα πού ποθοῦμε» ἦταν μιὰ ἀσυναίσθητη ἡ πολλές φορές καί σχηματισμένη Πίστις της.

Ίδου τί μας γράφει συνεργάτης μας από τη Θεσσαλονίκη:

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Πολλά σημαντικά γεγονότα ζήσαμε τό καλοκαίρι πού μας πέρασε, γεγονότα πού δέν μποροῦν παρά νά δίδουν στόν καθένα ἕνα συναίσθημα χαρᾶς καί ικανοποιήσεως. Στήν προσπάθεια τοῦ Στρατοῦ μας πού ὁ Κύριος τόν ὠδήγησε στή νίκη στάθηκαν κατά κάποιον τρόπον καί οἱ φοιτηταί τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως Θεσσαλονίκης παραστάται του καί ἀδελφοί του.

Ἡ μεγάλη προσοχή στράφηκε στό λαό τῆς ἐπαρχίας. Στόν λαό πού πόνεσε πολύ, πού ἔνοιωσε βαθεῖα τήν πίκρα τῆς ἐγκαταλείψεως ἀπό ἐπισήμους καί μή, ἀπό τόν κόσμο τῶν ἀστικῶν κέντρων πού ζῶσε στήν ἀσφάλεια. Ἔτσι ἀπό τήν ἀρχή τοῦ καλοκαιριοῦ ἄρχισε μιά πραγματική ἐκστρατεία τῆς ΧΦΕ μέ ἐξορμήσεις πρὸς ὅλες τίς διευθύνσεις καί ἰδιαίτερα ἐκεῖ πού παρουσιαζόταν μεγαλύτερη ἀνάγκη. Νάουσα, Βέρροια, Ἐδέσσα, Γιαννιτσά, Σέρρες, Νιγρίτα, Σιδηρόκαστρο, Δράμα, Καβάλλα, καί ἀναρίθμητα χωριά τῶν περιφερειῶν τῶν, δέχθηκαν ὁμάδες ἀπό φοιτητάς ἢ φοιτητρίδες πού μέ ὁμιλίες, κατηχητικά, καί κηρύγματα, καί γυνικά μέ κάθε τρόπο ἔφεραν φῶς καί ἐλπίδα παντοῦ. Τό μήνυμα τό χριστιανικό, γραπτό καί προφορικό, ἔφθασε σέ χιλιάδες ἀδέλφια τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων πού ἀρχίζουν πιά νά ἀναπνέουν μέ ἀνακούφιση ὕστερα ἀπό τό διωξιμο τῶν ἐχθρῶν.

Ἐφθασε σέ χωριά πού μέχρι πρό ὀλίγου ἔμεναν ἀκατοίκητα, σέ περιοχές, σάν τῆς Νιγρίτας πού τώρα τελευταία ἐπαναπατρίστηκαν οἱ κάτοικοί τους. Ἐφθασε σέ χωριά σάν τῆν Εἰδομένη πῆμα σά σῦνορα πού χρόνια εἶχαν νά ἴδουν ἄνθρωπο ἀπό πολιτεία καί πού οἱ κάτοικοί τους μέρα καί νύχτα ζῶσαν μέ τ' ὄπλο στό χέρι μέσα στό πολυβολεῖο.

Ὁ συνεχῆς πόλεμος καί οἱ καταστροφές φούντωσαν στίς ψυχᾶς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τόν πόθο γιά ἕνα κόσμο διαφορετικό, βασισμένο τούτη τή φορά σέ γερᾶς βάσεις. Ἐέρουν κι' ὅλας πῶς τό χριστιανικό κήρυγμα εἶναι τό μόνο πού μπορεί ν' ἀναμορφώσῃ τόν τόπο καί νά τοῦ δώσῃ τήν Εἰρήνην. Γι' αὐτό καί μέ δίψα ἔτρεξαν ὅπου ἤπληρε ὁμιλία καί μέ λαχτάρα δέχθηκαν τόν λόγο τοῦ Κυρίου καί τό χριστιανικό ἔντυπο «Αἱ χῶραι λευκαί εἰσι πρὸς θερσίμων». Ὁ πόνος ἐτοίμασε τίς ψυχᾶς καί ἔντονα φαίνεται τώρα ἡ ἀνάγκη τῶν ἐργασιῶν. Τό βάρος μέ καί ἡ τιμὴ γιά τόν ρόλο τοῦ ἐργάτη καί τοῦ ὁδηγοῦ, πέφτει στούς χριστιανούς νέους. Αὐτό τό αἶσθημα τοῦ μεγαλείου καί τῆς εὐθύνῃς τῆς ἀποστολῆς μας, δέν μπόρασε ν' ἀψίχη ἀδιάφορα κανένα ἀπ' ὅσους πῆραν μέρος στίς ἐξορμήσεις. Γι' αὐτό καί νοιῶθουν τώρα καί ὑποχρέωσι νά τό διακηρύξουν μέ περισσότερο ζήλο καί πίστι παντοῦ. Αὐτὸ εἶναι ἡ δὴσχεσίς τους πού δίνον στήν πατρίδα καί στήν κοινωνία τοῦ τόπου μας.

Μερικά συγκεκριμένα στοιχεῖα γιά τήν ἐργασία, τήν σημασία τῆς ὁποίας καταλαβαίνει κανεὶς μέ τό ἀνεπίτρω δεδομένα θά ἦταν ἀπαράιτητα γιά νά βλοκλιρθῇ ὁ σύντομος ἀπολογισμός τῆς καλοκαιρινῆς προσφορᾶς τῆς Χριστιαν. Φοιτητικῆς Νεολαίας. Ἔτσι μόνο ἀπό φοιτητάς καί φοιτητρίδες τῆς ΧΦΕ Θεσ/νίκης ἔγιναν 160 ἐξορμήσεις σέ 110 πόλεις καί χωριά τῆς Μακεδονίας.

Παντοῦ ἔγιναν ἐπικαιρες ὁμιλίες εἰς τόν λαό μέ θέματα ὅπως: «Τό πνευματικό νόημα τοῦ ἀγῶνος μας», «Τό παιδομαρτύριον», «Ἡ θέσις τοῦ Ἑλλήνου καί τῆς Ἑλληνίδος στή σημερινή ἐποχή» καί ἄλλα. Παράλληλα, κηρύγματα στίς ἐκκλησίας, συγκεντρώσεις νέων καί κατηχητικά μαθήματα σά παιδιά ἔκαναν ὅλους νά αἰσθανθοῦν ὅτι κάτι καινούργιο καί μεγάλο συμβαίνει, ὅτι ὁ τόπος μας ἔσπῃ καί γνωρίζει μιά νέα σωτηρία πραγματικότητα.

120.000 περίπου ἄτομα ὁπολογίζεται ὅτι παρηκολούθησαν τίς κάθε εἰδους συγκεντρώσεις αὐτές.

Ἄς προσεθεῖ ὅτι μέ τήν εὐκαιρία τῆς ἐπικοινωνίας μέ τόν λαό τῆς ἐπαίθρου, τόν τόσο ἐγκαταλειπόμενο ἀπ' ἀποφί πνευματικῆς τροφῆς, διανεμήθησαν πολλές χιλιάδες χριστιανικῶν καί ἔθνικῶν ἐντύπων.

Πόσο συγνητική ἦταν ἡ ὁδοποχὴ καί τοῦ πικροῦ φυλλαδίου ἀπό τοῦς τόσο στερημένους πληθυσμούς τῶν βορείων ἐπαρχιῶν μας!

Δέν θά ἦταν ἕμεις καθόλου σωστό ν' ἀγνοηθῇ ἡ παρομοσία καί σύγχρονη ἐργασία καί τῶν ἄλλων τοιμῶν τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου (Ἰερουήρυκας, Χ.Ε.Ε., Χ.Ε.Ε.Ν., Χ.Μ.Ο. κλπ.). Συνολικά ἀπό ὅλη τήν κίνησι τῆς Θεσ/νίκης ἔγιναν στό διάστημα τῶν 3 θερινῶν μηνῶν 2610 συγκεντρώσεις, κηρύγματα, ὁμιλίες σέ στρατιωτικῆς μονάδες, παιδοπόλεις, κατασκηνώσεις κλπ. τίς ὁποῖες παρηκολούθησαν 460.000 ἄτομα.

Στίς ἐξορμήσεις αὐτές πού ἔγιναν σέ 373 πόλεις καί χωριά ἔλαβαν μέρος 5000 μέλη τῆς Χριστιανικῆς Κινήσεως Θεσ/νίκης.

Καί κάτι ἀκόμα θά ἔπρεπε νά γραφῇ βγαλμένο ἀπό τήν πατρα ὅσον εἶχαν τό μεγάλο ἀληθινά προνόμιον νά λάβουν μέρος στήν εὐλογημένη αὐτὴ ἐργασία: Πόσο χρειαζόταν νά γίνῃ κάτι τέτοιο. Πόση λαχτάρα ἔδειξαν παντοῦ οἱ τόσο δοκιμασμένοι μέ ἀκατάβλητοι ἑλληνικοὶ πληθυσμοί!

Ὅποιοι δέν ἔζησε τίς συγνητικῆς στιγμῆς τῆς ὁδοποχῆς τῶν φοιτητῶν μας στήν ἡρωϊκὴ Εἰδομένη κι' ὅποιος δέν εἶδε τὰ βουρκωμένα ἀπ' τήν συγκίνησι μάτια γαρύτων, νέων καί παιδιῶν δέν μπορεί νά τό νοήσῃ.

«Ἀπό τό 1937 ἔχω νά ἀκούσω ἰερουήρυκα» ἔλεγε κάποιος χωρικός. «Ποῖος μᾶς θυμᾶται ἡμᾶς!» λέει μιά γαρύτισσα σά ἕνα ἀκραίο χωριό τῆς Δ. Μακεδονίας, «σάραντα χρόνια ἔχει νά ρθῇ κήρυκας κι' ἐξουολόγος».

Καί τί νά πῇ κανεὶς γιά τήν ἀπήχησι πού

έχουν οι έμιλιες στις ψυχές του λαού. Τά αποτελέσματα μιλούβν μόνα τους και είναι γεμάτα άπκαλοφύεις. Άλλά ζητοβν νά μβν φύγουν τόσο γρήγορα οι έπισκοπέται. Στά Γιαννιτω μπροστά στην έπιμονή του λαού ή έμιλία έπαναλήφθη και τό άπόγευμα, στην πλατεία αυτή τή φορά, για νά μβν μείνη κανείς πού νά μβν τήν άκούση. Πόσα πολλά είχαν νοιώσει, έδειξαν και οι ίδιοι οι έπίσημοι πού έκανήρθαν για νά μβν χάσουν κι αυτοί τίποτα από τήν μοναδική πραγματικά σκαίρια!

Και τά στρατιωτικά φυλάκια; Δέν ήταν τόσο τά περιοδικά και τά μικρά θύρα στούς ήρωϊκούσ φρουρούσ τής Πατρίδος, τούσ άπομονωμένους: εκεί ψηλά και σκατάπαυστα εδριοκομένους στον άγωνα, ήταν ή φλογερή παρουσία των ζωντανών μετόπισθεν πού τούσ έκανα νά λέν ότι «μάλιστα! τώρα μόνο πιστεύομε ότι τά μετόπισθεν μβς κατανοούν».

Οι σάλλιδες πού θά μπορούσαν νά γραφούν, τά γεγονότα πού θά κατάρθωναν νά άποτυπωθούν στο χαρτί, θά ήταν ίσως τό πιό βαρυσήμαντο κείμενο για τήν πνευματική έργασία στη σύγχρονη χριστιανική Έλλάδα.

Ό Θεός πού δυνάμωσε και κατέθεσε τό έργο αυτό, δέν μπορεί παρα νά ελόγηση τούσ καρπούσ του.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΦΛΩΡΙΝΗΣ

Κάτι πέρασ είντελωσ άπαρατήρητο, από άρμοβίουσ και μή. Ίσως γιατί αυτό δέν είναι ξένο σέ πράξεισ πού ξεπερνούν τήν μετριότητα και πλησιάζουν τόν φωτεινό κύκλο του άνωτέρου.

Γιατί ή κανονική λειτουργία τής Παιδαγωγικής Ακαδημίας Φλωρίνης τόν τελευταίο φοβέρό χρόνο, δίπλα άκριβώς στις πύρινες γραμμές του σκληροτέρου μετώπου, κάτω από τις όβιδες και τήν καθημερινή άπειλή του άχθρου ξεπερνά τά όρια του συνηθισμένου ρυθμού έργασίας. Αυτό πού έζησαν στο μέτωπο τής Φλωρίνης τόν περασμένο χειμώνα γνωρίζουν πολύ καλά τί ψυχική άντοχή χρειάσθηκε από καθηγητάσ και σπουδαστάσ τής Ακαδημίας για νά συνεχίσουν μέρα με τήν ήμέρα δλόκληρους όλησ, τά μαθήματα πού τους. Δέν έλλειψαν άκόμη ούτε οι καθιερωμένες γυμναστικές έπιδείξεισ στο τέλος του έτους. Πολύ χαρακτηριστική ήταν ή προθυμία με τήν όποϊαν παρηκολούθησαν οι σπουδασται μέ οσειρ Χριστιανικών μαθημάτων πού έγιναν ειδικά γι' αυτούσ. Όλοι τους είναι παιδιά τής πονεμένης Δυτικής Μακεδονίας και γι' αυτήν όνειρεύονται νά έργασθούν, εκεί επάνω στα άκριτικά όνορα τής πατρίδος μας. Δέν θά ήταν όρατο τό όπουργαϊόν Παιδείας νά έπεδράθων τήν Ακαδημία τής Φλωρίνης και τούσ περσινούσ διπλωματούχοус της με μίαν ιδιαίτερη διάκρισι; Τέτοια παραδείγματα πνευματικού κου-

ράγιου και ζωτικότητος δέν είναι και τόσο συνηθισμένα στην έποχή μας. Και τό κυριώτερο, δέν θά πρέπη νά περνούν άπαρατήρητα.

ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

(“ΕΙΣ ΕΛΠΙΔΑ ΖΩΣΑΝ..”)

“Έτσι όνομάσθηκε ή έφετεινή γενική συνέλευσις τής Παγκοσμίου Χριστιανικής Φοιτητικής Συνομοσπονδίας εις Whitty (Ontario, Canada). Σ' αυτήν ή ΧΦΕ έκλήθη και Ηλας μέρος δι' άντιπροσώπου της. Άντιπρόσωποι από τις Χριστιανικές Φοιτητικές Κινήσεισ — μέλη τής Συνομοσπονδίας — όλων των χωρών του κόσμου, είχαν έπίσης κληθθ. «Η Γενική Συνέλευσις, γράφει ή Έλλην άντιπρόσωπος, δέν ήταν ένα άπλό νομικό πρόσωπο, αλλά ένας χριστιανικός, πνευματικός, προσευχόμενος και συγχρόνως έργαζόμενος οργανισμός με παγκόσμιο χαρακτήρα, άνωμένος στην Ίπισι εις Κύριον Ίησοβν Χριστόν, Αυτοτήν και Σωτήρα...”.

— Ίδού τά κυριώτερα θέματα τής Γ. Σ.

— Ποία ή θέσις των Χριστιανικών Φοιτ. Κινήσεων στην Έκκλησία;

— Ποία ή θέσις των Χριστιανικών Φοιτ. Κινήσεων στο Πανεπιστήμιο;

— Ποία ή θέσις των Χριστιανικών Φοιτ. Κινήσεων στην παγκόσμιο διαμάχη;

— Ποία ή θέσις των Χ. Φ. Κ. στο φοιτητικό περιβάλλον;

— Ποία ή θέσις των Χ. Φ. Κ. στην αδύουσα έκκλησία (νέες έκκλησίαι);

“Έγιναν έπίσης συζητήσιεις εισαγωγικές με θέματα: επί τής Ιεραποστολής, επί τής σημασίας τής Η. Χ. Φ. Κ. και επί τής χριστιανικής έλπίδος, του κυριού θέματος τής Γεν. Συν. — ή πιό ενδιαφέρουσα.

Άκολούθησαν συζητήσιεις των θεμάτων σέ έπιτροπές και όπσειτροπές και τά συμπράσματα δόθηκαν σ' όλους τούσ άντιπροσώπους πολυγραφημένα. Η πείρα και οι άπόψεις των Έλλήνων χριστιανών φοιτητών παρουσιάσθηκε και εξετάθη σ' όλες σχεδόν τις συζητήσιεις. Ίταν συγκινητικό τό ότι άκόμη μία φορά άναγνωρίσθηκε ή σοβαρή και σέ πολλά κεντρικά σημεια πρωτότυπη χριστιανική έργασία στην Έλλάδα.

Κατά τήν διάρκεια τής Γ. Σ. έγιναν και τρία βραδυνά με ζωτικά θέματα όπως:

Τό νόημα τής Ίστορίας (τό χριστιανικό δηλ.).

Η Έκκλησία στο Πανεπιστήμιο.

Η πρόσκλησις τής έπανενώσεως των έκκλησιών (The Challenge of Church Reunion).

Η όλη συνεδρίασις τής Γ. Σ. έκλεισε πολύ όρατα με άκολουθια τήν Κυριακή τό βράδυ στην όποια μίλησε ο πρόεδρος τής Συνομοσπονδίας Robert Mackie.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΦΟΙΤΗΤΑΣ ΟΛΟΥ
ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τὰ μέλη τοῦ Συνεδρίου τῆς Φοιτητικῆς Χριστιανικῆς Κινήσεως (Student Christian Movement, γιά τό ὄποιο οἱ Ἀκτίβες ἔγραψαν στό προηγούμενο τεῦχος σ. 495) στόν χαιρετισμό τους πρὸς τοὺς φοιτητὰς ὅλου τοῦ κόσμου, μεταξὺ ἄλλων ἀπεφάσισαν τὴν ἰδιαίτερη χαρὰ τους, γιὰτὶ πληροφοροῦνται τὴν ἔρρει τῶν χριστιανῶν φοιτητῶν ὅλων τῶν χωρῶν, ποὺ ἐργάζονται μὲ ζήλουτὴ ἐνότητα καὶ πίστι γιά τὴν ἐπικράτει τῆς χριστιανικῆς Ἀληθείας.

Πιστώσεως, γράφουν, ὅτι ἕνας μόνος δρόμος ὑπάρχει γιά νὰ ἐπανέρη ὁ ταλαιπωρημένος κόσμος μας τὴν εὐημερία καὶ τὴν Εἰρήνην. Ὁ δρόμος τῆς Ἀγάπης. Ὅλοι οἱ χριστιανοὶ φοιτητὰι ἔχουμε μιά βαρειά εὐθύνη νὰ θεμελιώσουμε καὶ νὰ σταθεροποιήσουμε τὴν Εἰρήνην, ἀνάμεσα στοὺς συνανθρώπους μας. Γι' αὐτὸ ἄς ἐνώσουμε τὰ χεῖρα ἀδελφικά ὅλοι οἱ χριστιανοὶ φοιτητὰι ὁποιασδήποτε φυλῆς καὶ ἐθνικότητος, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, γιά νὰ βοηθήσουμε στό χριστιανισμὸ μιᾶς καλύτερης κοινωνίας, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

ΠΑΚΙΣΤΑΝ

Τὰ μέλη τῆς Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Κινήσεως τοῦ Πακιστάν μετέχουν καὶ αὐτὰ στὴν ἴδια ἀδελφότητα καὶ τίς δυσκολίας ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁλη ἡ χριστιανικὴ κοινότης στὶς Ἰνδίες. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φοιτητὰς εὐρίσκονται σὲ πλήρη ἀδυναμία νὰ ἐξέδρουν τὰ διδάκτρα ποὺ ζήτησὶ τὰ Κολλέγια. Ὅλοι εἶναι οκνηροὶ γιά τὴν τωρινὴ θέσι τῆς μικρῆς μειονότητος μέσα σ' ἕνα πληθυσμὸ φανατικὸ στὴ μουσουλμανικὴ του πίστι. Τὰ Κολλέγια στὰ ὄποια σπουδάζουν ἔχουν ὅποιστε πολλὰ κατὰ τὴν μεταβατικὴ περίοδο πρὶν ἀπὸ τὸν διαχωρισμὸ. Στὴν χειρότερη θέσι εὐρίσκεται τὸ Forman Christian College στὴ Λαχῶρη. Τὸν Μάϊο τοῦ 1947 εἶχε περίπου 1400 σπουδαστὰς καὶ ἦταν στὴν πρωτοπορεία τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας. Μετὰ τὸν χωρισμὸ, οἱ ἐγγραφέντες μόλις ἔφθασαν τοὺς 100, ἐνῶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς καθηγητὰς ἔφυγαν καὶ ἕνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὰ κτίρια του χρησιμοποιεῖται ὡς νοσοκομεῖον. Ἀκόμη καὶ σήμερα ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραφέντων δὲν ὑπερβαίνει τοὺς 300.

Ἡ χριστιανικὴ φοιτητικὴ κίνησις στὸ Πακιστάν δὲν εἶναι μεγάλη. Ἄν καὶ συνολικὰ στό δυτικὸ Πακιστάν εἶναι ἐνάμιση ἑκατομμύριο χριστιανοὶ, τὸ βέβαιον εἶναι πὺς ὑπάρχουν ὀλιγώτεροι ἀπὸ 150 σπουδαστὰς σὲ Κολλέγια καὶ Πανεπιστήμια. Ὁ διαχωρισμὸς ἀπέκοψε καθε συνεργασία μὲ τίς χριστιανικὰς ἐνώσεις τῶν

Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Δελχί. Τώρα θὰ πρέπη νὰ ἐργάζονται μόνοι. Πάντως τὰ μέλη τῆς Φοιτητικῆς Κινήσεως τοῦ Πακιστάν καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ παρουσιάσουν τὴν πίστι τους ἔμπρακτῃ καὶ ν' ἀνασυνθεθοῦν μὲ τίς ἀδελφὰς κινήσεις τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Κεϋλάνης ὅπου παρουσιάζονται περισσότεροι καρποί.

ΑΠΟ ΤΗ ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ὁ κόσμος τῆς Ἀνατολῆς, γράφει στὴν κριτικὴ τοῦ βιβλίου τοῦ S. Radhakrishnan: *Θρησκεία καὶ κοινωνία* (Religion and Society) τὸ φιλολογικὸ παράρτημα τῶν Times, ποτὲ δὲν πείσθηκες ἐντελῶς πὺς μόνη τῆς ἡ λογικὴ γνώσις μπορεῖ νὰ λύσῃ τὰ μυστήρια τῆς ὑπάρξεως μ' ὅλο ποὺ οἱ ἐπιστήμονες τοῦ αἰῶνος τοῦ Δαρβίνου ἐνόμισαν ὅτι κόνταψαν νὰ τὸ ἐπιτύχουν.

Στὴν ἴδια κριτικὴ βλέπομε πὺς ὁ Radhakrishnan στὸ βιβλίου του, ποὺ εἶναι βρασιωμένο σὲ μιά σειρά ἀπὸ διαλέξεις ποὺ ἐγιναν σὲ ἰδικὰ πανεπιστήμια τὸν τελευταῖο καιρὸ ὑποστηρίζει πολὺ πειστικὰ τὴν ἀποκατάστασι τῆς θρησκείας σὺν βάσει γιά μιά νέα παγκόσμιον τάξι. Θεωρεῖ ὅτι ὁ κόσμος, γιά πάρα πολὸν καιρὸ, ὠνήρηξε «ἀνθρωποκεντρικὸς» καὶ ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τῆς χαμένης ἐπαφῆς ἀνάμεσα στὸ ἄτομον καὶ στὸ αἰῶνος, πράγμα ποὺ, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμη του, εἶναι ὁ πραγματικὸς σκοπὸς τῆς θρησκείας, εἶναι ἡ μοναδικὴ ἐλπίς τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Ὁ κόσμος, συνεχίζει ὁ Radhakrishnan, «εἶναι ἕνα πεδίο πνευματικῆς ἐξελιξέως ὅπου ἡμπορεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀλικὴ, καὶ ἡ θεῖα συνειδησις».

Ὁ κριτικὸς, ἂν καὶ δὲν παραδέχεται λύσι βρασιωμένην στὶς Ἰνδικὰς ἀξίες, νομίζει πὺς ὁ Ἑυρωπαϊκὸς ἀναγνώσις σὲ πολλὰ σημεῖα τοῦ βιβλίου, χωρὶς ἄλλο, θὰ συμφωνήσῃ.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Οἱ φοιτητὰι τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Yale τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν, ποὺ ἀνήκουν στὴν ἐκκλησία τῶν Μεθοδιστῶν, ἔχουν καθε Κυριακὴ βράδυ ἰδιαίτερη συγκέντρωσι. Σὲ ἰδικὸ χῶρον παρατίθεται κοινὸ δεῖπνον καὶ ἔπειτα ἔχουν ὄρα ψυχαγωγίας. Κατόπιν τοὺς συγκεντρώνει στὴν ἐκκλησία τους βραδυνὴ ἀκολουθία μὲ ἕμνος, ἀνάγνωσι τῆς Βίβλου, κήρυγμα καὶ κατ' ἴδιαν προσευχή. Τὸ κήρυγμα δὲν γίνεται μόνο ἀπὸ θεολόγους, ἀλλὰ πολλὰς φορὰς καὶ ἀπὸ χριστιανὸς ἐπιστήμονες ἄλλων κλάδων.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΗΘΟΣ

Σε λογοτεχνικό περιοδικό εθιμοθετή μήνυμα του Υπουργού της Παιδείας προς τους πνευματικούς ανθρώπους της χώρας. Στο μήνυμά αυτό δ κ. Υπουργός κάνει τη διαπίστωση ότι οι «κακοί άνεμοι των τελευταίων χρόνων φύσηξαν περισσότερο στις κορυφές της πνευματικής ζωής παρά στις άλλες πλαγιές των βουνών μας» και ότι «πολλά ξεριζώθηκαν εκεί και πολλά χαλάσανε». Και συμπραίνει ότι «είναι μοιραία τούτα τα γκρεμίσματα κάθε πού το πνεύμα χωρίζεται από το ήθος». Γι' αυτό, τώρα πού «έρθους ή νίκη και το νέο της φώς υπερκαλύπτει όλη τούτη τη σκοτία, το Έλληνικό πνεύμα καλείται να ξαναδρή το Έλληνικό ήθος».

Τόσο ή διαπίστωση του κ. Υπουργού όσο και ή εκκλήσή του περιέχουν βέβαια αλήθειες πολύ γνήριμες στις οσλίδες του περιοδικού αυτού. Απετέλεσαν οι αλήθειες αυτές άπειρες φορές τά θέματα μελετών, άρθρων, σημειωμάτων του. Μά μία διαφορά: «Ότι στις οσλίδες αυτές το «ήθος» δάν είναι μία άκαθόριστη ήθικολογική έννοια. Άπ' έναντίας έχει πολύ συγκεκριμένη, πολύ διαυγή και σταθερή μορφή. Και ούτε είναι κάτι ξεχωριστό και διαφορετικό από το πνεύμα, ώστε να μπορείς να το ήχεις πότε τό ένα και πότε τό άλλο, κάποτε ίσως και τά δυο μαζί, κατά τη βούλησή σου και κατά τις ανάγκες σου. Είναι κάτι πού συγκαντρώνεται άδιάσπαστα και άδιχωρήιστα τό πνεύμα και τό ήθος» πού ένώνει σε μίαν άδιαίρατη και άδιάρρηκτη ένότητα τόν πνευματικό και ήθικό κόσμο του ανθρώπου πού καθαρίζει και πλαταίνει και εφώνει την ανθρώπινη ψυχή στις σφαίρες της άληθινής πνευματικής δημιουργίας.

Ό κ. Υπουργός δάν καθορίζει αυτό τό κάτι, δάν μάς δίδει τό όνομά του. Άλλά και ούτε χριδίζεται να τό καθορίση κανείς. Είναι τόσο αυτόνόητο και φανερό, τόσο λαμπρό και μεγάλο! Πολύ περισσότερο για τό Έθνος μας, για τό όποιον είναι — κατά τόν ευστοχο και επιγραμματικό χαρακτηρισμό του Μελίτη — «ούδράνια άποκάλυψις, μά και σκληρή και δοξασμένη έμπειρία», μία έμπειρία πού συνταυτίζεται με τη ζωή του και αποτελεί την ίδια την ύπόστασή του.

«Τό μέλλον και της ανθρωπότητας, αλλά και της χώρας μας ειδικότερον — διακήρυξεν ή Δήλωσις Έλληνών Έπιστημόνων, Λογοτεχνών και Καλλιτεχνών — εξαρτάται κατά πρώτον λόγον από την όρθήν και ακλόνητον πνευματικήν θεμελίωσιν της ζωής του συγχρόνου ανθρώπου, με την όποιαν και μόνον είναι δυνατόν να υπάρξη

άληθινός πολιτισμός. Και τούταύτη θεμελίωσις δάν είναι δυνατόν, άν δ σημερινός άνθρωπος δάν χρησιμοποιήσῃ τόν θησαυρόν των άξιών, τούς όποιους του προσφέρει ο Χριστιανισμός, ή χριστιανική πίστις, ή χριστιανική ήθική».

Γιά να μπορείς τό Έλληνικό Πνεύμα να ξαναδρή τό Έλληνικό ήθος, ένας είναι ο δρόμος: ο δρόμος προς τόν Χριστιανισμό. Χωρίς αυτόν, ούτε ήθος ούτε πνεύμα μπορεί να υπάρξη. Έπομένως ούτε πνευματική δημιουργία, ούτε πολιτισμός.

ΜΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Οι παραστάσεις της τριλογίας του Αισχύλου «Όρέστεια», πού ο θίασος του Έθνικού Θεάτρου έδωσε με τόσην έπιτυχία στο Ψάθειον Ηρώδου του Άττικού, μπορούν άσφαλώς να χαρακτηρισθόν ως μία εξαιρετική πνευματική έκδήλωσις με πλατύτατη ένική σημασία. Δάν έννοησις μόνο την άρτια διδασκαλία και έρημνεία ο έργου, ούτε μόνο τό βαθύτατο ένδιαφέρον και την προσήλωσις του Κοινού πού τό παρηκολούθησε έννοησις κυρίως τό γεγονός ότι, την ίδια ώρα πού τό Έθνος άγωνιζόταν έναν από τούς πιο μεγάλους και πιο σκληρούς άγώνες του, για την έλευθερία του, την έπιβίωσή του και τόν πολιτισμό του, την ίδια ώρα εβρισκα μέσα του τη διάθεση και τη δύναμη να παρουσιάση και να χαρή τό θωμαστό έργο του μεγάλου τραγικού. Ήταν σάν να διεκήρυτε από τόν σμένον έκείνη χώρο ότι να! άπ' έδώ τό άθάνατο Πνεύμα — τό Πνεύμα πού συναντήθηκε άργότερα με τόν Λόγο και τό Πνεύμα του Χριστού και διαπότισαν και ζωογόνησαν και γονιμοποίησαν όλόκληρη τη ζωή μου και την ιστορία μου —, άπ' αυτόν έδώ τόν λόγο και τό Πνεύμα είναι έμπνευσμένος και διαποτισμένος και ο σημερινός μου άγώνας, άγώνας πνεύματος και αυτός. Όπως πάντα, άγώνας έλευθερίας και δικαιοσύνης και πολιτισμού.

Γιά μίαν άκόμη φορά ο Έλληνικός λαός έδειξε πόσο πλούσιο, μάγα και άστειρωτο είναι μέσα στην ψυχή του τό άπόθεμα των πνευματικών του παραδόσεων, πόσο βαθιά και σφύπτη και σταθερή ή συναίσθησις της ύψηλης πολιτιστικής άποστολής του.

ΠΡΟΧΕΙΡΟΤΗΤΕΣ

Δάν πρέπει, νομίζουμε, ν' αφήσουμε άσχολίαστες δυο πρόσφατες έκδηλώσεις δημοσιογραφικής προχειρότητος, πού, έξω από κάθε άτομική περίπτωση, δίδουν την εύκαιρία για μία γενικότερη παρατήρησις. Δυο πολύ γνωστοί δημοσιογράφοι θέλησαν τελευταίως ν' άσχοληθόν με

δυσὸς παλῶρια κοινωνικά θέματα: Τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα τὸ ἓνα, τὸ δημογραφικὸ πρόβλημα τῆς χώρας τὸ ἄλλο. Πρόθεση εὐγενική καὶ ἀξιόπαινη, ποῦ γὰρ τὴν πραγματοποίησιν τῆς θὰ χρειαζόταν βέβαια κάποια ἔρευνα καὶ κάποια μελέτη. Ἔργω μας ἀφόρουν ἀπὸ ζωῆ καὶ ἐργασίας τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα καὶ οἱ βιβλιοθήκες ἔχουν μίαν πολὺ πλούσια βιβλιογραφία γιὰ τὸ δημογραφικὸ ζήτημα. Ὁ δρόμος λοιπὸν τῆς μελέτης ἦταν φανερός καὶ εὐκόλος. Καὶ ὅμως ὁ ἕνας δημοσιογράφος ἔκαμα τὰ Κατηχητικά Σχολεῖα... εὐθυμογράφημα, γιὰ νὰ εἰρωνευθῆ καὶ νὰ σαρκώσῃ τὸ ἔργο τους! Καὶ ὁ ἄλλος, τιμῶντας τὸ δεῦτερον ζήτημα μ' ἓνα... χρονογράφημα, ἀνέλαβε τὴν ἐπερασίση ἑνὸς ἀνθρώπου, ποῦ ζητεῖ ἀπὸ τοῦς Ἕλληνας νὰ πιάσουν νὰ γυνονοῦν παιδιὰ!

Μὲ τὴ μεταχείρισιν αὐτῶν τῶν δύο θεμάτων δὲν θίγεται βέβαια οὐτε τοῦ ἑνὸς οὐτε τοῦ ἄλλου ἡ οὐδοκρότης καὶ ἡ σημασία. Θίγεται ὅμως ἀσφαλῶς ἡ οὐδοκρότης καὶ ἡ σημασία τοῦ δημοσιογραφικοῦ ἐπαγγέλματος. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβάζεται μετὰ τὴν ἠθική καὶ μεγάλη ἀποστολή τῆς δημοσιογραφίας καὶ μετὰ τὴν τερπνότητα εὐθὴν τῆς μὲν τέτοια πρόχειρη, ἀμελέτητη καὶ ἀδρακασίτη ἀντιμετώπισιν τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐθνικῶν προβλημάτων;

Οἱ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ

Μὲ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον παρακολουθοῦμε τίς προσπάθειας τοῦ Ἐπιουργίου τῆς Παιδείας ν' ἀνασυστήσῃ, νὰ ζωογονήσῃ καὶ ν' ἀξιοποιήσῃ τὸν θεομὸ τῶν δημοσίων βιβλιοθηκῶν (δημοτικῶν, κοινοτικῶν, σχολικῶν). Τὸ σχετικὸ νομοσχέδιον ποῦ εἰκόμας, οἱ περὶ βιβλιοθηκονομίας διαλέξεις ποῦ ὄργανος καὶ ἡ προεργασία ποῦ γίνεται ἀπὸ τίς ἀρμόδιες ἠηρησίες του, εἶναι βέβαια μέτρα χρήσιμα καὶ ἀποδοτικά. Χρειαζέται ὅμως καὶ κάτι οὐσιαστικώτερον καὶ ζωτικώτερον: Χρειαζέται προσοχή καὶ πρόβλεψη, ὥστε οἱ βιβλιοθηκῆς αὐταῖς νὰ μὴ μείνουν νεκρῆς καὶ ἀχρηστες ἀποθήκας βιβλίων.

Ἐπάρχουν καὶ σήμερα θῆμοι καὶ κοινότητες καὶ πολὺ περισσότερα σχολεῖα ποῦ ἔχουν βιβλιοθήκας, ἀλλὰ τί περιέχουν οἱ περισσότερες ἀπ' αὐτάς; Καὶ πόσοι καὶ πῶς τὲς διαβιβάζουν; Πολλὰς φορές δὲν εἶναι περὰ διακοσμητικὰ ἐπιπλά, καὶ ὅταν εἶναι ἀκόμη παρουσιασθῆ κάποιο μεμονωμένο ἐνδιαφέρον, τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ ἱκανοποιηθῆ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τους.

Γιὰ ν' ἀναποκριθῆ ἡ βιβλιοθήκη στὸν προορισμὸ τῆς, δὲν εἶναι ἀρκετὸ νὰ γεμίσῃ ἀπὸ βιβλία πολλὴ μεγαλύτερη σημασία ἔχει ἀπὸ ποιά βιβλία θὰ γεμίσῃ: καὶ πῶς θὰ χρησιμοποιηθοῦν τὰ βιβλία αὐτά. Κι' οὕτως εἶναι ἀρκετὸ νὰ διαδαθοῦν οἱ βιβλιοθηκῆρες τὸν τρόπο τῆς ταξινόμησως καὶ τῆς συντηρήσως τῶν βιβλίων: πρῆπει πρὸ πάντων νὰ ἐμπνευσθοῦν ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς καὶ νὰ γίνονιν ὄχι ἀπλῶς ταξιδεῖται βιβλίον, ἀλλὰ διαφοριστικὰ καὶ καθοδηγητικὰ τῆς Νεότητος καὶ τοῦ ἄν γέναι λαοῦ σὺ μίαν διέστερη, καθαρῶτερη καὶ ἀνώτερη μάθησιν, μελέτη καὶ πνευματικὴ καλλιέργεια.

Τότε μόνον οἱ βιβλιοθήκῆς θὰ γίνονιν πραγματικὰ πνευματικὰ φωτῶρια καὶ θ' ἀναποκριθοῦν στὴν ἀληθινή καὶ μεγάλη ἀποστολή τους.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

A. SERTILLANGES

Ἐνα πρῶτ, τὸν περυσινὸ Ἰούλιον, τὸ Παρίσι συνῴδουε στὴν τελευταία του κατοικία τὸν Ἄντωνέν Σερτιλλάνζ. Κι' ἦταν τὸ Παρίσι, πραγματικὰ ποῦ τὸν συνῴδουε, γιὰτὶ ὀλοκλήρου τοῦ Παρισιοῦ τὸ χρώμα καὶ ἡ οὐσία ἦταν ἕκαστ. Ἦταν κληρικοὶ ποῦ τιμοῦσαν τὸν κληρικὸ ποῦ ἀγωνίσθηκε τὸν ἀγῶνα τὸν καλὸ ἐπὶ ἐξῆντα χρόνια. Ἦταν μοναχοὶ ἀπὸ τὰ διάφορα Τάγματα ποῦ παρακολουθοῦσαν τὴν βουτική ἐπίγεια πορεία τοῦ ἀξίου τέκνου τοῦ Τάγματος τοῦ Ἁγίου Δομηνίκου. Ἦταν ἀνθρώποι τῶν Γραμμάτων ποῦ εἶχαν ἔλθει: γιὰ τὸν τελευταῖον ἀποχαιρετισμὸ τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἔζησε στὸ προκλήνιο τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς Γαλλίας καὶ ἀπὸ τὰ 1918 ἦταν μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἑθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοῦς εἶχαν χρηματίσει μαθηταὶ του κι' ἄλλοι ἦταν πνευματικὰ του τέκνα... Μὰ ἕκαστοι ποῦ ἐσχῶριζαν ἰδιαίτερος κι' ἔδιναν τὸν τόνον τῆς πομπῆς ἦταν οἱ φοιτηταί.

Ὁ Σερτιλλάνζ ἀπὸ τὰ 1910 ἦταν καθηγητῆς τοῦ καθολικοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παρισιοῦ. Γιὰ τοῦς νέους δὲν ἐστάθηκε ποτὲ ὁ στενὸς δάσκαλος ποῦ μεταβιβάζει ἀπλῶς γνώσεις. Εἶχε γίνεαι ὁ πατέρας τους. Εἶχε ὑψωθῆ σὲ ἀπόστολον, καὶ τὰ μάτια ποῦ τὸν κοίταζαν τὰ ἀντίκρυζε σάν μικρὰ παράθυρα ἀπ' ὅπου κάρχιζε ν' ἀνακαλύφῃ τίς φυγῆς καὶ σ' αὐτάς νὰ μιλήσῃ.

Ἔτσι πάνων ἀπ' ὅλον αὐτὸν τὸν κόσμο, ποῦ παρακολουθοῦσε τὴν κηδεαία, ἐνοιωθεσ πῶς πλανιόταν μιά ἀπορία κι' ἓνα ἐξάνιασμα — τόσο ζωντανῶ ἔκαμε τὴν παρουσία του ὁ Σερτιλλάνζ μέχρι τὴν βουτική στιγμή τῆς ἐπίγειας ζωῆς του. Μὲ ὁ ἴδιος στὸν πρόλογον τοῦ τελευταίου βιβλίου του ποῦ δὲν ἐπρόλαβε νὰ τὸν τελειώσῃ, ἔγραψε: «Τὰ γεραιαῖα ἔρχονται: στὸν ἀνθρώπον, ὅταν αὐτὸς πάψῃ νὰ ἐνθουσιάζεται γιὰ κάποιο ἔργον ποῦ προτομαίξει ἢ ποῦ πραγματοποιεῖ». Ἐνῶ στὴν περὶπτωσὶ του ὁ θάνατος τὸν βρῆκε μὲ τὴν πένα στὸ χερί, τὴ στιγμή ποῦ ζοῦσε ἀκόμη τὸν ἐνθουσιασμὸ τοῦ ἔργου του... Καὶ κάτι ἄλλο εἶχε γράψει σχετικὰ γιὰ τὴν ἡλικία ὁ Σερτιλλάνζ. Εἶναι μιά φράση βυθιτῆν στὸ νόημα τῆς καὶ θροσερῶτατη στὸ λεπτὸ τῆς χροσμορ: «Ἡ ἡλικία μας εἶναι ὑπόθεσιν ποῦ ἀφορρε τοῦς ἄλλους. Γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας εἶμαστε αἰώνιοι».

Τὸ ἔργον του μπορεῖ νὰ χωρισθῆ σὲ τρία μέρη: Κοινωνικὸ, Θεολογικὸ καὶ Φιλοσοφικὸ.

Τὸ πολιτικὸ σῶστημα ποῦ εἶχε ἀρχίσει νὰ εἰσχωρῆ στὴ γαλλική ζωῆ ἀνατρέποντάς τὴν σιγὰ-σιγὰ, (καὶ ποῦ, ἴσως, χωρὶς τὴν ψυχική ἀνάτασι ποῦ προκάλεσε στὴν ψυχὴ τῆς Γαλλίας ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος, θὰ εἶχε ἀξιοθῆνησας συνέπειας γιὰ ὅλη τὴν Ἐυρώπη) δὲν μπο-

ροῦς νὰ ἀφήσῃ ἀσυγκίνητη μιὰ προσωπικότητα σάν τὸν Σερτιλλάνζ. Ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος βρέθηκε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμήν ἐν πρώτῃ γραμμῇ. Ἐπολέμησε. Ἀλλὰ ἐπολέμησε μὲ τὸ δικὸ του σύστημα.

Σ' αὐτὴ τὴν προσπάθεια θὰ μπορούσαμε νὰ κατατάξουμε τὰ ἀκόλουθα βιβλία του: (Φυσικά, τὰ βιβλία ποὺ ἀναφέρονται ἐδῶ δὲν ἀποτελοῦν τὸ σύνολο τοῦ ἔργου τοῦ Σερτιλλάνζ, ἀλλὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ κατὰ τὴ γνώμη τῶν σχολιαστῶν του, χαρακτηρίζουν ἰδιαίτερα τὸ ἔργο του, μὲ τὸ συμπυκνωμένο νόημα καὶ τὴν τεράστια διάδοσόν του).

1) «Πατριωτισμὸς καὶ Κοινωνικὴ Ἰσότης».

2) «Σοσιαλισμὸς καὶ Χριστιανισμός». Τὸ βιβλίο τοῦτο, ἂν καὶ γραμμένο ἀπὸ τὰ 1905, θὰ μπορούσε, ἀκόμα καὶ σήμερα, νὰ δώσῃ λύσεις σὲ πολλὰ προβλήματα τῆς κρίσιμης ἐποχῆς μας. Ὁ Σερτιλλάνζ δὲν προϋποθέτει, στὸ σύστημά του, δύο στρατόπεδα ἀντιμαχόμενα. Ἀπευθύνεται συγχρόνως πρὸς ὄλους. Σ' ὄλους μιὰ γιὰ τὰ τρωτὰ τους, καί, στρίβοντας τὴν ἐπιχειρηματολογία του στὴ λογικὴν, τοὺς ἀφίνει νὰ κατανοήσουν καὶ νὰ πράξουν τὸ σωστὸ. Ἄν εἶναι ἀσθητὸς πρὸς τὸν σοσιαλισμὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης — ποῦ ἔργο του εἶναι ὁ σύγχρονος κομμουνισμὸς — τοῦτο δὲν σημαίνει πὼς χαρίζεται καθόλου στοὺς πιστοὺς ποὺ μὲ τὴς ὑπερβολαίους τῶν ἡ τὴν ἀδιαφορίαν τους, ἐπιταίνουσι τὴν δυστυχία, γιατί αὐτὴ προκαλεῖ μὲ τὴν σειρὰ τῆς τῆς δυσπρόσδεκας, τὸ μίσος, τὸν φθόνον. Ἔτσι γίνονται ἀκούσιοι αἴτιοι γιὰ τὴν διεθνοῦσιν τῶν τάσεων τοῦ ἀντιπάλου.

3) «Χριστιανικὴ Πολιτικὴ»: Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο τονίζει καὶ ἀποδεικνύει τὴν εὐθύνη τῶν χριστιανῶν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἐκλογὴ κακῶν ἡγετῶν.

Τὸ θεολογικὸ καὶ φιλοσοφικὸ τοῦ ἔργου χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴς ἑξῆς συγγραφὰς τοῦ:

1) «Ὁ ἄγιος Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτος» (ὁ 1ομο).

2) «Ἡθετικὴ φιλοσοφία τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου». Μελέτη ἐντελὸς εἰδικῆς φέσεως, μὲ βαθύτητα φιλοσοφικὰ νοήματα, πάνω στὴν οὐσία καὶ τὴν ἔννοια τῆς θρησκείας.

3) «Πηγῆς τῆς πίστεως στὸν Θεόν».

4) «Ἡ Κατ' ἡχέσεις ἐνός ἀπίστου».

5) «Ἡ Θεὸς ἡ Μηδέν».

6) «Καθολικὴ Ζωὴ» (ὁ 2ομο).

7) «Ἡ Ἐκκλήσια» (ὁ 3ομο).

8) «Τὸ θαῦμα τῆς Ἐκκλήσιας».

Αὐτὸ τὸ βιβλίο ἐφαίεται στὴ μακροχρόνια ἐκπαιδευτικὴ του πειρα.

9) «Ἡ οἰκογένεια καὶ τὸ Κράτος γιὰ τὴν ἐκπαίδευσιν».

10) «Ἡ Χριστιανικὴ Ἀγάπη».

11) «Ἡ Προσευχὴ».

12) «Ἡ ἐπιτὸς Ὀρους ἐμιλία».

13) «Ἡ Κοινωνικὴ Ἐρασιεὶς καὶ ἡ Ὑπερφυσικὴ Ζωὴ».

Ὁ Σερτιλλάνζ, ἐκτός τοῦ διπλώματος τῆς Φιλολογίας, εἶχε καὶ πτυχίον Αἰθνητικῆς. Καὶ στὴν εἰδικὴν αὐτὴν καλλιέργειαν καὶ γνήσιον τοῦ ἀφείλου μερικὰ ἔργα καλλιτεχνικοῦ περιεχομένου, ὅπου βλέπομε μὲ πόση σαβαρότητα καὶ προσοχὴ σπουδάζει τὸ ἔργο τοῦ ἀνθρώπου καὶ πόσο ἄξιον εἶναι ν' ἀνακαλύπτῃ, στὴ φύσιν καὶ στὴν ἀνθρώπινον δημιουργίαν, τοῦ Θεοῦ τὴν ἐπέμβασι.

Ἐνα πλῆθος βιβλίων εἶναι ἐμπνευσμένον ἀπὸ τὴ μελέτη καὶ τὴν ἐνατένοι τῆς θαλας προσωπικότητος τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μοναχικοῦ κέντρου καὶς ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς, ὅπως π.χ.:

1) «Ὁ Ἀρόμος τοῦ Σταυροῦ».

2) «Τὸ Ἐδλεπε ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὸ βῆθος τοῦ Σταυροῦ».

3) «Ὁ Ἰησοῦς».

Ἐπάρχει καὶ ἕνα ἄλλο βιβλίο ποὺ ἀσφαλῶς γιὰ τοὺς ἀμέτρους καθητῶν του θὰ τὸ ἔχει γράψει. Εἶναι τὸ «Δέκα λεπτὰ Περιουλογῆς». Ἡ περιουλογῆ, γράφει σ' αὐτό, δὲν εἶναι ὄνειροπόλησι, ἀλλὰ σκέψι, ποὺ ἔχει σκοπὸ τὴν αὐτοσυγκέντρωσι. Ἡ περιουλογῆ μᾶς φέρνει κοντὰ στὸν ἐαυτὸν μας, ἡ ὄνειροπόλησι μᾶς ξεμακραίνει ἀπ' αὐτόν. Μᾶς κάνει ἀδύνατους νὰ κατανικήσωμε τὸν πειρασμό. Σ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἐξετάζει ὅλα τὰ θέματα ποὺ μπορούν νὰ ἐνδιαφέρουν ἕναν ἄνθρωπον, ἀπὸ τὰ πιὸ κοινὰ καὶ καθημερινὰ ὡς τὰ βαθύτερα καὶ ἀνώτερα.

Γιὰ τοὺς νέους εἶχε δώσει ἕνα μεγάλον μέρος τῆς ζωῆς του. Ὁ Σερτιλλάνζ ἦταν ἡ ψυχὴ τῆς «Revue des jeunes» («Ἐπιθεωρησι τῶν Νέων»), καὶ τὰ ἄρθρα του, ποὺ τὰ ὑπέγραφε μὲ τὸ ψευδώνυμον Christianus, ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα θάγγητρα τοῦ περιοδικοῦ. Ἐτοῦ ἡ ἐπιθεωρησι τοῦς νέους ἦταν μεγάλη.

Γενικώτερα, τὴν προσωπικότητα τοῦ Σερτιλλάνζ χαρακτηρίζουν τὰ λίγα λόγια ποὺ εἶπε καθὼς λέων, ὁ ἡγούμενος τοῦ Μοναχικοῦ Τάγματος ὅπου ἀνῆκε ὁ Σερτιλλάνζ, ὅταν, μετὰ τὸ θάνατόν του, ἔτραξαν οἱ δημοσιογράφοι γιὰ νὰ τοῦ πάρουν συνέντευξιν: «Ὁ Θεὸς ἔκρινε καὶ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ ἔργο του... Ἰστορικὴ Ζωὴ δὲν εἶχε... Τὸ ρᾶσο ποὺ τὸν σκέπαζε, ἔθαψε κάποτε τὴν κοσμικὴν ζωὴν του καὶ ἄφησε μόνον τὸν ἱεράν, τὸν μοναχόν». Καὶ σὲ κάποιον δημοσιογράφον ποὺ ἐπέμεινε περισσόταρον εἶπε: «Τὰ βιβλία του πωλοῦνται παντοῦ».

Z. ΧΑΡΑΛΑΜΠΗ

Ἀνυπόμυθα, διότι, ἐλλείψει χώρου, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀναβάλωμεν τὰς βιβλιοκρισιὰς καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν διὰ τὸ ἐπόμενον τεῦχος.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» — Ἐκδ. Χριστ. Ἐνώσ. «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτου 14. Ἀθῆναι: (1) Τηλ. 86-028 — Θεσσαλονίκης: Ἀγ. Σοφίας 88. — Πειραιῶς: Τσαμαδοῦ καὶ Κολοκοτρώνη 67. — Ὑπεύθυνος: Δ. Γ. Σταμάτης, κατοικία: Ποικίλης 5 Ἀθῆναι. — Ἐτησίαν συνδρομὴ δρ. 15.000, ἐξωτερικοῦ δολλ. 3 ἡ Δ. Ἀγγλίας 1 /-. — Πρωτοτυπογραφίαι: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλλ 176. — Χειρόγραφα, δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.